

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Vliv ne-luriánské kabaly na novověký východoevropský
chásidismus**

**The Influence of Non-Lurianic Kabbalah on East-European
Hasidism of Modern Age**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Autor:

ThDr. Markéta Holubová, Th.D.

Bc. Antonín Šedivý

Praha 2015

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí své diplomové práce, ThDr. Markétě Holubové, Th.D., a to zejména za veškerou odbornou pomoc a velikou trpělivost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Vliv ne-luriánské kabaly na novověký východoevropský chasidismus“ vypracoval samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 8. 2015

Bc. Antonín Šedivý

Anotace

Diplomová práce „Vliv ne-luriánské kabaly na novověký východoevropský chasidismus“ se zaměřuje na vlivy působící na vznik a vývoj východoevropského chasidismu, které nelze definovat jako luriánskou kabalou. První kapitola obsahuje stručné dějiny bádání o chasidismu včetně přínosu nejdůležitějších osobností v této oblasti. Druhá kapitola je zaměřena na rozlišení luriánských a ne-luriánských vlivů a jejich základní určení. Následuje rozbor vlivu několika konkrétních autorů na chasidismus. Závěry druhé kapitoly jsou pak podepřeny třetí kapitolou, která obsahuje překlad a komentář vybraných textů. Cílem této diplomové práce je uvést čtenáře do komplexní problematiky vlivů působících na chasidismus a vyzdvihnout skutečnost, že škála těchto vlivů byla velmi široká.

Klíčová slova

Novověký východoevropský chasidismus; chasidim; židovská mystika; kabala; luriánská kabala; ne-luriánská kabala; extatická kabala; magicko-talismanický model.

Annotation

The diploma thesis “The Influence of Non-Lurianic Kabbalah on East-European Hasidism of Modern Age” deals with the impact of non-Lurianic kabbalah on the origin and development of East-European Hasidism. The first chapter consists of short survey aimed on the academic research of Hasidism including the contribution of the most important figures in this particular field of research. The second chapter is focused on defining and demonstrating of Lurianic and non-Lurianic influences followed by illustrating of these influences on the example of few particular Jewish scholars. The third chapter includes the translation of chosen texts related to the topic of previous chapter, and their commentary. The aim of this diploma thesis is to introduce the complex topic of the sources forming Hasidism and to show their diversity.

Keywords

East-European Hasidism of Modern Age; Hasidim; Jewish Mysticism; Kabbalah; Lurianic Kabbalah; Non-Lurianic Kabbalah; Ecstatic Kabbalah; Magical-Talismanic Model.

Obsah

Obsah	5
Úvod	6
1. Dějiny bádání o chasidismu	12
1.1. Martin Buber	12
1.2. Gershom Scholem	14
1.3. Kontroverze Buber – Scholem	15
1.3.1. Shody	16
1.3.2. Rozdíly	17
1.4. Některé další příspěvky do diskuze o chasidismu	18
1.5. Moše Idel	21
1.6. Současné příspěvky k tématu chasidismu	23
2. Vlivy působící na vznik a vývoj chasidismu	25
2.1. Soustředění se na ne-luriánské vlivy	26
2.2. Hlavní rysy a koncepty luriánské kabaly přenesené do chasidismu a posun v jejich významu	27
2.2.1. Jisra'el Sarug	32
2.2.2. Sabatianismus	33
2.3. Hlavní rysy a koncepty ne-luriánské kabaly ovlivňující chasidismus	34
2.3.1. Výčet ne-luriánských vlivů	40
2.3.2. Rabi Moše Cordovero (RaMaK)	43
2.3.3. Rabi Jehuda Löw ben Becalel (MaHaRaL)	49
2.3.4. Rabi Menachem Azarja da Fano	51
2.3.5. Rabi Ješajahu Horowitz (Ha-ŠeLaH Ha-Kadoš)	52
2.3.6. Rabi Moše Chajim Luzzatto (RaMCHaL)	53
3. Překlady a komentáře textů	56
3.1. Vlivy extatické a lingvistické kabaly	57
3.2. Magicko-talismanické vlivy	59
3.3. Vliv učení rabi Moše Cordovera	63
Závěr	67
Seznam použité literatury	69
Seznam příloh – Přílohy	77
Summary	78

Úvod

Novověký východoevropský chasidismus¹ je židovské pietisticko-mystické lidové hnutí, které vzniklo ve druhé polovině 18. století na tehdejší území Polska, Ukrajiny, Haliče, Volyně a přilehlých oblastí. Jeho příslušníci se nazývají chasidé,² doslova „zbožní“. Základní prvky chasidismu představují radostná služba Hospodinu,³ extatické projevy, velký důraz na úzce sepjatou komunitu a postavy charismatických vůdčích osobností. Za zakladatele hnutí považujeme Jisra'ela ben Eli'ežera zvaného Ba'al Šem Tov.⁴ Chasidismus se v průběhu své existence dále rozvíjel, podobu tohoto vnitřně značně diverzifikovaného hnutí však výrazně poznamenala druhá světová válka a *šo'a* (holokaust); přes všechny nesnáze jde i dnes o aktivní a živé hnutí působící převážně na území Státu Izrael a v USA.⁵

Chasidismus, na který se tato práce zaměřuje, má přízvisko novověký východoevropský. Dvojitě určení naznačuje, že tomuto hnutí předcházely jiné židovské skupiny označované jako chasidim.⁶ V první řadě šlo o starověký chasidismus (*chasidim ha-rišonim*),⁷ v rámci židovské mystiky pak o chasidismus aškenázský v Porýní, jehož přívržence a potažmo i celé hnutí známe jako *Chasidej Aškenaz*,⁸

---

¹ Hebrejsky: *chasidut*.

² Hebrejsky: *chasidim* (v jednotném čísle *chasid*).

³ „Radostně služ Hospodinu!“ Ž 100,2a. V této diplomové práci je použit český ekumenický překlad Bible. (*Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona včetně deuterokanonických knih*. Český ekumenický překlad. 6. přepracované vydání. Praha: Česká biblická společnost, 1995. 1007, 283 s. ISBN 80-85810-08-5.) V případě přepisu originálního hebrejského textu pak *Biblia hebraica stuttgartensia*. Fünfte, verbesserte Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 978-3-438-05222-3.

⁴ Jisra'el ben Eli'ezer [zvaný též Ba'al Šem Tov, zkráceně BeŠT, (c. 1700-1760)] je znám jako charismatický vůdce, lidový léčitel a zakladatel novověkého východoevropského chasidismu. Od dalších generací chasidim máme dochováno mnoho legendárních příběhů o jeho životě a působení. (BEN-SASSON, Haim Hillel; RUBINSTEIN, Avraham. Israel ben Eliezer Ba'al Shem Tov. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 10, s. 743-748.)

⁵ NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 2009, s. 53-54. ISBN 80-900895-3-4; EDITORIAL STAFF. Hasidism. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 393-431.

⁶ Česky: zbožní.

⁷ Starověký chasidismus (*chasidim ha-rišonim*) představoval náboženskou skupinu zmiňovanou v rabínské literatuře dbající zvýšenou měrou o dodržování náboženských a etických příkázání. Přesná doba existence tohoto hnutí není známa, přibližně je možné ho zařadit do období několika století před a po začátku občanského letopočtu. (ENCYCLOPAEDIA HEBRAICA. Hasidim. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 390-392.)

⁸ Jako *Chasidej Aškenaz* označujeme pietisticko-mystický zaměřenou skupinu působící v německém Porýní zejména v první polovině 13. století. Toto hnutí v sobě mimo jiné zahrnuje extatické a teosofické

a nesmíme zapomenout na chasidismus egyptský,⁹ jehož výrazným zástupcem byl Avraham ben Moše Maimon.¹⁰ Vzhledem k výše napsanému je nutné uvést přesný název a tak se do určité míry vymezit vůči starším hnutím.¹¹

V rámci cizojazyčné literatury vzniklo především ve 20. a 21. století mnoho monografií a studií pojednávajících o chasidismu. Nedá se však říci, že by vznikla vyčerpávající práce cílená na stejné téma jako předkládaná diplomová práce; důvodem této skutečnosti je zcela nezbytně fakt, že jde o téma velmi rozsáhlé a komplexní, které nelze vyčerpat či definitivně obsáhnout. Práce zabývající se vlivy na vznik a vývoj chasidismu vznikají, cílí však buď na vliv jednotlivých autorů či hnutí na chasidismus nebo naopak na vlivy působící na určitou část chasidismu.¹²

Jedním z hlavních zdrojů pro napsání této diplomové práce byla monografie Moše Idela *Hasidism: Between Ecstasy and Magic*,¹³ ve které se její autor snaží prokázat, že chasidismus byl ovlivněn širokým proudem židovské mystiky, jakož i myšlenkami a praktikami, které bychom mohli označit za magické. Tyto dva mody (mystiku a magii) od sebe ovšem nelze oddělit, proto se je Moše Idel snaží vykreslit jako prvky komplexního pojetí chasidismu.¹⁴

V českém prostředí rozhodně není pojem chasidismus neznámým, ať již mluvíme o původní české tvorbě či o překladech zahraničních děl. Zasloužily se o to jednak četné populární práce včetně sbírek chasidských příběhů a na druhé straně

---

prvky, stejně jako určitou formu askeze. (DAN, Joseph. Hasidei Ashkenaz. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 386-389.)

⁹ Egyptský chasidismus představoval esoterní mystické hnutí působící v Egyptě. Důležitou skutečností je, že egyptští chasidim byli do značné míry ovlivněni súfismem (islámské mystické hnutí). (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 599.)

¹⁰ Avraham ben Moše ben Maimon (zemřel 1237) byl synem Maimonida [viz Kapitola 2 (poznámka 242)] a ústřední postavou egyptského chasidismu. Jeho dílo je založeno zejména na súfijských zdrojích. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 599.)

¹¹ NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*, s. 52-53. V této diplomové práci bude v rámci určitého zjednodušení použit pouze zkrácený název chasidismus.

¹² K rozvoji zahraničního bádání o chasidismu viz Kapitola 1.

¹³ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*. New York: State University of New York Press, 1995. x, 438 s. ISBN 0-7914-1734-4. Citovaná práce přináší zajímavé pohledy na některé aspekty chasidismu, byť ne se vším lze souhlasit. V rámci bádání o chasidismu jde o velmi významný počín, jenž nesmí být při studiu opomenut.

¹⁴ Tamtéž, s. 1-2.

studie odborného charakteru, kterých bohužel není takové množství.¹⁵

Hlavním předpokladem pro napsání této diplomové práce je panoramatický přístup navržený Moše Idelem.¹⁶ Až téměř do konce 20. století převládal v badatelských kruzích názor, že na chasidismus měla formativní vliv pouze luriánská kabala, případně v malé míře některé další postavy židovské mystiky. S vystoupením Moše Idela však byl umožněn nový pohled na ne-luriánské zdroje ovlivňující chasidismus.¹⁷

Na tomto místě by bylo vhodné upozornit na rozdíl mezi pojmy židovská mystika a (židovská) kabala. Židovská mystika představuje rozsáhlý a velmi pestrý celek zahrnující jednotlivé osobnosti, hnutí a koncepty, jejichž působení a původ lze datovat až do doby před počátkem občanského letopočtu. Kabala¹⁸ oproti tomu představuje pouze jednu část židovské mystiky, jejíž počátek je možno vystopovat do 12. a 13. století do oblasti Provence a do Gerony.¹⁹ Dalo by se tedy prohlásit, že židovská mystika je nadřazený pojem, který v sobě zahrnuje i kabalu; naopak ale kabala je pouze jednou odnoží židovské mystiky. Tyto pojmy se někdy zaměňují,

---

¹⁵ Na českém území bylo vydáno několik původních odborných prací věnujících se chasidismu, za všechny jmenujme knihy Vladimíra Sadka (SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Druhé, upravené vydání. Praha: Agite/Fra, 2009. 212 s. ISBN 978-80-86603-91-9.) a Markéty Holubové (HOLUBOVÁ, Markéta. *Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim – Tanja*. Brno: L. Marek, 2007. 256 s. ISBN 978-80-86263-97-7.). Na tomto místě musí být upozorněno i na příspěvek Jiřího Langerera s velmi zajímavou předmluvou (LANGER, Jiří. *Devět bran: chasidů tajemství*. Praha: Sefer, 1996. 343 s. ISBN 80-85924-11-0.). Z překladové literatury jde především o práce Martina Bubera (BUBER, Martin. *Úvahy o chasidismu*. Praha: Vyšehrad, 2015. 112 s. ISBN 978-80-7429-480-8.), Gershoma Scholema (například SCHOLEM, Gershom. *O mystické podobě Božství*. Praha: Malvern, 2011. 303 s. ISBN 978-80-86702-97-1.) nebo Moše Idela (například IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*. Praha: Vyšehrad, 2004. 448 s. ISBN 80-7021-663-8.). V rámci populárně naučných zdrojů můžeme opět uvést překlady děl Martina Bubera (BUBER, Martin. *Chasidská vyprávění*. Druhé, revidované vydání. Praha: Kalich, 2002. 604 s. ISBN 80-7017-709-8.) či překlad legendárních příběhů doplněný odborným úvodem (*Příběhy rabi Nachmana*. Praha: Argo, 2005. 282 s. ISBN 80-7203-679-3.). Mimo to lze v češtině nalézt mnoho dalších prací populárního charakteru.

¹⁶ Panoramatický přístup, kterému se blíže věnujeme v první kapitole, byl představen v knize IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*.

¹⁷ O rozvoji bádání o chasidismu ve 20. století viz Kapitola 1.

¹⁸ Pojem kabala je v rabínském judaismu významově polyvalentní (Viz EDITORIAL STAFF. *Kabbalah*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 585-586.), v předkládané diplomové práci je však použit pouze ve významu nastíněném výše. Rozhodně také není možné zaměňovat židovskou a křesťanskou kabalu, neboť jde o zcela odlišné záležitosti.

¹⁹ Více ke kabale viz EDITORIAL STAFF. *Kabbalah*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 602-622. Hlavním autorem tohoto hesla a mnoha dalších v prvním vydání *Encyclopaedia Judaica* byl Gershom Scholem, který některé ze svých článků poté zveřejnil i v knize SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: Penguin Books, 1978. 494 s. ISBN neuvedeno.

není to však úplně vhodné a může to vést k nejasnostem.²⁰ K židovské mystice se dále vztahuje koncept, jehož zastáncem je Moše Idel²¹ a který do velké míry ovlivnil dnešní bádání. Jde o rozlišení mezi dvěma základními proudy židovské mystiky: teosoficko-teurgickou a extaticko-prorockou (profetickou) mystikou.²²

Níže se také vyskytují dva pro chasidismus klíčové pojmy: chasid a cadik. Tyto termíny se v judaismu objevily dříve než s příchodem novověkého východoevropského chasidismu; chasidské použití, význam a kontext jsou přesto odlišné od předcházejících (především talmudických) představ, byť byly mnohdy dřívější tradicí utvářeny. Z tohoto důvodu a pro větší přesnost je termín cadik ve svých předchasidských výskytech v této práci překládán jako „spravedlivý“.²³

Práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnuje rozvoji bádání o chasidismu ve 20. a 21. století. Druhá kapitola je zaměřena na vlivy působící na chasidismus – po obecném úvodu následuje kratší pasáž věnující se luriánské kabale a poté je důraz kladen na ne-luriánské vlivy včetně několika sond ukazujících důležitost vybraných postav judaismu pro chasidismus. Ve třetí kapitole následují překlady a komentáře vybraných textů, jejichž originální znění je uvedeno v příloze.

Cílem této diplomové práce je přinést úvodní vhled do komplexní problematiky (zejména ne-luriánských) vlivů působících na vznik a vývoj novověkého východoevropského chasidismu, ilustrovat přínos několika židovských mystiků chasidismu²⁴ a vše podložit překlady originálních textů, které ukazují různorodost

---

²⁰ Více o židovské mystice viz EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 586-692.

²¹ Toto rozdělení se v ucelené formě objevuje například v IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*.

²² Velmi zjednodušeně lze říci, že do teosoficko-teurgické mystiky spadá mimo jiné teoretická nauka týkající se *sefirot* a praktikování *micvot*; cílem této větve je porozumět vnitřním Božím projevům odehrávajícím se na vyšších úrovních existence a toto dění ovlivnit. (Do jejího rámce by se dala zařadit například *Sefer jecira* nebo luriánská kabala.) Extaticko-prorocká mystika míří spíše na extatické prožitky a na empirii, cílem je mnohdy nějaká forma *unio mystica* a prožitek. (Jako příklad můžeme jmenovat učení Avrahama Abulafii, případně tradici *Ma'ase Merkava*.) Ač je toto rozdělení nesmírně přínosné, skrývá v sobě zároveň mnohá nebezpečí. Židovská mystika představuje jeden velký organický celek; mnoho jejích postav a hnutí bylo informováno a utvářeno oběma proudy, které se již od začátku vzájemně ovlivňovaly. Stejně jako v celém judaismu je i zde důležité vyzdvihnout vnitřní provázanost a neustálou kontinuitu.

²³ K posunu významu těchto výrazů viz SCHOLEM, Gershom. *Davidova hvězda*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1995, s. 9-24. ISBN 80-85844-07-9.

²⁴ Ve druhé kapitole této diplomové práce je blíže rozebrán vliv, jaký mělo na chasidismus pět židovských postav (jde o Moše Cordovera, MaHaRaLa, Menachema Azarju da Fano, Ješajahu Horowitze a Moše Chajima Luzzatta). Jejich výběr neprobíhal na základě rozsáhlosti a důležitosti jejich přínosu;

konceptů působících na chasidismus. Práce je orientovaná zejména na první tři až čtyři generace chasidismu, ve kterých docházelo k velkému rozvoji a utváření chasidského myšlení.²⁵

Na závěr úvodu je třeba doplnit několik metodologických poznámek vážících se k předkládané práci. Přepis hebrejských výrazů se řídí pravidly²⁶ Bedřicha Noska s jednou výjimkou: *ševa* v první slabice slova je vždy přepisováno samohláskou „e“.²⁷ Osobní a místní jména (ať již staršího či novějšího původu) jsou přepisována ve své počestěné formě²⁸ (a to zejména tam, kde vycházíme z hebrejské podoby jména – například Moše místo Moshe či Ješajahu místo Isaiah).²⁹ Pokud má však jméno zavedenou ustálenou podobu, je použita ona (například Horowitz nebo Luzzatto). Z osobních jmen a hebrejských termínů jsou skloňovány ty, které jsou zažité (například halacha nebo cadik; jméno Moše se však v celé práci objevuje v nominativu), ostatní jsou uvedeny v nominativu.

Názvy děl jsou uváděny velkými písmeny, pokud stojí na počátku názvu nebo označují osobní či místní jména, přímé či nepřímé odkazy na Boží jméno, zástupné Boží jméno, názvy *sefirot*³⁰ nebo tam, kde je to zavedeno (například *Sefer Zohar*). V akronymech hebrejských jmen jsou zdůrazněny velkými písmeny části jména a titulu (tedy například MaHaRaL místo Maharal). Velkým písmenem začínají také všechny pojmy odvozené od slova Bůh (například Boží nebo Božský) a odkazující na Boha (například zájmena). Názvy děl a cizí (převážně hebrejské) termíny jsou vyznačeny kurzívou (s výjimkou zavedených a často se opakujících pojmů – například chasid,

---

spíše má jít o ilustraci různých vlivů (lišící se období a kulturní zázemí a různé zdroje, ze kterých výše jmenovaní vycházeli a podobně).

²⁵ Po roce 1820 však dochází k určité stagnaci.

²⁶ NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*, s. 9-12.

²⁷ Výjimku tvoří některé zavedené názvy (například *Šnej luchot ha-brit*).

²⁸ To se samozřejmě netýká jmen obsažených v citacích originálních děl.

²⁹ Složitější je situace u přepisu místních jmen sídel chasidim. Převod z originálních jazyků s sebou v tomto případě nese mnoho těžkostí (jazyková rozličnost a další obtíže, v češtině navíc existuje hned několik podob těchto jmen). Názvy objevivší se v práci Markéty Holubové (HOLUBOVÁ, Markéta. *Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim – Tanja*.) jsou uvedeny podle jejího přepisu, v ostatních případech byla použita jedna z variant názvu v češtině.

³⁰ *Sefirot* představují klíčový pojem židovské mystiky. Lze je označit za deset rozdílných Božích emanací, které formují sféru Božího působení. Ve svém později ustáleném pojetí spolu deset *sefirot* tvoří takzvaný *sefirotický strom (ilan ha-sefirot)*. (SCHOLEM, Gershom. *Sefirot*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 244; IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*, s. 172-189.)

halacha, kabala, cadik nebo Bible).

V úvodu třetí kapitoly jsou uvedeny další metodologické poznámky k překladům v ní obsaženým. V této diplomové práci se nenalézají zkratky,³¹ z toho důvodu zde není obsažen seznam zkratk. Prameny a zdroje jsou citovány v souladu s aktualizovanou verzí ČSN ISO 690; v poznámkách pod čarou je zdroj při prvním výskytu uveden plnou citací, na dalších místech již pouze zkráceně, při opakovaném výskytu je pak s ohledem na přehlednost použit odkaz „Tamtéž“;³² veškerá použitá literatura je pak uvedena v *Seznamu použité literatury*. Součástí poznámek pod čarou jsou i vysvětlivky pojmů a krátké biografie postav, které se v této diplomové práci objevují.³³

---

³¹ Výjimkou je zkratka c. (*circa*, „přibližně, okolo“) uvedená u některých letopočtů.

³² Výjimku představují citace z *Encyclopaedia Judaica*. U jednotlivých odkazů v poznámkách pod čarou je vždy uveden autor článku (v případě, že jeden článek vytvořili více než dva autoři nebo pod ním nejsou autoři uvedeni, je článek citován s autorskými údaji „EDITORIAL STAFF“), název článku, svazek encyklopedie a stránkový rozsah. Plná bibliografická citace jednotlivých svazků se nachází v *Seznamu použité literatury*. (Při vyhledávání jednotlivých hesel v *Encyclopaedia Judaica* byl využit její 22. svazek: *Encyclopaedia Judaica*. Volume 22. Thematic Outline and Index. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 915 s. ISBN 0-02-865950-3.)

³³ Vysvětlení termínu či přiblížení učence je uvedeno (s několika výjimkami) při prvním výskytu daného slova či jména. Výjimku tvoří postavy a pojmy, jejichž přiblížení je vhodnější na jiném místě než u jejich prvního výskytu; pak je zde odkázáno na příslušnou poznámku pod čarou.

1. Dějiny bádání o chasidismu

Nezbytnou součástí této diplomové práce by měl být stručný náčrt dějin vědeckého bádání o chasidismu, které započalo s některými zástupci hnutí *Wissenschaft des Judentums*³⁴ již v 19. století, ale k jehož plnému rozkvětu došlo až ve 20. století. Pokud se totiž učenci 19. století zabývali židovskou mystikou, zaměřovali se většinou na kabalou, málokdy však na chasidismus.³⁵

Na počátku bádání ve 20. století stáli zejména dva učenci – Martin Buber a Gershom Scholem – kteří se výrazným způsobem zasloužili o další vývoj a směr akademického zkoumání chasidismu. Dnes jsou sice mnohé z jejich poznatků a domněnek překonány, celé moderní bádání však vyšlo z jejich práce a můžeme říct, že bez jejich příspěvku k našemu tématu by dnešní stav poznání (včetně nezanedbatelného příspěvku Moše Idela) nebyl možný. Jak píše Moše Idel: „Odlišné vnímání chasidismu je možné, pouze pokud stojíme na ramenou těchto dvou velikánů.“³⁶

1.1. Martin Buber³⁷

Prvním, kdo se ve 20. století zaměřil na chasidismus a snažil se ho přiblížit (většinou pomocí chasidských vyprávění) široké veřejnosti, byl Martin Buber.³⁸

---

³⁴ *Wissenschaft des Judentums* představuje intelektuální hnutí vzniklé v 19. století, jehož hlavním cílem bylo kritické studium judaismu za pomoci moderních metod bádání. (DINUR, Benzion. *Wissenschaft des Judentums*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 21, s. 105-114.) Mezi badatele inspirované *Wissenschaft des Judentums*, kteří se zabývali chasidismem, bychom mohli zařadit například historika Simona Dubnowa (1860-1941), který se zaměřoval i na dějiny židovského obyvatelstva ve východní Evropě. (MEISL, Joseph; BEN-SASSON, Haim Hillel. *Dubnow, Simon*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 6, s. 34-37.) Názory Simona Dubnowa na vznik chasidismu můžeme nalézt například v DUBNOW, Simon. *The Beginnings: The Baal Shem Tov (Besht) and the Center in Podolia*. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 25-57. ISBN 0-8147-3470-7.

³⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 2.

³⁶ Tamtéž, s. 2. „It is only by standing on the shoulders of these two giants that another vision of Hasidism is possible.“

³⁷ Martin Buber (1878-1965) se proslavil jako filosof, teolog a sionistický myslitel. (EDITORIAL STAFF. *Buber, Martin*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 4, s. 231-236.)

³⁸ První vydání Buberových chasidských příběhů je možno datovat do roku 1906; konkrétně šlo o příběhy Nachmana z Braclavi. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 2.) K Buberovu pohledu na chasidismus viz BUBER, Martin. *My Way to Hasidism*. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 499-510. ISBN 0-8147-3470-7; HOŠEK, Pavel. *Martin Buber a chasidismus*. In BUBER, Martin. *Úvahy o chasidismu*. Praha: Vyšehrad, 2015, s. 89-108. ISBN 978-80-7429-480-8; SCHATZ-UFFENHEIMER,

Na rozdíl od zástupců z hnutí *Wissenschaft des Judentums* nezajímala Bubera historie chasidismu, ani jazyková analýza jeho textů či zdroje chasidského myšlení. Buber zaujal aspekt chasidismu založený na zkušenosti, který Buber skloubil se svým zájmem o legendární příběhy z chasidského prostředí. Chasidismus popisoval jako mysticismus *sui generis*, který přispěl k rozvoji duchovního života židovských komunit.³⁹

Martin Buber vnímal chasidismus jako pokračování jemu předcházejících proudů židovské mystiky a kabaly, ani jako reakci na ně, ale jako zcela unikátní fenomén, který nebyl nový pouze s ohledem na židovské mystické myšlení, ale i v porovnání s jinými druhy mysticismu. Chasidismus podle Bubera představuje jedinečný typ religiozity, a tím pádem i odklon od židovské mystiky jako takové;⁴⁰ jde o transformaci dvou dřívějších forem judaismu – halachického (rabínského) judaismu⁴¹ a kabaly – do mystického etosu.⁴²

Martin Buber v několika svých dílech určil odklon od magie jako jednu z vlastností chasidismu. Jak uvidíme dále v této práci,⁴³ v tomto ohledu se mýlil; díky chasidismu došlo naopak k většímu začlenění magických praktik do židovské mystiky.⁴⁴

Rivkah. Man's Relation to God and World in Buber's Rendering of the Hasidic Teaching. In SCHILPP, Paul Arthur; FRIEDMAN, Maurice. *The Philosophy of Martin Buber*. La Salle: Open Court, 1991, s. 403-434. ISBN 0-8126-9152-0.

³⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 2.

⁴⁰ Tamtéž, s. 3. Martin Buber měl sklon shrnovat židovskou mystiku a kabalou pod souhrnný pojem luriánská kabala [termín bude vysvětlen níže, viz Kapitola 2 (poznámka 127)]; ta vzniku chasidismu přímo předcházela. O jiných formách a proudech židovské mystiky se Buber téměř nevyjadřoval a chasidismus s nimi nesrovnával. K Buberovu pojetí mystiky viz BERGMAN, Hugo. Martin Buber and Mysticism. In SCHILPP, Paul Arthur; FRIEDMAN, Maurice. *The Philosophy of Martin Buber*. La Salle: Open Court, 1991, s. 297-308. ISBN 0-8126-9152-0.

⁴¹ Jako rabínský judaismus označujeme fázi judaismu, která následovala po takzvaném Chrámovém judaismu, to jest po zničení Druhého chrámu. S rabínským judaismem je neodmyslitelně spjat široký korpus rabínské literatury. (JACOBS, Louis. Judaism. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 511-520.)

⁴² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 3-4.

⁴³ Viz Kapitola 2.

⁴⁴ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 212-213.

1.2. Gershom Scholem⁴⁵

Směr zájmu o chasidismus se zásadně změnil s působením Gershoma Scholema a jeho následovníků. Legendární chasidské příběhy ustoupily do pozadí, do popředí se dostalo historicko-filologické bádání, které navázalo na snahy učenců *Wissenschaft des Judentums*. Důležitým přínosem Scholema bylo to, že se pokusil o historickou, myšlenkovou a textovou analýzu mnoha židovských mystických textů.⁴⁶ S ohledem na chasidismus byla velmi důležitá snaha zasadit ho do širších souvislostí židovské mystiky a židovských mesianistických tendencí; tím se povedlo vytvořit detailnější obraz chasidismu a jeho myšlení.⁴⁷

Podle Gershoma Scholema představuje chasidské hnutí reakci na sabatianismus,⁴⁸ jenž jej určitým způsobem ovlivnil. Tato reakce měla spočívat v údajné neutralizaci mesianistických prvků, které byly podle Scholema přítomny již v luriánské kabale a dále v sabatianismu. Scholem vnímal sabatianismus i chasidismus jako reakci na luriánskou kabalou a mesianismus v ní obsažený,⁴⁹ chasidismus podle Scholema neutralizoval luriánské apokalyptické prvky, které dříve způsobily vznik heretického sabatianismu.⁵⁰

Výše napsané dokládá Scholemův text: „Luriánská kabala, sabatianismus a chasidismus jsou koneckonců stádia stejného procesu ... proselytizující tendence, která byla obsažena již v tom prvním (tj. v luriánské kabale).“⁵¹ A dále: „V chasidismu se kabala nevzdala svého proselytizujícího poslání ... Chasidismus představuje pokus

---

⁴⁵ Gershom Scholem (1898-1982) představuje učenca, který se naprosto fundamentálním způsobem zasloužil o vědecké zkoumání judaismu a zejména židovské mystiky. [IDEL, Moshe. Scholem (Shalom), Gershom Gerhard. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 158-159.] Mezi jeho stěžejní díla patří především SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*. New York: Schocken Books, 1995. xxxi, 460 s. ISBN 0-8052-1042-3.

⁴⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 2.

⁴⁷ Tamtéž, s. 2-3.

⁴⁸ Více o sabatianismu viz Kapitola 2 (poznámka 176).

⁴⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 3-4.

⁵⁰ Tamtéž, s. 4. K Scholemově pojetí mesianismu viz DAN, Joseph. Scholem's View of Jewish Messianism. *Modern Judaism*, vol. 12, no. 2 (May, 1992), s. 117-128. ISSN 1086-3273.

⁵¹ SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 327-329. „Lurianic Kabbalism, Sabbateanism and Hasidism are after all stages of the same process ... a proselytizing tendency which was already inherent in the first.“ Jako proselytismus se označuje snaha získávat nové stoupence (pro judaismus), kteří bývají po své konverzi označováni jako konvertité. (EDITORIAL STAFF. Proselytes. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 16, s. 587-594.)

uchovat tyto prvky kabaly, které byly schopny vyvolat všeobecnou odezvu, avšak zbavené jejich mesianistického nádechu, kterému vděčily za svůj velký úspěch během předcházejícího období (tj. v sabatianismu).⁵²

Historicky orientovaný přístup Gershoma Scholema spatřoval v chasidismu určité řešení (historické) krize,⁵³ tomu však odporuje Moše Idel.⁵⁴

1.3. Kontroverze Buber – Scholem

S ohledem na vyřčené rozdíly mezi chápáním chasidismu Martinem Buberem a Gershomem Scholemem je třeba upozornit na následnou akademickou debatu, která bývá označována jako „Kontroverze Buber – Scholem“.⁵⁵ Spor, ve kterém stál na jedné straně dialekticky zaměřený Buber a na straně druhé historicko-filologicky bádající Gershom Scholem, je podle Moše Idela možné považovat za „nejzajímavější intelektuální diskuzi 20. století na poli židovských studií“.⁵⁶

V následujících desetiletích 20. století se stal přístup Gershoma Scholema paradigmatem⁵⁷ vnímání a zkoumání chasidismu (a potažmo i celé židovské mystiky),

---

⁵² SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 327-329. „Here, [in Hasidism] the Kabbalah did not renounce its proselytizing mission ... Hasidism represents an attempt to preserve those elements of Kabbalism which were capable of evoking a popular response, but stripped of their Messianic flavor to which they owed their chief successes during the preceding period.“ Tématu sabatianismu a mnoha dalším se Gershom Scholem věnuje ve své knize SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books, 1971. viii, 376 s. ISBN 0-8052-0362-1.

⁵³ Moše Idel pojmenovává Scholemův přístup výstižně jako „crisical historiography“. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 47; s. 261.) Tento koncept je ve velké šíři použit mimo jiné v SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*.

⁵⁴ Tématu změn v chasidismu se Moše Idel věnuje v IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 48. Zde nastiňuje různé možnosti; tato záležitost však není primárním zájmem této diplomové práce, proto zde nebude rozvedena širěji.

⁵⁵ Užitečné zdroje pro pochopení této intelektuální debaty představují především: BUBER, Martin. *Replies to My Critics. On Hasidism*. In SCHILPP, Paul Arthur; FRIEDMAN, Maurice. *The Philosophy of Martin Buber*. La Salle: Open Court, 1991, s. 731-740. ISBN 0-8126-9152-0; JACOBS, Louis. *Aspects of Scholem's Study of Hasidism*. *Modern Judaism*, vol. 5, no. 1 (February, 1985), s. 95-104. ISSN 1086-3273; OPPENHEIM, Michael. *The Meaning of Hasidut: Martin Buber and Gershom Scholem*. *Journal of the American Academy of Religion*, vol. 49, no. 3 (September, 1981), s. 409-423. ISSN 1477-4585; SCHATZ-UFFENHEIMER, Rivkah. *Man's Relation to God and World in Buber's Rendering of the Hasidic Teaching*. In SCHILPP, Paul Arthur; FRIEDMAN, Maurice. *The Philosophy of Martin Buber*. La Salle: Open Court, 1991, s. 403-434. ISBN 0-8126-9152-0.

⁵⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 3. „the most interesting intellectual debate in twentieth-century Jewish studies“.

⁵⁷ K důležitosti Scholemova vlivu viz HUSS, Boaz. *Ask No Questions: Gershom Scholem and the Study of Contemporary Jewish Mysticism*. *Modern Judaism*, vol. 25, no. 2 (May, 2005), s. 141-158. ISSN 1086-

z něhož vycházely další snahy o rozvoj bádání, mimo jiné i práce Moše Idela.⁵⁸ Nebylo by však zcela vhodné opomenout či znevážit přístup Martina Bubera, který sehrál také významnou roli.

Na tomto místě by bylo vhodné uvést hlavní body, ve kterých obě strany došly ke shodě a ve kterých si naopak oponovaly.⁵⁹

1.3.1. Shody

Důležitým společným prvkem obou badatelů bylo přesvědčení, že dokáží nalézt podstatu chasidismu (i když za ni každý považoval něco jiného). Dalším pojítkem je význam, který chasidismu a židovské mystice jako takové přisuzovali, když ji vnímali jako možné spojení mezi židovskou tradicí a současným, moderním judaismem.⁶⁰ Jejich literární aktivita tak může být chápána jako „tvůrčí kulturní akt určený k tomu, aby vytvořil nový vztah k židovské tradici“.⁶¹

Důležitým prvkem v rámci výzkumu vzniku a vývoje sabatianismu je přesvědčení Martina Bubera a Gershoma Scholema, stejně jako dalších badatelů (J. Tishby, M. Piekarz a další), že chasidismus představuje pokračování (ať již pozitivní nebo negativní – tj. reakci na něco nebo vymezení se vůči něčemu) náboženského fenoménu, který mu bezprostředně předcházel.⁶² Předpokladem tohoto přesvědčení je názor, Idelem nazývaný jako proximismus, že „čím bližší jsou si dvě či více náboženských událostí v čase a v prostoru, tím větší je šance, že jsou navzájem významným způsobem příbuzné“.⁶³ S tím souvisí již nastíněný předpoklad, že chasidismus je součástí vývoje luriánské kabaly a sabatianismu (popřípadě

3273; MAGID, Shaul. Mysticism, History, and a “New” Kabbalah: Gershom Scholem and the Contemporary Scene. *The Jewish Quarterly Review*, vol. 101, no. 4 (Fall, 2011), s. 511–525. ISSN 1553-0604.

⁵⁸ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 3.

⁵⁹ Tento souhrn vychází ze struktury načrtnuté Moše Idelem v IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 5-9.

⁶⁰ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 6.

⁶¹ Tamtéž, s. 6. „a creative cultural act intended to generate a new relationship to Jewish tradition“. Moše Idel dále zmiňuje amerického učence a filosofa Abrahama J. Heschela (1907-1972), který zdůrazňoval zásadní roli chasidismu pro dnešní judaismus. (ROTHSCHILD, Fritz A.; MEIR, Ephraim. Heschel, Abraham Joshua. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 9, s. 70-72.)

⁶² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 4-7.

⁶³ Tamtéž, s. 5. „the closer two or more religious events are to each other in space and time, the greater the chance that they are related to one another in a significant way“.

i frankismu⁶⁴).⁶⁵

Dalším společným prvkem Bubera a Scholema je přesvědčení, že kabala představuje gnostický fenomén. Tuto myšlenku prosazoval Gershom Scholem a díky němu ji přijal i Martin Buber. Ačkoliv z toho oba vyvodili pro své bádání rozdílné výsledky, tento základ je v obou případech stejný.⁶⁶

Přístupu obou badatelů v otázce chasidismu by se dal označit jako redukcionismus. Martin Buber tomu tak činil ve svém postoji k chasidismu jako k unifikovanému, unifikovaného hnutí s jednotnou doktrínou. Gershom Scholem je v tomto bodě napadnutelný zejména v otázce vlivů působících na vznik chasidismu. Ač si byl vědom širokého pole židovské mystiky a kabaly, při snaze obsáhnout vznik a vývoj chasidismu bral v potaz pouze luriánskou kabalou a sabatianismus.⁶⁷

Poslední společnou charakteristikou Martina Bubera a Gershoma Scholema je to, že odmítali vzít ohled na jiné prvky chasidismu než na ty, o které se přímo zajímali. Oba byli přesvědčeni o tom, že jejich obraz podstaty chasidismu je ten správný a argumentovali pouze jedním typem literárního odkazu chasidim. Nikdy však nebyli schopni odhlédnout od svého přístupu a přijmout skutečnost, že chasidismus nabízí mnohem komplexnější obraz, než jak se jeví v jejich přístupu. Více objektivní pohled tak mohly nabídnout až další generace badatelů na poli židovské mystiky.⁶⁸

1.3.2. Rozdíly

Hlavní rozdíl mezi oběma badateli tvoří jejich přístup. Zatímco Martin Buber přistupoval k chasidismu fenomenologicky, zajímala ho tedy nejvíce náboženská specifika tohoto mysticismu, Gershom Scholem zaujal postoj historický a vnímal chasidismus jako součást většího celku, tj. židovské mystiky.⁶⁹

Rozdílný byl i důvod, proč se oba autoři chasidismem zabývali. Martin Buber byl

---

⁶⁴ Jako frankismus bývá označováno židovské heretické hnutí někdy považované za další fázi vývoje sabatianismu. Jeho zakladatelem byl Ja'akov Frank (1726-1791). Frankismus se prosadil zejména na území střední Evropy s přesahem na východ. (SCHOLEM, Gershom. Frank, Jacob, and the Frankists. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 7, s. 182-192.)

⁶⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 6-7.

⁶⁶ Tamtéž, s. 7. Tato domněnka byla později zpochybněna. Srovnej s IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*, s. 60-64.

⁶⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 7-8; s. 255.

⁶⁸ Tamtéž, s. 8-9.

⁶⁹ Tamtéž, s. 5.

známý svým zájmem o mystiku obecně a jeho zaujetí chasidismem vyplývalo z jeho filosofické orientace; oproti tomu Gershom Scholem zaměřil své bádání na židovskou mystiku jako celek a k chasidismu se dostal v rámci zkoumání jejího vývoje.⁷⁰ Tento fakt rozhodujícím způsobem určil přístup obou vědců k danému tématu.

Zatímco Buber více zajímaly zkušenost a dialogický přístup (vzpomeňme na jeho dílo *Já a ty*⁷¹), Scholema zaujaly spíše teologické problémy objevující se v chasidismu, ať již šlo o postavu cadika, fenomén *devekut* či další problematiku. Z toho vyplýval i rozdílný zájem o chasidské prameny – zatímco Buber fascinovala legendární vyprávění chasidim, Scholem zaměřil svou pozornost na jejich teoretické a homiletické práce.⁷²

A v neposlední řadě lze konstatovat, že Martin Buber považoval chasidismus za jev vyjadřující podstatu judaismu; jeho pohled však byl viděn jako příliš zkreslený (a také se stal terčem kritiky⁷³ Gershoma Scholema), neboť Buber zcela opomíjel různé jevy vlastní židovské mystice, například apokalyptické tendence, které nepovažoval za reprezentativní. Gershom Scholem oproti tomu na základě svého historicko-filologického přístupu považoval chasidismus za součást celku židovské mystiky a za její vyjádření.⁷⁴

1.4. Některé další příspěvky do diskuze o chasidismu

Na tomto místě by bylo vhodné zmínit další badatele, kteří svým dílem přispěli rozvoji akademického výzkumu chasidismu. Nutno však dodat, že následující výčet není vyčerpávající. V průběhu 20. století se v této oblasti židovských studií realizovala řada akademiků, jejichž přínos není jistě zanedbatelný. Vyčerpávající výčet by však vydal na samostatnou práci; přesto je však třeba zmínit alespoň několik jmen.

Jedním ze starších badatelů, kteří se zabývali chasidismem, byl Benzion Dinur.⁷⁵

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 5.

⁷¹ *Já a ty* je základním dílem zastupujícím Buberovu dialogickou filosofii. Spis vyšel několikrát i v českém překladu, například BUBER, Martin. *Já a ty*. Praha: Kalich, 2005. 164 s. ISBN 80-7017-020-4.

⁷² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 5-6.

⁷³ Gershom Scholem se k Buberovu pojetí chasidismu vyjádřil například v SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, s. 227-250.

⁷⁴ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 6.

⁷⁵ Benzion Dinur (1884-1973) byl historikem, který získal tradiční i světské vzdělání. Většinu svého života strávil na území dnešního Izraele, kde se věnoval vzdělávání. [EDITORIAL STAFF. Dinur (Dinaburg), Benzion. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 5, s. 672.]

Ten přišel s myšlenkou, že převratné záležitosti v judaismu (jinými slovy také vrcholné plody židovského ducha, například chasidismus nebo sabatianismus) jsou projevem vzpoury *galutu* (tedy židovské diaspory).⁷⁶

Nezanedbatelnou měrou přispěl i Ješajahu Tishby,⁷⁷ který byl zastáncem možnosti, že chasidismus vznikl mezi řadami bývalých sabatiánů a tudíž že z tohoto hnutí nezanedbatelnou měrou čerpal. Pro předkládanou diplomovou práci má však daleko větší význam jiná Tishbyho myšlenka, a to zdůraznění „vztahu mezi kabalou a rituálními praktikami rabi Moše Chajima Luzzatta“,⁷⁸ tedy učence, který působil krátce před vznikem chasidismu a zcela jistě ho ovlivnil.⁷⁹ Tishby se zabýval také tématem mesianismu v chasidismu.⁸⁰

Dalším, kdo musí být na tomto místě jmenován, je Josef Dan.⁸¹ Jeho přínos je spíše obecnější, velkou měrou se zasloužil o rozvoj studia židovské mystiky jako takové. Josef Dan navázal na dílo Gershoma Scholema, díky své pečlivé práci s mnoha prameny vyslovil množství domněnek týkajících se vnitřních souvztažností mezi staršími a mladšími stádii židovské mystiky.⁸²

---

⁷⁶ Jedním z příspěvků Benziona Dinura ke studiu chasidismu je studie dotýkající se historických a sociologických aspektů jeho vzniku. Viz DINUR, Benzion. The Origins of Hasidism and Its Social and Messianic Foundations. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 86-208. ISBN 0-8147-3470-7.

⁷⁷ Ješajahu Tishby (1908-1992) byl významným badatelem na poli židovské mystiky působícím na území dnešního Izraele. V rámci židovské mystiky se zabýval především *Sefer Zohar*, sabatianismem a chasidismem. (DAN, Joseph. Tishby, Isaiah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 19, s. 733.)

⁷⁸ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 4. „the relationship between the Kabbalah and the ritual practices of R. Moshe Hayyim Luzzatto“. Nastíněném tématu se Ješajahu Tishby věnoval zejména v TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. xxv, 578 s. ISBN 978-1-874774-09-9. Více o postavě Moše Chajima Luzzatta (RaMCHaLa) viz Kapitola 2 (poznámka 318).

⁷⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 4.

⁸⁰ DAN, Joseph. Introduction. In TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008, s. xxiv. ISBN 978-1-874774-09-9.

⁸¹ Josef Dan (narozen 1935) je významný izraelský badatel a pedagog věnující se židovské mystice. Působí na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. (HOTER, Elaine. Dan, Joseph. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 5, s. 407-408.) Pro další informace viz www.josephdan.com.

⁸² K důležitým dílům Josefa Dana patří například DAN, Joseph. *Heart and the Fountain: An Anthology of Jewish Mystical Experiences*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 337 s. ISBN 9780195343908. Z kratších prací jmenujme například DAN, Joseph. *Kabbalah: A Very Short Introduction*. 2007. Oxford: Oxford University Press, 144 s. ISBN 978-0-19-532705-2.

Nesmíme zapomenout ani na Mendela Piekarze,⁸³ jenž zdůraznil vliv etické literatury, kterou ovlivnila safedská⁸⁴ ne-luriánská kabala (zejména Moše Cordovero⁸⁵), na vznik a vývoj chasidismu. Přestože připisoval luriánské kabale důležitou úlohu při utváření východoevropského hnutí, snažil se omezit vnímání velikosti vlivu sabatianismu v tomto procesu.⁸⁶ Mezi Piekarzovými názory nalezneme i jeho argumentaci, že ze spekulativního úhlu pohledu se v chasidismu neobjevilo nic nového, a proto by měl být považován za společensko-náboženské hnutí, které vzhledem k židovskému mystickému a kabalistickému myšlení nenabízí žádné novinky.⁸⁷

Posledním v této podkapitole je Arthur Green,⁸⁸ který se řadí k hnutí zvanému *Jewish Renewal*.⁸⁹ Důležitým dílem Arthura Greena je například kniha⁹⁰ o Nachmanu z Braclavi.⁹¹

---

⁸³ Mendel Piekarz (1922-2011) byl původem polský badatel, který strávil většinu svého života v Izraeli. V rámci židovské mystiky se zaměřoval zejména na chasidismus. (BROWN, Benjamin. *Hasidism without Romanticism: Mendel Piekarz's Path in the Study of Hasidism*. In DYNNER, Glenn; POLONSKY, Antony; WODZIŃSKIS, Marcin. *Jews in the Kingdom of Poland, 1815–1918*. Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2014, s. 449-458. ISBN 978-1-906764-21-0.)

⁸⁴ Safed je sídlem, které se nachází v severní Galileji. V 16. století se stal hlavním centrem židovské mystiky; sídlili zde například Moše Cordovero nebo Jicchak Luria. (ORNI, Efraim; GILBOA, Shaked. Safed. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 17, s. 658-660.)

⁸⁵ Více o postavě Moše Cordovera viz Kapitola 2 (poznámka 244).

⁸⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 4.

⁸⁷ Tamtéž, s. 29.

⁸⁸ Arthur Green (narozen 1941) je americký učenec, teolog a rabín. Ve svých pracích se mimo jiné zaměřuje na chasidismus a jeho vůdčí postavy a na kabalistickou symboliku. (ROSE, Or N. Green, Arthur. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 65-66.)

⁸⁹ *Jewish Renewal* představuje hnutí, které se hlásí k odkazu chasidismu (někdy bývá spolu s dalším hnutím označováno jako neo-chasidismus), samo sebe považuje za pietistické, avšak nikoliv za ortodoxní, z výše řečeného vyplývá volnější přístup hnutí k halaše (to jest k židovskému právu) a jeho občasné sklony k antinomismu. Jeho vůdčí postavou byl Zalman Schachter-Shalomi (1924-2014). (MAGID, Shaul. Schachter-Shalomi, Zalman. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 100-101.) Pro více informací viz například www.aleph.org.

⁹⁰ GREEN, Arthur. *Tormented Master: A Life of Rabbi Nahman of Bratslav*. Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 1979. viii, 395 s. ISBN 0-8173-6907-4.

⁹¹ Nachman z Braclavi (1772-1810) byl významným chasidským *admorem* a učencem, který založil dynastii Braclav. Dodnes jde o velmi oblíbenou a inspirativní osobnost. (MARK, Zvi. Nahman of Bratslav. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 14, s. 748-753.) Termín *admor* představuje označení chasidských rabínů (avšak liší se od titulu rabi). Jde o zkratku hebrejských slov *adonenu*, *morenu ve-rabenu*. (EDITORIAL STAFF. Admor. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 412.)

1.5. Moše Idel⁹²

Moše Idel přišel jako první s takzvaným „panoramatickým přístupem“,⁹³ který změnil paradigma pohledu na chasidismus a zdroje jeho vzniku a vývoje. Idelův přístup se výrazně odlišuje od předpokladů, které prosazovali Martin Buber a Gershom Scholem. Ačkoliv Idel nepopírá nezpochybnitelný vliv luriánské kabaly (a potažmo sabatianismu, zároveň vyzdvihuje skutečnost, že chasidim byli konfrontováni také s mnoha dalšími myšlenkami spadajícími do celku židovské mystiky a kabaly (a samozřejmě i dalšími zdroji). Jinými slovy – chasidismus byl vytvářen pod vlivem působení více než jednoho či dvou myšlenkových proudů; dokonce lze tvrdit, že většina dostupných textů připadala ve své pestrosti do celku ne-luriánské mystiky a kabaly.⁹⁴

Důležitým aspektem tohoto pohledu je odmítnutí proximismu a připuštění možnosti, že chasidim měli k dispozici rozmanité spektrum židovské (nejen mystické) tradice. Tedy že se nelze omezit pouze na předpoklad časově a prostorově nejbližších mystických zdrojů. Samozřejmě však ne všechny prameny ovlivnily chasidismus stejným dílem.⁹⁵

Předpokladem přístupu Moše Idela a zároveň jeho kritikou dřívějších přístupů, které omezovaly vlivy působící na chasidismus na relativně úzký myšlenkový okruh, je stálá koexistence a přetrvávání mnoha starších myšlenkových proudů a myšlenek v rámci židovské mystiky a kabaly. Tato skutečnost, která byla pro chasidismus zcela zásadní a jejíž odmítnutí bylo projevem redukcionismu, se dá obhájit mimo jiné například existencí některých, mnohdy zcela zásadních myšlenkových konceptů chasidismu. Tyto prvky (za všechny například *devekut*, *hitbodedut* nebo *hištavut*)⁹⁶ však byly v luriánské kabale a sabatianismu buď zcela opomenuty, nebo odstrčeny až

---

⁹² Moše Idel (narozen 1947) je dnes zřejmě nejvýznamnějším badatelem na poli židovské mystiky. Narodil se v Rumunsku, od roku 1963 žije v Izraeli. Jde o velmi plodného a vlivného autora, který dnes působí na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. (GARF, Jonathan. Idel, Moshe. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 9, s. 707-708.) Mezi jeho významné práce kromě zde hojně citovaného spisu (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*.) patří IDEL, Moshe. *Messianic Mystics*. New Haven & London: Yale University Press, 1998. x, 451 s. ISBN 0-300-06840-9; IDEL, Moshe. *Studies in Ecstatic Kabbalah*. Albany: State University of New York Press, 1988. xi, 178 s. ISBN 0-88706-605-4.

⁹³ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 9-15. „the panoramic approach“. Základní nastínění přístupu se nachází v IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 9-11.

⁹⁴ Tamtéž, s. 9.

⁹⁵ Tamtéž, s. 10.

⁹⁶ Pojmy jsou vysvětleny níže, viz Kapitola 2 (poznámky 195, 221 a 222).

na samotný okraj zájmu. Jak by tedy mohlo být možné, aby chasidismus čerpal pouze ze sobě přímo předcházejících proudů, ve kterých se neobjevují jeho centrální koncepty? A jak mohlo dojít k tomu, že historicky zaměřený Gershom Scholem tento fakt v rámci svého výzkumu židovské mystiky opomenul? Podle Moše Idela dokládá přítomnost těchto konceptů ve středu chasidské spirituality rozšířenost a existenci dřívějších proudů židovské mystiky a kabaly a jejich dostupnost chasidim.⁹⁷

A proč právě název panoramatický přístup? „Pouze pokud vezmeme v potaz celou řadu paradigmat – to nazývám mystické panorama – a možné vzájemné působení všech jejich prvků, dojdeme ke spolehlivějšímu porozumění komplexnímu fenoménu chasidského mysticismu.“⁹⁸

Další prvek Idelova akademického zaměření ilustrují následující věty: „Důležité formy židovské spirituality vznikaly ne tolik jako výsledek střetu mezi dějinami, historickými krizemi nebo dalšími socio-ekonomickými okolnostmi, ale spíše ze sloučení náboženských ambicí, osobností, ideálů, terminologií a obav a různých mystických modelů.“⁹⁹ Jde o vymezení se vůči předcházející historické škole a jejímu paradigmatu, které velkou část duchovního vývoje odvozovalo od dějinných zvrátů a okolností.¹⁰⁰ V souvislosti s tím upozorňuje Moše Idel na to, že je potřeba nejprve pečlivě prozkoumat předchozí formy židovské mystiky, než začneme mluvit o inovacích, které se zde objevily a které budeme přičítat historickým souvislostem.¹⁰¹ Výše řečeným se ovšem Moše Idel nedistancuje od důležitosti historických dat a dějin jako takových, pouze předchází nadbytečnému historicismu, který může svádět k proximismu a redukcionismu, a tím nás vést ke zkresleným výsledkům.

---

⁹⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 10-11; s. 13-14.

⁹⁸ Tamtéž, s. 12. „Only when we take into account the entire range of paradigms – what I call the mystical panorama – and the possible interplay of all its elements with one another, shall we arrive at a sounder understanding of the more complex phenomenon of Hasidic mysticism.“

⁹⁹ Tamtéž, s. 22. „Important forms of Jewish spirituality emerged not so much as the result of the confrontation between history, historical crises, or other socioeconomic circumstances with mysticism, but from syntheses between religious aspirations, personalities, ideals, nomenclatures, and fears, and various mystical models.“

¹⁰⁰ Výše uvedená citace obsahuje velmi zřetelné vymezení se proti přístupu Gershoma Scholema a jeho „critical historiography“, viz Kapitola 1 (poznámka 53).

¹⁰¹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 22-23.

1.6. Současné příspěvky k tématu chasidismu

Podobně jako výše v podkapitole o starších badatelích i zde je uvedeno pouze několik z nejvýznamnějších postav zabývajících se chasidismem a židovskou mystikou, z nichž všichni působí dodnes.

Elliot Wolfson¹⁰² je badatelem, který je v současné době na poli výzkumu židovské mystiky jedním z literárně nejplodnějších a nejvlivnějších. Dlouhodobě se zajímá o *gender* a snaží se o hlubší hermeneutiku židovské mystiky včetně chasidismu; ta je mnohdy do velké míry subjektivní a radikální, tato skutečnost vyplývá i ze zaměření Wolfsona na psychosexuální aspekty židovské mystiky.¹⁰³

Rachel Elijor¹⁰⁴ se ve své práci postavila Piekarzovu názoru o neinovativnosti chasidského myšlení s ohledem na předcházející židovské mystické a kabalistické myšlení. Oproti tomu zdůraznila rozdíly mezi dřívější tradicí a chasidismem, čímž se snažila minimalizovat jejich vzájemnou kontinuitu.¹⁰⁵ Dále se zabývala hnutím CHaBaD¹⁰⁶ a s ním spojenou problematikou *ješ* a *ajin*.¹⁰⁷

---

¹⁰² Elliot Wolfson (narozen 1956) je americkým badatelem na poli židovských studií; jeho přínos pro současné bádání je velmi významný. (BAUHOFF, Dorothy. Wolfson, Elliot. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 21, s. 148-149.) Pro více informací viz www.religion.ucsb.edu/faculty/wolfson.

¹⁰³ Mezi díla Elliota Wolfsona, která musí být zmíněna, patří například WOLFSON, Elliot R. *Circle in the Square: Studies in the Use of Gender in Kabbalistic Symbolism*. New York: State University of New York Press, 1995. 280 s. ISBN 9781438424378; WOLFSON, Elliot R. *Walking as a Sacred Duty: Theological Transformation of Social Reality in Early Hasidism*. In RAPOPORT-ALBERT, Ada. *Hasidism Reappraised*. London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1997, s. 180-207. ISBN 978-1-874774-35-8.

¹⁰⁴ Rachel Elijor (narozena 1949) je izraelská badatelka působící na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, která se zaměřuje zejména na oblast židovské mystiky. Pro více informací viz pluto.huji.ac.il/~mselio.

¹⁰⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 29.

¹⁰⁶ CHaBaD (dynastie Lubavič) představuje chasidské hnutí založené Šne'urem Zalmanem z Ljady [více o něm viz Kapitola 2 (poznámka 297)], které rozvinulo velmi zajímavé a propracované učení. Akronym CHaBaD se skládá z počátečních písmen tří slov (názvů *sefirot*): *chochma* („moudrost“), *bina* („porozumění“) a *da'at* („poznání“). (RUBINSTEIN, Avraham; LIOR, Rachel. Chabad. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 4, s. 533-535.) Z prací Rachel Elijor viz například ELIOR, Rachel. *Paradoxical Ascent to God: The Kabbalistic Theosophy of Habad Hasidism*. New York: State University of New York Press, 1992. 304 s. ISBN 9781438401980; ELIOR, Rachel. HaBaD: The Contemplative Ascent to God. In GREEN, Arthur. *Jewish Spirituality: From the Sixteenth-Century Revival to the Present*. New York: Crossroad, 1987, s. 157-205. ISBN 9780824507633; ELIOR, Rachel. *Between Yesh and Ayin: the Doctrine of the Zaddik in the Works of Jacob Isaac, the Seer of Lublin*. In RAPOPORT-ALBERT, Ada. *Jewish History. Essays in Honor of Chimen Abramsky*. London: Peter Halban, 1988, s. 393-455. ISBN 9781870015196.

¹⁰⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 107-114. Více o problematice *ješ* a *ajin* viz Kapitola 2 (poznámka 223).

Bo'az Huss¹⁰⁸ je izraelským vědcem, který disponuje vynikající jazykovou erudicí a zároveň sociologickým vzděláním, do bádání o židovské mystice tak přináší sociologický přesah. Zabývá se otázkou povahy židovské mystiky, přičemž tvrdí, že sousloví „židovská mystika“ je protimluv; podle něho jde spíše o židovskou duchovní zkušenost.¹⁰⁹

Jonathan Garb (narozen 1967) je izraelským badatelem, který se k otázce chasidismu vyjádřil například ve svém díle zabývajícím se šamanským transem v židovské mystice.¹¹⁰ Dále se ve velké míře zabývá postavou RaMCHaLa. Ve spojitosti s ním zastává teorii, že v 18. století se modernita začala vlamovat do židovského života; tato skutečnost vytvořila specifické podhoubí, které umožnilo vznik nových hnutí a redefinici židovské identity (to se vztahuje i na případ chasidismu).¹¹¹

Shaul Magid¹¹² je vedle Arthura Greena jednou z důležitých postav hnutí *Jewish Renewal*. Ve svém bádání se zaměřuje například na moderní židovskou religiozitu a židovskou mystiku. Ve svém bádání přišel s myšlenkou chápání chasidismu jako „alternativní modernity“.¹¹³

---

¹⁰⁸ Bo'az Huss (narozen 1959) je izraelským badatelem působícím na Ben-Gurion University. Pro více informací viz www.bgu.ac.il/~bhuss.

¹⁰⁹ K otázkám pojetí židovské mystiky a kabaly uvedeným v textu se Bo'az Huss vyjadřuje v HUSS, Boaz. *The Sacred is the Profane, Spirituality is not Religion. Method & Theory in the Study of Religion*, vol. 27, no. 2 (2015), s. 97-103. ISSN 1570-0682; HUSS, Boaz. *The Theologies Of Kabbalah Research. Modern Judaism*, vol. 34, no. 1 (2014), s. 3-26. ISSN 1086-3273.

¹¹⁰ GARB, Jonathan. *Shamanic Trance in Modern Kabbalah*. Chicago: University Of Chicago Press, 2011. 288 s. ISBN 9780226282077.

¹¹¹ Z dalších děl jmenujme například GARB, Jonathan. *Chosen Will Become Herds: Studies in Twentieth-Century Kabbalah*. Yale: Yale University Press, 2009. 230 s. ISBN 9780300155044.

¹¹² Shaul Magid je americkým badatelem působícím na univerzitě v Indianě. Pro více informací viz www.shaulmagid.net.

¹¹³ Důležitým Magidovým dílem na toto téma je MAGID, Shaul. *Hasidism Incarnate: Hasidism, Christianity, and the Construction of Modern Judaism*. Stanford: Stanford University Press, 2014. 288 s. ISBN 9780804791304.

2. Vlivy působící na vznik a vývoj chasidismu

Na základě panoramatického přístupu Moše Idela nemůžeme vnímat chasidismus a jeho vznik pouze jako reakci na určitou krizi judaismu, ale spíše jako výsledek vzájemného působení a syntézy celé řady duchovních paradigmat a konceptů a dalších faktorů, ať již sociálních či historických.¹¹⁴

Jak píše Moše Idel, různé modely a myšlenky byly postupně integrovány, až vytvořily amalgám, který pouze zřídka vykazoval plně koherentní strukturu.¹¹⁵ Chasidismus se podle něj blíží předchozím fázím židovské mystiky tím, že se v něm objevují prvky mysticko-magického modelu; podobnost představuje také skutečnost, že chasidismus integruje prvky z mysticko-extatického¹¹⁶ a magicko-talismanického modelu.¹¹⁷

Jednoduchým způsobem, jak zjistit a doložit, které texty byly známé v chasidismu, je sledování textů, které chasidim vydávali, a textů, ke kterým vznikaly chasidské komentáře. Mezi vydávané texty patřila mimo jiné díla spadající do rámce kabaly 13. až 15. století (například *Sefer Temuna*)¹¹⁸ a mnohá další.¹¹⁹ Chasidská literární tvorba je založena především na komentování Tóry a etické literatury (která sama výrazným způsobem čerpala z kordoveriánské kabaly¹²⁰), mezi další texty však patří i komentáře kabalistických děl, zejména *Sefer Zohar*.¹²¹ Tato skutečnost znemožňuje přetrvání paradigmatu přineseného Gershomem Scholemem o výlučnosti

---

¹¹⁴ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 12-13; s. 18-19.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 95.

¹¹⁶ Více o mysticko-extatickém modelu viz Úvod (poznámka 22) a Kapitola 2 (poznámka 261).

¹¹⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 101-102. Více o magicko-talismanickém modelu viz Kapitola 2 (poznámka 256).

¹¹⁸ Tamtéž, s. 14. *Sefer Temuna* představuje anonymní kabalistickou knihu sepsanou kolem roku 1270. (GOTTLIEB, Efraim. *Temunah, The Book of*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 19, s. 635-636.)

¹¹⁹ Rozšíření tisků děl Moše Chajima Luzzatta, který je jedním z autorů, jimž se tato diplomová práce věnuje, na území Polska a Ukrajiny se ve své knize věnuje Ješajahu Tishby. (TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 404-453; s. 487-494.)

¹²⁰ O kordoveriánské kabale viz Kapitola 2 (poznámka 235).

¹²¹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 14-15. *Sefer Zohar* je nejdůležitějším kabalistickým spisem vzniklým pravděpodobně ve 13. století. (HELLNER-ESHED, Melila. *Zohar*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 21, s. 647-663.) Autorem její větší části byl s největší pravděpodobností Moše z Leónu (c. 1240-1305), významný kabalista žijící ve Španělsku. (SCHOLEM, Gershom. *Moses ben Shem Tov de Leon*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 14, s. 554-555.)

vlivu luriánské kabaly a sabatianismu.

Na tomto místě by bylo vhodné poznamenat, že každý z chasidských učenců měl k dispozici jinou literaturu a soustřeďoval se na jiné zdroje. Proto nelze prakticky nic níže napsaného paušalizovat; vlivy, o kterých se zde bude pojednávat, ovlivňovaly minimálně určitou část chasidim, někdy větší, jindy menší. Ono zmiňované „mystické panorama“ nebylo pravděpodobně stejné prakticky u žádného z učenců, nehledě na různé dynastie, školy a dvorce.¹²²

Spolu s Moše Idelem můžeme zopakovat myšlenku Hanse Jonase,¹²³ která ve své stručnosti vystihuje úsilí chasidismu a jeho vztah k různým zdrojům. „Chasidismus podobně jako mnoho dalších forem mysticismu ... hledal potvrzení tím způsobem, že přijímal různorodé teologické postoje, to přispělo ke vzniku více komplexního světonázoru.“¹²⁴ S tímto se můžeme vydat za prozkoumáním vlivu různorodých zdrojů utvářejících chasidismus.

2.1. Soustředění se na ne-luriánské vlivy

Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole, potřeba zdůraznění významu ne-luriánské kabaly pramení mimo jiné i z faktu, že mnoho klíčových aspektů chasidismu v luriánské kabale buď zcela chybělo, nebo se nacházelo až na samém okraji zájmu.¹²⁵

V díle starších badatelů (zejména u Gershoma Scholema) byl zdůrazňován prvek chasidské neutralizace luriánského, potažmo sabatiánského mesianismu. Tento mesianismus měl být v chasidismu vědomě potlačen; proti tomu se však staví Moše Idel, který nepovažuje chasidismus za hnutí, které by neutralizovalo či jinak přímo reagovalo na významné prvky luriánské kabaly a sabatianismu, ale chápe spiritualitu chasidismu spíše jako výběr některých stále živých a v literatuře dostupných témat,

---

¹²² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 15.

¹²³ Hans Jonas (1903-1993) byl významným filosofem 20. století, proslavil se zejména svým bádáním o filosofii a náboženství v pozdní antice a v raném křesťanství. (POPKIN, Richard H.; WIESE, Christian. Jonas, Hans. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 393.)

¹²⁴ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 24. „Hasidism, like many other forms of mysticism, was – as Hans Jonas once put it – in search of validation by adopting a variety of theological stands, which contributed to the emergence of a more comprehensive worldview.“ Hans Jonas původně formuloval svou myšlenku v článku *Myth and Mysticism*. [JONAS, Hans. *Myth and Mysticism*. *Journal of Religion*, 49 (1969), s. 328-329.]

¹²⁵ Viz Kapitola 1.

kteřá byla vlastní starším vrstvám židovské mystiky a kabaly.¹²⁶

Tato diplomová práce bude směr udaný Moše Idelem zaměřený na jiné, dříve přehlížené a ignorované vlivy spíše než na vliv luriánské kabaly a sabatianismu.

2.2. Hlavní rysy a koncepty luriánské kabaly¹²⁷ přenesené do chasidismu a posun v jejich významu

Je zcela zřejmé, že mezi prameny a zdroje, které významným způsobem ovlivnily vznik a vývoj chasidismu, patřila luriánská kabala a po ní historicky následující sabatianismus a frankismus.¹²⁸ Tento fakt nelze zpochybnit, ostatně ve svém díle ho doložil již Gershom Scholem.¹²⁹

Luriánská kabala je nejrozšířenějším zástupcem teosoficko-teurgického¹³⁰ modelu židovské mystiky.¹³¹ Představuje relativně koherentní kabalistický systém s poměrně stabilním pojmovým aparátem.¹³² Charakteristický rys luriánské kabaly leží podle Moše Idela v „koncentraci židovského rituálu okolo mystického cíle restrukturování skutečnosti a Boha v zájmu rekonstituování poničené sjednocující entity: *Adama Kadmona*“.¹³³ Tato nauka byla zasazena do rámce podrobně zpracované teogonie a méně rozvinuté kosmologie.¹³⁴

---

¹²⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 13. K Idelově kritice neutralizace luriánského mesianismu v pojetí Martina Bubera a Gershoma Scholema viz Tamtéž, s. 16-17.

¹²⁷ Luriánská kabala je důležitou fází židovské mystiky, zejména (nikoliv však výlučně) její teosoficko-teurgické části. Její vznik v 16. století je spojen s osobou Jicchaka Lurii. (EDITORIAL STAFF. *Kabbalah*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 614-619.) Jicchak Luria [zvaný též Ha-ARI, (1534-1572)] byl kabalista, který působil zejména v Safedu, kde kolem sebe shromáždil skupinu studentů a formuloval učení luriánské kabaly. (SCHOLEM, Gershom; IDEL, Moshe. Luria, Isaac ben Solomon. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 262-266.)

¹²⁸ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 11; s. 45.

¹²⁹ SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 325-350.

¹³⁰ Více o teosoficko-teurgickém modelu viz Úvod (poznámka 22).

¹³¹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 32.

¹³² Tamtéž, s. 46; s. 52.

¹³³ Tamtéž, s. 52. „the concentration of Jewish ritual around the mystical goal of restructuring reality and the Godhead in order to reconstitute the shattered unifying entity: Adam Qadmon“. Kabalistický koncept nazývaný *Adam Kadmon* („předvěký, původní člověk“) je rozvinut zejména v luriánské kabale, i když se objevuje již dříve. Tento termín může také označovat souhrn Božího vyzařování v *sefirot*. (SCHOLEM, Gershom. Adam Kadmon. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 378-379.) S výše uvedeným citátem se pojí zejména koncepty *ševirat ha-kelim* a *tikun* [viz výše v Kapitole 2 (poznámky 143 a 145)].

¹³⁴ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 52. Srovnej s SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 256; s. 267.

Luriánská kabala (spolu s některými svými koncepty) byla v době vzniku chasidismu vnímána s drobným podezřením kvůli zkreslení a špatnému pochopení svého smyslu; tyto názory se objevovaly vně i uvnitř chasidských kruhů. Šlo do jisté míry o odpor k doslovnému přejímání luriánského učení a k jeho údajné posvátné inspiraci a z toho pramenícímu vnímání autority textů a nauky luriánské kabaly.¹³⁵

Lze říci, že „okolo poloviny 18. století se stal status luriánské kabaly problematickým“.¹³⁶ Zatímco mnohými byla vnímána jako vrchol židovské mystiky, několik faktorů stálo proti ní (například omezení věkové hranice studia, více verzí, ve kterých se vyskytovala a další prvky) a to vedlo k jejímu postupnému ústupu do pozadí.¹³⁷ Navzdory tomu však lze konstatovat, že luriánská kabala postupně pronikla do lidských představ a povědomí.¹³⁸

Chasidim luriánskou kabalou velmi dobře znali, důkazem toho může být převzetí mnoha konceptů (například *jichudim*,¹³⁹ *kavanot*,¹⁴⁰ *gadlut* a *katnut*,¹⁴¹ *cimcum*,¹⁴²

---

¹³⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 35-37; s. 266.

¹³⁶ Tamtéž, s. 41. „the status of Lurianic Kabbalah became problematic around the middle of the eighteenth century“.

¹³⁷ Tamtéž, s. 41-42. Více viz Kapitola 2 (poznámka 227).

¹³⁸ Srovnej s IDEL, Moshe. „One from a Town, Two from a Clan“ – The Diffusion of Lurianic Kabbala and Sabbateanism: A Re-Examination. *Jewish History*, vol. 7, no. 2 (Fall, 1993), s. 79-104. ISSN 1572-8579.

¹³⁹ Koncept *jichudim* („sjednocení“) má souvislost s *kavanot* (viz poznámky níže). Jde o modlitební intence vytvářené modlitebníkovy na míru, které mají spojitost se sjednocováním Božích jmen. V luriánské kabale byla tato představa ovlivněna extatickými vlivy. (BLUMENTHAL, H. Elchanan. Kavvanah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 12, s. 39-40; SCHOLEM, Gershom. Meditation. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 761-762.)

¹⁴⁰ Pojem *kavana* [(plurál *kavanot*), „intence, záměr“] má souvislost s modlitbou; v kabale tento termín označuje konkrétní myšlenky, které by měl modlitebník při recitaci určitých slov mít. V luriánské kabale mají *kavanot* spojit s *jichudim*. Správná *kavana* pomáhá Božímu působení, které dodává modlitbě potřebný náboj, aby mohla vystoupat k Bohu. (BLUMENTHAL, H. Elchanan. Kavvanah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 12, s. 39-40.)

¹⁴¹ Pojmy *gadlut* („zvětšení“) a *katnut* („zmenšení“), které se mohou vyskytovat ve spojení se slovem *mochin* („mozek“), označují stavy mysli. Rozšíření vědomí je podmínkou pro správnou *avodat Ha-Šem* („bohoslužba, služba Bohu“); zúžení vědomí zastupuje depresivní stavy, které brání správné *avodat Ha-Šem*. (SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, s. 219-222.)

¹⁴² Koncept *cimcum* [„stažení, stažení (se)“] pracuje s představou, že Hospodin (*Ejn Sof*) zaujímal před stvořením veškerý prostor; aby mohl něco stvořit, musel se stáhnout – tak vznikl volný prostor pro stvoření. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 641-644.) Představa *cimcum* má vazbu na starší židovskou mystiku, viz pasáž v *Šemot raba* 34,1: „*va-acamcem Šechinati*“.

ševirat ha-kelim,¹⁴³ *ha'ala'at nicocot*¹⁴⁴ nebo *tikun*¹⁴⁵) z korpusu luriánské kabaly do chasidského učení. Některé z těchto konceptů byly známy již před luriánskou kabalou, je však odůvodněné se domnívat, že to byla luriánská kabala, která přispěla k jejich přijetí chasidismem.¹⁴⁶ V tomto bodě musíme ovšem poznamenat, že výše uvedené koncepty nebyly mnohdy přebírány doslova a v přesně stejném významu, se stejnými konotacemi a ve stejném kontextu, v jakých se objevují v luriánské kabale. V jejich významu docházelo často k významnému posunu,¹⁴⁷ jindy byly tyto koncepty přímo propojeny s myšlenkami a technikami extatické kabaly.¹⁴⁸

Na následujících řádcích budou v krátkosti zmíněny některé koncepty, kterými luriánská kabala ovlivnila chasidismus; zároveň zde však bude ukázáno, do jaké míry docházelo k prolínání jednotlivých vlivů v chasidismu a že v některých záležitostech lze pouze velmi těžko rozlišit, zda šlo o vliv luriánské kabaly či jiné fáze židovské mystiky.

Koncepty, na kterých je jasně viditelný vliv luriánské kabaly, jsou panteismus,

---

¹⁴³ Koncept *ševirat ha-kelim* („rozbití nádob“) se pojí s kabalistickou představou stvoření světa. Při něm došlo k přílivu Hospodinova světla (*or Ejn Sof*) do nádob (*kelim*), jejichž představa je úzce spjatá se *sefirot*. Při tomto procesu však byly některé nádoby rozbity, což vedlo k rozptýlení jisker (*nicocot*) Božího světla do světa. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 644-646.)

¹⁴⁴ Pojem *ha'ala'at nicocot* („pozvednutí jisker“) označuje proces navrácení jisker Božího světla padlých v důsledku *ševirat ha-kelim* k jejich zdroji. Jiskry byly po svém pádu uvězněny v *kelipot* („skořápky“), které připadají *sitra achra* (doslova „druhá strana“) a jež musí být rozbity, aby mohly jiskry vystoupat nazpět. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 644-648.)

¹⁴⁵ Koncept *tikun* („náprava“) vyjadřuje snahu o nápravu světa a *sefirotického* stromu, jde o reakci na *ševirat ha-kelim*. Nejde však pouze o návrat na původní úroveň věcí, ale o povznesení na vyšší úroveň. Celý koncept je velmi spletitý a má několik vrstev, toto je pouze stručné shrnutí. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 646-648.)

¹⁴⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 45.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 46-47. Jako příklad takového posunu významu můžeme uvést skutečnost, že Magid z Mezriče nazývá rekombinování písmen ve slově za účelem pozměnění jeho významu a vlivu jako *tikun*, tedy zcela v rozporu s luriánským vnímáním tohoto pojmu. (Tamtéž, s. 275.) Dov Ber z Mezriče [zvaný též Magid z Mezriče či „Great Maggid“, (zemřel 1772)] představuje jednu z prvních a zároveň nejdůležitějších vůdčích postav chasidismu. Byl jedním z přímých žáků BeŠTa a po jeho smrti byl částí chasidim považován za vůdčí postavu chasidismu. [LIEBES, Esther. Dov Baer (the Maggid) of Mezhirech. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 5, s. 766-768.] Termín *magid* označuje v chasidismu putujícího lidového kazatele a vypravěče; spolu s ním se však objevují i dva další termíny označující kazatele: *daršan* (profesionální vykladač Písma) a *mochi'ach* (kazatel „karatel“). (BEN-SASSON, Haim Hillel; DAN, Joseph. Maggid. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 339-341; EDITORIAL STAFF. Darshan. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 5, s. 438.)

¹⁴⁸ Může jít například o propojení konceptů *jichudim* a kombinace písmen. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 275.)

panenteismus, popřípadě imanentismus.¹⁴⁹ Jisté je, že chasidismus nebyl prvním mystickým hnutím, které zdůraznilo imanentismus; v tomto čerpal z mnoha židovských předchůdců (a to jak v rámci luriánské, tak i ne-luriánské kabaly).¹⁵⁰ Moše Idel spatřuje souvislost například mezi mystikou založenou na zkušenosti a imanentismem, a to jak u chasidim, tak u předcházejících mystiků, například u Jicchaka ben Šemu'ela z Akka¹⁵¹ a Moše Cordovera.¹⁵²

Luriánská kabala ovlivnila chasidismus i v představě duše. Zatímco podle Moše Cordovera má duši pouze člověk a vše ostatní v přírodě v sobě jen odráží Boží světlo, u Jicchaka Lurii a jeho žáků je tomu jinak, protože podle nich došlo při *švirat ha-kelim* k rozptýlení Božích jisker do celého světa, a tak mají všichni lidé a celá příroda Boží jiskru (někdo více, někdo méně). Chasidismus se v tomto bodě odvolává na luriánskou kabalu svým pojetím, že kořenem všeho je *jichud*,¹⁵³ jehož projevem je i rozptýlení Božích jisker ve stvoření.¹⁵⁴

Luriánská kabala (potažmo sabatianismus¹⁵⁵) měla vliv také na koncept vyskytující se ve spojitosti s postavou spravedlivého (*cadika*) nazývaný *jerida corech*

---

¹⁴⁹ Panteismus (zjednodušeně: představa, že Bůh je ve všem), panenteismus (zjednodušeně: představa, že vše je v Bohu) a imanentismus (zjednodušeně: Bůh je přítomen ve stvoření; tento pojem zároveň částečně zahrnuje i ty předcházející). Srovnej s EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 648-651. Imanentistické představy mají vazbu na starší židovskou mystiku, viz pasáž v *Berešit raba* 68,9: „Bůh je místem světa, leč svět není Jeho místo.“ V originálu: „še-Hu Mekomo šel olam ve-ejn olamo mekomo“.

¹⁵⁰ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 108.

¹⁵¹ Jicchak ben Šemu'el z Akka (konec 13. století až polovina 14. století) byl kabalista, který se narodil v Akku, ale postupně cestoval do Itálie a dále do Španělska, kde se setkal s dalšími kabalisty. (GOTTLEB, Efraim. Isaac ben Samuel of Acre. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 10, s. 47-48.)

¹⁵² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 108.

¹⁵³ Jednota a jedinstvo Boží.

¹⁵⁴ Všichni mají stejnou, byť ne stejně velkou jiskru, kterou dnes nemůžeme vidět, ale jednou ji uvidíme. Srovnej s LYČKA, Milan. Duše v judaismu. In CHLUP, Radek. *Pojetí duše v náboženských tradicích světa*. Praha: DharmaGaia, 2007, s. 166-170. ISBN 978-80-86685-82-3; SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, s. 46-47; SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*, s. 90-110; SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 278-279; SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*, s. 152-165; IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*, s. 95-96; IDEL, Moshe. The Tsadik and His Soul's Sparks: From Kabbalah to Hasidism. *The Jewish Quarterly Review*, vol. 103, no. 2 (Spring, 2013), s. 196-240. ISSN 1553-0604.

¹⁵⁵ Podobnost se sabatianismem uvádí například Gershom Scholem v SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, s. 221-222.

*alija*¹⁵⁶ – tedy „sestup kvůli vzestupu, prohřešek kvůli pokání nebo kvůli pozvednutí jisker“.¹⁵⁷

Důležitou roli v luriánské kabale i v chasidismu hraje koncept *cimcum*,¹⁵⁸ jehož pojetí však není jednotné. Jak píše Moše Idel, pojetí *cimcum* bylo ve velké míře ovlivněno luriánskou i kordoveriánskou kabalou. Na jeho pojetí v chasidismu měly přitom vliv obě výše zmíněné fáze židovské mystiky. Zatímco luriánská kabala se zasloužila především o přijetí tohoto konceptu, kordoveriánská kabala a ti, které inspirovala, ovlivnili zejména obsah tohoto pojmu a jeho interpretaci v chasidismu.¹⁵⁹

V chasidském učení se pod pojmem *cimcum* rozumí Boží sebestažení (stažení se) a *de facto* i jediný způsob Božího zjevení se v již stvořeném světě a přitažení člověka k Bohu. Ve spojitosti s chápáním konceptu *cimcum* je v chasidismu vyzdvihnut člověk. Podle chasidismu se *cimcum* stal prostředkem k tomu, aby se mohl člověk přimknout k Bohu. Úkolem *cimcum* bylo, jak píše Moše Idel,¹⁶⁰ aby „připravil lidskou duši na postupné odhalení Božího jasu“.¹⁶¹

Magický model odrážející se i v kordoveriánské kabale ovšem prezentoval odlišné pojetí *cimcum*. *Cimcum* je zde vylíčen jako výsledek lidského konání spíše než čehokoliv jiného. Toto je v chasidismu rozvinuto například u Magida z Mezriče nebo v citátech, které mu jeho žáci připisovali.¹⁶² Důležitá je zde představa, že „prvotní

---

¹⁵⁶ Koncept *jerida corech alija* („sestup za účelem výstupu“) se objevuje v luriánské kabale, kde má spojitost s vyzvedáváním jisker a s modlitební praxí (modlitba *Tachanun*); v sabbatianismu jde v rámci tohoto konceptu spíše o antinomistické skutky (to jest o činy v rozporu s halachou). V chasidismu pak dochází k posunu jeho chápání na paradoxní činy stojící na anomistické hraně (to jest na území nedefinovaném halachou). (SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, s. 221-222; a obecně i na mnoha jiných místech; IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 103.) O modlitbě *Tachanun* viz BLAŽEK, Jiří; HOLUBOVÁ, Markéta. *Sidur Adir bamarom. Modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem*. Druhé, doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Bergman Tomáš, 2009, s. 73-74. ISBN 978-80-904207-1-7.

¹⁵⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 103. „the descent for the sake of ascent, the transgression for the sake of repentance, or the elevation of the sparks“. Jde o takzvaný katabatický model. (Tamtéž, s. 103.) Druhým modelem, který Moše Idel ve své knize rozebírá ve větší šíři, je takzvaný anabatický mysticko-magický model. Ten předpokládá schopnost *cadika* opustit tento svět tím, že vystoupí k Bohu nebo se k němu asimiluje. (Tamtéž, s. 103-107.)

¹⁵⁸ Srovnej s Tamtéž, s. 89-95.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 89.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 90-91.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 91. „to prepare the human soul for a gradual disclosure of the divine brightness“.

¹⁶² Tamtéž, s. 92-93.

Boží kontrakce je startovním bodem pro naši schopnost přitáhnout Ho (tj. Hospodina; k sobě) dolů“.¹⁶³

Na závěr je nutné podotknout, že chasidismus se svým pojetím jiného stěžejního konceptu – to jest *devekut* – vzdálil od nauky zástupců luriánské kabaly (Jicchaka Lurii a Jisra'ela Saruga)¹⁶⁴ zejména svou (pro někoho až extrémní) představou toho, že „člověk se může přimknout k *Ejn Sof*“.¹⁶⁵

2.2.1. Jisra'el Sarug¹⁶⁶

Jak bylo řečeno výše, luriánská kabala byla dostupná ve více verzích. Na tomto faktu se zcela nesporně podepsala skutečnost, že Jicchak Luria své učení systematicky nezapsal; to provedli až jeho žáci, z nichž každý do své verze učení luriánské kabaly přidal určité důrazy a myšlenky. Hlavními Luriiovými žáky a jeho pokračovateli byli Chajim Vital,¹⁶⁷ Josef ibn Tabul¹⁶⁸ a Jona ze Safedu,¹⁶⁹ mimo nich působil ještě Jisra'el Sarug, který sice sám sebe považoval za Luriiova žáka, do *Erec Jisra'el* však možná přišel až po Luriově smrti. Jednotlivé verze luriánské kabaly se od sebe liší. Jona ze Safedu například vynechal z Luriiova učení koncept *cimcum*; učení Josefa ibn Tabula bylo úplnější, avšak více radikální a ne tolik přijímané. Nakonec se velmi rozšířilo podání Chajima Vitala, který předával jednodušší verzi a některé koncepty vynechal, ale díky své menší radikalitě získal širší obecnost.¹⁷⁰

---

¹⁶³ Tamtéž, s. 92. „God's primordial contraction is the starting point of our ability to bring Him down.“

¹⁶⁴ Více o Jisra'elu Sarugovi viz níže.

¹⁶⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 91. „someone can cleave to Ein Sof“. *Ejn Sof* („Nekonečný“) je kabalistický titul pro transcendentního Boha. Termín označuje Boha samotného, Jeho čistou esenci, aniž bychom brali v potaz Jeho vztah ke stvořenému světu. (SCHOLEM, Gershom; IDEL, Moshe. *Ein-Sof*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 6, s. 260-261.)

¹⁶⁶ Jisra'el Sarug (zemřel 1610) byl egyptský kabalista, který přibližně v 80. letech 16. století pobýval v Safedu, kde byl ovlivněn učením Jicchaka Lurii. [SCHOLEM, Gershom. *Sarug (Saruk)*, Israel. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 63-64.]

¹⁶⁷ Chajim Vital (1542-1620) byl významným kabalistou a jedním z přímých žáků Jicchaka Lurii. Narodil se zřejmě přímo v Safedu, kde Luria působil. Jeho nejznámější díla představují *Ec ha-chajim* a *Ec ha-da'at*. (SCHOLEM, Gershom. *Vital, Hayyim ben Joseph*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 20, s. 546-549.)

¹⁶⁸ Josef ibn Tabul (c. 1545 – počátek 17. století) představuje kabalistu a jednoho z nejvýznamnějších žáků Jicchaka Lurii. (SCHOLEM, Gershom. *Joseph ibn Tabul*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 430.)

¹⁶⁹ Jona ze Safedu (16. století) byl kabalista a jeden z nejvýznamnějších žáků Jicchaka Lurii. (SCHOLEM, Gershom. *Jonah, Moses*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 392.)

¹⁷⁰ SCHOLEM, Gershom; IDEL, Moshe. *Luria, Isaac ben Solomon*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 263-265.

Oproti výše uvedeným žákům Jicchaka Lurii bylo učení Jisra'ela Saruga v jistém směru mírnější a radostnější, to mu spolu s důrazem na aspekty starší lingvistické kabaly zajistilo úspěch. Velký vliv měl například na židovstvo v Itálii, severní Africe a Turecku, a mimo jiné také na křesťanskou kabalou.¹⁷¹ Sarugovo učení¹⁷² bylo známé ve více variantách.¹⁷³

Svým pojetím luriánské kabaly ovlivnil Jisra'el Sarug mimo jiné pozdější vnímání konceptu *cimcum*, u kterého přinesl jiný pohled než Jicchak Luria.¹⁷⁴ Podobnost se Sarugovým vnímáním *cimcum* vykazují například názory Magida z Mezriče, a to ve spojení s konceptem stažení se (*cimcum*) a písmen Božího jména (případně jejich odvozenin); rozdíl je v tomto konkrétním případě možno spatřovat v tom, že v Magidově pojetí se písmena neobjevila v Hospodinem uvolněném prostoru, ale preexistovala Božimu stažení se.¹⁷⁵

2.2.2. Sabatianismus¹⁷⁶

Ač by bylo možné opomenout v tomto stručném pojednání vliv sabatianismu, vzhledem k tomu, jakou roli hrál v průběhu vývoje bádání o chasidismu (například u Gershoma Scholema), by bylo nesvědomitě ho být pouze krátce nezmínit.

Názoru Gershoma Scholema oponuje Moše Idel, když tvrdí, že sabatianismus představuje (na rozdíl od luriánské kabaly a dalších rozsáhlých a komplexních modelů) model jedné osoby, Šabtaje Cvi.¹⁷⁷ Po jeho smrti sice mohly některé jeho myšlenky

---

¹⁷¹ Křesťanská kabala byla nauka, která vznikla na konci 15. století v Itálii. Šlo zejména o snahu harmonizovat kabalistickou nauku s křesťanstvím a dokázat, že pravé skryté poselství kabaly odkazuje na křesťanství. S židovskou kabalou toho tato nauka mnoho společného nemá. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 671-673.)

¹⁷² SCHOLEM, Gershom; IDEL, Moshe. Luria, Isaac ben Solomon. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 264-265. O střetu a vzájemném ovlivnění luriánské a kordoveriánské kabaly v učení Jisra'ela Saruga viz SHATIL, Sharron. The Kabbalah of R. Israel Sarug: A Lurianic-Cordoverian Encounter. *The Review of Rabbinic Judaism*, vol. 14 (2011), s. 158-187. ISSN 1568-4857.

¹⁷³ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 269.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 91.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 93.

¹⁷⁶ Sabatianismus představuje židovské heretické mesianisticko-mystické hnutí, které v mnohém převzalo nauku luriánské kabaly a naplnilo ji novými významy. Jeho vznik můžeme datovat do poloviny 17. století, jeho konec lze však pouze obtížně datovat, neboť v některých skupinách a vlivech přežívalo poměrně dlouho. Sabatianismus je, jak jeho název napovídá, spojen zejména s postavou Šabtaje Cvi. [Více o něm viz níže. (SCHOLEM, Gershom. Shabbetai Zevi. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 340-359.)]

¹⁷⁷ Šabtaj Cvi (1626-1676) byl ústřední postavou sabatianismu, svými přívrženci byl považován za mesiáše. (SCHOLEM, Gershom. Shabbetai Zevi. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 340-359;

ovlivňovat následující židovskou mystiku a kabalou (mimo jiné i chasidismus), vliv celého modelu však byl pouze minimální.¹⁷⁸

2.3. Hlavní rysy a koncepty ne-luriánské kabaly ovlivňující chasidismus

Před tím, než se zaměříme na několik ne-luriánských konceptů majících svůj odraz v chasidismu, je potřeba ukázat vliv proudu extatické kabaly a některých magicko-talismanických zdrojů a nauk. Extáze a prvky extatické kabaly se objevují již u BeŠTa a jeho kruhu.¹⁷⁹ Koncepty spojené s extatikou (například *devekut*, *hitbodedut* a kombinování písmen Božích jmen či jejich kontemplování) byly obsaženy již v díle Avrahama Abulafii.¹⁸⁰ Dále se mysticko-extatický model podle Moše Idela projevil u Jicchaka ben Šemu'ela z Akka, u anonymních autorů *Ša'arej cedek*, *Ner Elohim* a *Sefer ha-ceruf* a dále u Jehudy Albotiniho,¹⁸¹ Moše Cordovera a Chajima Vitala.¹⁸² Nikoli však v luriánské kabale, u Jicchaka Lurii či jeho žáků. Tudíž znovuoobjevení se těchto konceptů v chasidismu nemohlo být výsledkem vnitřního vývoje luriánské kabaly, ale vychází spíše z proudů židovské mystiky a kabaly, které stojí na druhém konci spektra.¹⁸³

Silnou spojitost s extatickou kabalou má kabala lingvistická, která využívá metodu kombinování písmen¹⁸⁴ a mnohé další techniky. V židovské mystice jde o silný

SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Sevi: The Mystical Messiah*. Princeton: Princeton University Press, 1973. xxvii, 1000 s. ISBN 0-691-01809-X.)

¹⁷⁸ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 53. Vliv sabatianismu se promítnul i u proto-chasidských bratrstev. (SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 330-336; DINUR, Benzion. *The Origins of Hasidism and Its Social and Messianic Foundations*. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*, s. 90-91; EDITORIAL STAFF. *Hasidism*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 393-394.) S Idelovým pojetím lze polemizovat a poukazovat na některé anarchistické, krajně spiritualistické či antinomistické prvky chasidismu; zmíněná polemika však není cílem této diplomové práce.

¹⁷⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 53-54.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 55. Avraham Abulafia (1240 – c. 1291) byl významným kabalistou; bývá označován za zakladatele profetické kabaly. (IDEL, Moshe. Abulafia, Abraham ben Samuel. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 337-339.)

¹⁸¹ Jehuda Albotini (zemřel 1519) byl kabalista a komentátor Maimonidových děl. [EDITORIAL STAFF. Albotini (Albutaini), Judah ben Moses. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 595-596.]

¹⁸² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 55.

¹⁸³ Tamtéž, s. 56.

¹⁸⁴ V hebrejštině *cerufej otijot* či *chochmat cerufej otijot*. Moše Idel se těmito technikami zabývá velmi obsáhle v IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 56-60 a na dalších místech. Dalším

proud, jehož počátky se pojí se spisem *Sefer jecira*¹⁸⁵ a jeho následnými odrazy v *Sefer Bahir*¹⁸⁶ a *Sefer Zohar* a dále na mnoha jiných místech.¹⁸⁷

Práce chasidim s textem je velmi neobvyklá až radikální, do určité míry je to dáno tím, že neovládali hebrejštinu a aramejštinu tak dobře; v mnoha případech by se dalo říci, že při svém studiu používali biblický či jiný text¹⁸⁸ magickým způsobem (to bylo možné díky písmenům odvozeným z Božích jmen¹⁸⁹); kontemplací se z písmen stávaly paláce,¹⁹⁰ které mohly přijímat přítok Boží energie a Božího světla. V chasidismu nestojí v centru pouze samotný význam textu, který nebyl díky své komplexnosti přístupný všem, ale velkou roli zde hrají také automatizace a rutina recitace textu, které se stávaly nástroji k posvěcení reality.¹⁹¹ Rutina se však paradoxně prostřednictvím svatého záměru *kavana* proměňovala v deautomatizaci studovaného a modleného textu. Kromě recitace, při které byl mnohdy dáván důraz na hlasitost, nikoli na přesnost výslovnosti, podrobovali chasidim text i dekonstrukci (jde o rozdělení verše na části a jejich zpětnou rekonstrukci za účelem získání jiného

---

užitečným zdrojem je KAPLAN, Aryeh. *Meditation and Kabbalah*. Boston: Weiser Books, 1985. 355 s. ISBN 0-87728-616-7; SCHOLEM, Gershom. Meditation. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 761-762.

¹⁸⁵ *Sefer jecira* je jedním z nejvýznamnějších a nejstarších ucelených textů židovské mystiky. V ní byl poprvé představen koncept *sefirot*, byť s odlišným významem, než jaký získal později. (SCHOLEM, Gershom. Yezirah, Sefer. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 21, s. 328-331.) V češtině vyšel kvalitní komentovaný překlad, viz KAPLAN, Aryeh. *Sefer jecira. Kniha stvoření v teorii a praxi*. Praha: Volvox Globator, 1998. 410 s. ISBN 80-7207-101-7.

¹⁸⁶ *Sefer Bahir*, který vznikl na počátku 13. století, představuje první dílo židovské kabaly, jde o kabalisticko-midrašickou antologii. (ABRAMS, Daniel. Bahir, Sefer ha-. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 3, s. 62-63.) V češtině vyšel kvalitní překlad s poznámkami, viz *Bahir*. Přeložil a komentář napsal Aryeh Kaplan. Praha: Malvern, 2007. 275 s. ISBN 978-80-86702-30-8.

¹⁸⁷ Minimálně ve všech komentářích k *Sefer jecira*. Srovnej s SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*, s. 23-26; s. 42-48; s. 312-316; SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 75-78.

¹⁸⁸ Speciální místo mělo studium *Sefer Zohar*. Například Moše Chajim Luzzatto a jeho bratrstvo studovali *Zohar* 24 hodin denně a velký důraz kladli na samotný text, nikoli pouze na proces studia. (TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 292.)

¹⁸⁹ Více o Tóře jako mystickém jménu Božím viz EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 659-660. K tématu kombinace písmen Božích jmen viz IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*, s. 129-136.

¹⁹⁰ Představě písmen jako paláců se věnuje Moše Idel na více místech, mimo jiné je popisována v IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 153. Kořeny této představy můžeme nalézt již v hejchalotické literatuře [více o ní viz Kapitola 2 (poznámka 232)]. Chasidské pojetí navazuje na Abulafiovu představu písmena jako posvátného prostoru. Více viz Kapitola 2 (poznámka 193).

¹⁹¹ Výše popisované praktiky byly spjaty mimo jiné i s modlitební praxí.

významu).¹⁹² Kořeny svého počínání hledali chasidim u Avrahama Abulafii,¹⁹³ ale postupovali jinak než on a docházeli také k odlišným výsledkům.¹⁹⁴

Ne-luriánským konceptem, který hraje v chasidismu ústřední roli, je *devekut*.¹⁹⁵ *Devekut* představuje jeden z důkazů vlivu extatické kabaly na chasidismus.¹⁹⁶ K vývoji jeho podoby přispělo více židovských mystiků, kteří se zasloužili o jeho rozšíření.¹⁹⁷ Důležitým byl vliv Moše Cordovera, který ve svém díle představil *devekut* jako jakousi syntézu mezi myšlenkou extatické kabaly (přimknutí se k Bohu, zkušenost *unio*

---

¹⁹² Za všechny zejména IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 55-56; s. 65; s. 78; s. 88; s. 94; IDEL, Moshe. Hermeneutics in Hasidism. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 9, no. 25 (Spring, 2010), s. 3-16. ISSN 1583-0039; IDEL, Moshe. On Talismanic Language in Jewish Mysticism. *Diogenes*, vol. 43, no. 170 (June, 1995), s. 23-41. ISSN 1467-7695; IDEL, Moshe. On the Language of Ecstatic Experiences. In Jewish Mysticism. In RIEDL, M.; SCHABERT, T. *Religions – The Religious Experience*. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann, 2008, s. 43-84. ISBN 978-3-8260-3538-8.

¹⁹³ Podle Abulafii tvoří poslední stádium interpretace biblického textu jeho atomizace na jednotlivá písmena, která reprezentují Boží jména (Božími jmény může být rozuměna celá paleta hebrejských slov – od čtyřpísmenného tetragramu přes rozšířený tetragram, který může čítat až 72 písmen, přes další kombinace až po specifické zástupné termíny jako například *Šalom*). Tímto kombinováním písmen je člověk schopen dosáhnout prorockého stavu, ale také dávat textu jiný význam a provádět velké změny. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 57-58; SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 133-135; s. 143-146; IDEL, Moshe. Defining Kabbalah: The Kabbalah of the Divine Names. In HERRERA, Robert A. *Mystics of the Book: Themes, Topics & Typology*. New York: Peter Lang, 1993, s. 97-122. ISBN 9780820420073.) Více o Abulafiovi a jeho lingvistických technikách viz IDEL, Moshe. Abulafia, Abraham ben Samuel. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 338. Více o Božích jménech viz EDITORIAL STAFF. God, Names of. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 7, s. 672-678.

¹⁹⁴ Jde tedy o něco zcela jiného než tradiční židovské výkladové techniky nazývané zkráceně PaRDeS (*pešat* či *pšat* – doslovný výklad, *deraš* či *draš* – homiletický výklad, *remez* – alegorický výklad, *sod* – mystický výklad). (EDITORIAL STAFF. Pardes. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 15, s. 632.) V chasidismu sahá tradice kombinování písmen již k BeŠTovi. Podle Ze'eva Wolfa ze Žitomira je možné přetvářet příběhy Bible do jednotlivých slov a jmen, a tak dosáhnout návratu Tóry k jejímu lesku kombinací jejích písmen. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 58.) Ze'ev Wolf ze Žitomira (zemřel 1800) byl chasidský kazatel a žák Magida z Mezriče. (RABINOWITZ, Zvi Meir. Ze'ev Wolf of Zhitomir. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 21, s. 492.)

¹⁹⁵ *Devekut* představuje podle Moše Idela střed mysticko-extatického modelu, ideál rozuměný více způsoby; jde o různě rozsáhlé sjednocení člověka s Bohem, přilnutí k Bohu. K zajištění dosažení *devekut* sloužily další techniky jako například *hitbodedut*, *hištavut* nebo kombinace písmen či kontemplace Božích jmen. To vše spolu s důrazem kladeným na lingvistické prvky jednotlivých technik tvoří podle Moše Idela důležitou součást mysticko-magického modelu. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 55.) Pro další detaily o *devekut* viz IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 86-89. Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 119-126; SCHOLEM, Gershom. *Devekut, or Communion with God*. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 275-298. ISBN 0-8147-3470-7; IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*, s. 65-89.

¹⁹⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 86.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 86-87.

mystica) a aškenázskou lingvistickou technikou (neustálé vyslovování písmen Božího jména).¹⁹⁸ Cordovero se na několika místech věnuje také magickému rozumní ideálu *devekut*.¹⁹⁹ Každopádně je nutné upozornit, že *devekut* nepředstavuje jednotný koncept nahlížený všemi židovskými učenci a mystiky stejným způsobem; různí učenci kladli důraz na rozdílné prvky či celému konceptu rozuměli více či méně odlišným způsobem.²⁰⁰

Vliv ne-luriánských proudů je možno spatřovat i v chasidském pojetí modlitby, studia a postavy *cadika*. V rámci modlitební praxe²⁰¹ došlo k posunu v používání luriánských *kavanot* (podobně jako v sabatianismu, který zaujal obdobný postoj; to mohlo být také spatřováno jako sabatiánský vliv). Oproti tomu vzrostla důležitost „více zanícené podoby modlitby“,²⁰² a to za účelem lepšího očištění mysli modlitebníka od přebytečných myšlenek.²⁰³ V době nedlouho před a krátce po vzniku chasidismu následoval všeobecný trend odklonu od *kavanot* známých v luriánské spiritualitě; důvody však byly různé.²⁰⁴ V chasidismu došlo ke snaze dosáhnout vyšší duchovní připravenosti a celková intence byla vedena ve snaze dosáhnout *devekut* skrze slova

---

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 86-87.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 87. Například ve svém díle *Pardes rimonim*. Více o *Pardes rimonim* viz Kapitola 2 (poznámka 254).

²⁰⁰ Tamtéž, s. 88-89.

²⁰¹ Tamtéž, s. 149-170. Srovnej s JACOBS, Louis. *Hasidic Prayer*. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 330-398. ISBN 0-8147-3470-7.

²⁰² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 149. „a more devotional form of prayer“.

²⁰³ Tamtéž, s. 149. O odklonu od luriánské kabaly v oblasti modlitby svědčí například i kritika Aharona ze Žitomira v jeho díle *Toldot Aharon*, kde kritizuje používání luriánského *siduru* (modlitební knihy) a přiklání se naopak ke Cordoverově definici *kavanot*. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 334.) Aharon ze Žitomira (zemřel 1817) byl chasidským kazatelem v Žitomiru a dalších ruských chasidských komunitách. (RABINOWITZ, Zvi Meir. Aaron of Zhitomir. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 220.)

²⁰⁴ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 149-152; s. 169-170. Mezi důvody odklonu od luriánských *kavanot* patřila například domněnka, že satan narušuje modlitby těch, kteří je používají (Elijahu ha-Kohen ze Smyrny) nebo že tehdejší doba nebyla hodna Luriova způsobu modlitby (Ja'akov Emden). Elijahu ha-Kohen ze Smyrny (zemřel 1729) byl vynikajícím kazatelem, který většinu svého života působil ve Smyrně (dnešní Izmir) jako rabín. (ASSAF, Simha. Elijah ben Solomon Abraham ha-Kohen of Smyrna. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 6, s. 340-341.) Ja'akov Emden (1697-1776) byl významným rabínem, halachistou, kabalistou a zaníceným odpůrcem sabatianismu. (SAMET, Moshe Shraga. Emden, Jacob. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 6, s. 392-394.)

modlitby.²⁰⁵ V tomto případě je zcela zřejmé, jak uvádí Moše Idel, že velmi výrazný a do určité míry rozhodující vliv na chasidismus měl Moše Cordovero, který působil jako prostředník mezi staršími zdroji a chasidismem.²⁰⁶

Studium klasických kanonických textů²⁰⁷ bylo v chasidismu ovlivněno více prameny: mystickým modelem a magicko-talismanickým modelem.²⁰⁸ Zatímco mystický model zdůrazňoval emocionální postoj a intenci modlitebníka, magický model se méně zaměřil na samotný obsah textu a více na praktickou stránku ústní recitace a přesnou realizaci jazykového talismanu, kterým se text stal.²⁰⁹ Podle BeŠTa bylo jedním z hlavních úkolů při studiu Tóry dosáhnout *devekut* skrze písmena a zvuky Tóry.²¹⁰

Stěžejní součástí chasidské mystiky je několik konceptů týkajících se postavy cadika.²¹¹ Tímto tématem se zabývalo mnoho badatelů. Jedním z nich byl i Gershom

---

²⁰⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 152. To bylo i jedním z argumentů odpůrců chasidismu, mezi něž patřil například Ezechiel Landau, proti chasidské modlitbě. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 333.) Ezechiel Landau (1713-1793) byl významnou halachickou autoritou 18. století, během svého života se stal také pražským a vrchním českým rabínem. (EDITORIAL STAFF. Landau, Ezekiel ben Judah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 12, s. 459-461.)

²⁰⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 154; s. 336. Podle Moše Idela šlo o zdroje magické povahy. Silný vliv měla Cordoverova nauka zejména na rozumění pojmu *kavana*. Dalším, kdo ovlivnil vnímání tohoto pojmu v chasidismu, byl Ješajahu Horowitz [více o něm viz Kapitola 2 (poznámka 308)].

²⁰⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 171-188. Srovnej s MAGID, Shaul. *Hasidism. Mystical and Nonmystical Approaches to Interpreting Scripture*. In GREENSPAHN, Frederick E. *Jewish Mysticism and Kabbalah: New Insights and Scholarship*. New York & London: New York University Press, 2011, s. 139-158. ISBN 978-0-8147-3286-1.

²⁰⁸ Více o magicko-talismanickém modelu viz Kapitola 2 (poznámka 256).

²⁰⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 171. Za zajímavé je možno považovat spojení představy o svatosti samotného textu [bez nutnosti mu (přesně) rozumět] a dnešní populární trendy výrazně ovlivněné moderní religiozitou vztahující se k *Sefer Zohar*. Dnes populární techniku představuje takzvaný *Zohar scanning*. Člověk může podle této rozšířené představy, která má vzdálenou vazbu na původní kabalistický koncept, absorbovat svatost textu *Sefer Zohar* pouhým pozorným sledováním jeho písmen bez nutnosti znalosti zoharické aramejštiny nebo rozumění textu. Jde o zjednodušený, avšak dnes velmi populární koncept rozšířený po celém světě. Jeho propagátorem je *The Kabbalah Centre* (www.kabbalah.com), které vydává i speciální *Zohar scanning chart*, kde je uveden rozpis textu pro příslušný týden, na který se přívrženci hnutí zaměřují.

²¹⁰ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 176. K této problematice viz Tamtéž, s. 177-181. Zde je příkladně vidět vliv Moše Cordovera na některé ústřední koncepty chasidismu.

²¹¹ Tamtéž, s. 189-207; s. 213-215. Pojem cadik se používá v souvislosti s osobou, která je považována za spravedlivou ve vztahu k Bohu i k lidem. Význam pojmu se postupem času měnil; zcela nového významu dosáhl v chasidismu. Zde se cadik stal postavou, která je do určité míry prostředníkem mezi Bohem a člověkem, což nebylo v rabínském judaismu běžnou záležitostí. Cadik, který je stále „napojen“ na Boha, pozvedává modlitby, činy a myšlenky své komunity k Bohu a skrze něho plyne do světa Boží

Scholem, který přišel s názorem, že pro postavu cadika existují tři hlavní zdroje – starší rabínské a kabalistické koncepty, homiletická a etická literatura a sabatianismus²¹² (jeho vliv se však nikdy nepodařilo plně prokázat); nebo například Ješajahu Tishby, který se zabýval vlivem Moše Chajima Luzzatta na chasidské chápání postavy cadika.²¹³

Moše Idel předkládá svůj názor, že podobně jako v dalších oblastech chasidismu i zde působily mystické a magické vlivy utvářející podobu tohoto konceptu.²¹⁴ Upozornil také na další aspekt chápání postavy cadika jako „talismanického mága“.²¹⁵ Tímto tématem a talismanickým vnímáním cadika se Moše Idel zabývá ve své knize,²¹⁶ kde také uvádí názor (v reakci na Gershoma Scholema), že kabalistická a etická literatura nesloužila pro vývoj konceptu cadika v chasidismu jako přímý zdroj, ale jako prostředník předávání podnětů středověké magie.²¹⁷

Moše Idel představuje postavu cadika velmi zajímavým způsobem: „Cadik je osobou, která se věnuje chasidskému způsobu modlitby a studiu Tóry pro ně samé (tj. pro vlastní studium). Protože tyto dvě činnosti mají někdy magický nádech (tažení duchovních sil dolů na písmena a zvuky), je cadik v mnoha chasidských textech chápán jako druh mocného mága, který je schopen přimknout se k Bohu v mystickém spojení a poté přitáhnout dolů duchovní sílu.“²¹⁸ Vliv Moše Cordovera a starších myšlenek,

---

milost. Cadik vykonává dvojí: přivádí člověka blíže k Bohu a přináší Boží hojnost k lidem. (ROTHKOFF, Aaron. Zaddik. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 21, s. 437; SCHOLEM, Gershom. *Davidova hvězda*, s. 9-24; EDITORIAL STAFF. Hasidism. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 409-410; RAPOPORT-ALBERT, Ada. God and Zaddik as the Two Focal Points of Hasidic Worship. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 299-329. ISBN 0-8147-3470-7; SCHOLEM, Gershom. *O mystické podobě Božství*, s. 69-112.)

²¹² K názorům Gershoma Scholema viz SCHOLEM, Gershom. *O mystické podobě Božství*, s. 69-111; k jeho domněnce o vlivu sabatianismu viz SCHOLEM, Gershom. *O mystické podobě Božství*, s. 99-100; SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, s. 197; a mnohé další.

²¹³ DAN, Joseph. Introduction. In TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. xxiv.

²¹⁴ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 189.

²¹⁵ Tamtéž, s. 190. „a talismanic magician“.

²¹⁶ Tamtéž, s. 191-203. Cadik je v těchto podkapitolách vnímán jako nádoba (*keli*) a potrubí (*cinor*). Důležitým faktem je, že v chasidismu byl zdůrazněn aspekt cadika jako postavy distribuující načerpaný přítok Boží energie a Božího světla celé komunitě (potažmo celému světu), tedy role cadika jako potrubí (*cinor*). Zatímco role cadika jako nádoby (*keli*) ustoupila spíše do pozadí. (Tamtéž, s. 203-204.)

²¹⁷ Tamtéž, s. 190.

²¹⁸ Tamtéž, s. 191. „The Zaddiq is the person who performs the Hasidic way of prayer and studies Torah for its own sake. Since these two acts sometimes have magical overtones – drawing spiritual forces down

kteře ve svém díle předával dále, na toto chápání postavy cadika bude zmíněn níže v podkapitole o Moše Cordoverovi.

Mezi další ne-luriánské koncepty²¹⁹ (tj. myšlenky původně nepocházející z učení Jicchaka Lurii a ani jím neinspirované²²⁰) patří například *devekut*, *hitbodedut*,²²¹ *hištavut*,²²² *bitul ha-ješ*,²²³ *keli*,²²⁴ *ruchanijut*,²²⁵ *hitpašut ha-gašmijut*, *hitkalelut* nebo *chijut*.²²⁶

2.3.1. Výčet ne-luriánských vlivů

Moše Idel uvádí, že v 18. století došlo k celkovému oslabení výsadního postavení luriánské kabaly; to umožnilo posílení vlivu ostatních forem židovské mystiky a kabaly. Mnoho z těchto proudů stálo do 18. století na okraji zájmu, s postupným vývojem však došlo k posunu pohledu na jejich přínos a jejich vliv rostl.²²⁷

---

onto the letters and sounds – the Zaddiq in many Hasidic texts is understood as a type of archmagician who is able to cleave to God in mystical union and afterward to bring down spiritual force.“

²¹⁹ Tamtéž, s. 10-11; s. 13-14; s. 45.

²²⁰ Tamtéž, s. 45.

²²¹ Pojem *hitbodedut* znamená odizolování se od vnějšího světa prostřednictvím samoty a značí samotu i duševní soustředění. Jde o jednu z technik zajišťujících dosažení *devekut*. (IDEL, Moshe. *Studies in Ecstatic Kabbalah*. Albany: State University of New York Press, 1988, s. 103-134. ISBN 0-88706-605-4; IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 55; SCHOLEM, Gershom. Meditation. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 761-762.) Pro další informace viz KAPLAN, Aryeh. *Meditation and Kabbalah*.

²²² *Hištavut* („klid, vyrovnanost“) je jedna z technik zajišťujících dosažení *devekut*. (IDEL, Moshe. *Studies in Ecstatic Kabbalah*, s. 107; s. 112-113; a mnohé další; IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 55.) Pro další informace viz KAPLAN, Aryeh. *Meditation and Kabbalah*.

²²³ Koncept *bitul ha-ješ* („zrušení toho, co existuje“) má úzkou spojitost s termíny *ješ* a *ajin*. Jako takový nachází uplatnění zejména ve spiritualitě hnutí CHaBaD. (ELIOR, Rachel. Between Yesh and Ayin: the Doctrine of the Zaddik in the Works of Jacob Isaac, the Seer of Lublin. In RAPOPORT-ALBERT, Ada. *Jewish History. Essays in Honor of Chimen Abramsky*, s. 393-455.)

²²⁴ Koncept *keli* („nádobu, nástroj“) se odráží zejména v chápání postavy cadika. Více viz Kapitola 2 (poznámka 216).

²²⁵ Pojem *ruchanijut* („duchovno“) má svůj původ v magicko-talismanickém modelu. Více viz kapitola 2 (poznámka 256).

²²⁶ Koncept *hitpašut ha-gašmijut* („vysvlékání tělesnosti“) souvisí s chasidskou naukou o duši; pojem *hitkalelut* („zahrnutí“) se vztahuje k extatickému vytržení a „zrušení duše“. Termín *chijut* („vitalita“) označuje životní sílu.

²²⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 33; s. 42. K oslabení postavení luriánské kabaly došlo i vlivem následků propuknutí sabatiánské a frankistické hereze, které vrhly na luriánskou kabalu a některé její koncepty negativní světlo. Texty luriánské kabaly pak byly vlivem jejich údajného spojení se sabatianismem a frankismem obtížněji dostupné a docházelo k částečným zákazům jejich studia. Luriánská kabala však vstoupila do širšího povědomí a její znalost se tak nemusela zakládat na studiu písemných textů. Kromě problémů plynoucích z (údajného) spojení s herezemi vadil kritikům špatným

Zde je potřeba zmínit skutečnost, že chasidismus nebyl, co se týká počtu zdrojů, nikterak výjimečný. Mnoho zejména pozdějších kabalistických spisů je známo svou eklektickou povahou. Moše Idel vyjmenovává základní důvody pro tuto různost názorů uvnitř jediného myšlenkového celku, kterými jsou rozdílné filosofické zdroje, ze kterých čerpala raná a starší kabala, různé typy kabalistického myšlení a změny v myšlení samotných kabalistů, během jejichž života mnohdy docházelo k přeorientování se na jiné zdroje. Židovská mystika a kabala tedy rozhodně nebyla jednotným učením, to samé se vztahovalo na chasidismus (včetně jednotlivých chasidských autorů).²²⁸

Je nutné poznamenat, že chasidismus ovlivnila do značné míry nejenom teosoficko-teurgická, ale také extatická kabala. Tento fakt se projevil v množství konceptů a velikosti (byť mnohdy zprostředkovaného) vlivu Avrahama Abulafii, který ovšem nestojí ve středu zájmu této práce.²²⁹

Důležitý, avšak do značné míry samozřejmý, fakt je skutečnost, že vliv jednotlivých děl, autorů a fází židovské mystiky byl ve své kvantitě různý; tj. někdy byli chasidim ovlivněni jednou myšlenkou či konceptem, jindy se nechali inspirovat celým modelem (jako tomu bylo například u extatické kabaly).²³⁰

Za hlavní ne-luriánské podněty²³¹ můžeme podle Moše Idela považovat hejchalotickou literaturu,²³² ranou kastilskou kabalu 13. století²³³ spolu se *Sefer Zohar*

---

výklad či dezinterpretace myšlenek Jicchaka Lurii. (Tamtéž, s. 34-36.) Známostí je, že docházelo k omezení věkové hranice pro studium mystických textů – pro luriánské texty byla určena hranice čtyřiceti let (a někdy bylo vyžadováno vedení dalším učencem), pro některé další texty to byla hranice třiceti let. (Tamtéž, s. 37; s. 267.) V některých městech byl dokonce zakázán tisk kabalistických děl. (Tamtéž, s. 37.)

²²⁸ Tamtéž, s. 50.

²²⁹ Tamtéž, s. 53-65.

²³⁰ Tamtéž, s. 61.

²³¹ Níže uvedený výčet vlivů byl inspirován seznamem, který ve svém díle představil Moše Idel. (Tamtéž, s. 11-12.)

²³² Hejchalotická literatura v sobě zahrnuje jedny z nejstarších literárních památek židovské mystiky. Její název je odvozen od představy nebeských paláců (*hejchalot*). (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 591-595.)

²³³ Raná kastilská kabala představuje první fázi židovské kabaly. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 602-606.)

a později vzniklá kabalistická díla,²³⁴ kordoveriánskou kabalou,²³⁵ dílo pražského MaHaRaLa,²³⁶ renesanční kabalou,²³⁷ myšlenky hnutí *Chasidej Aškenaz*,²³⁸ polskou kabalou první poloviny 17. století,²³⁹ spisy Josefa ben Šaloma Aškenaziho,²⁴⁰ extatickou kabalou 13. a 14. století²⁴¹ a v neposlední řadě i středověkou židovskou náboženskou filosofií.²⁴² Mimo to je samozřejmě možné, že byl chasidismus ovlivněn i řadou jiných autorů a děl, výše vyjmenované však byly pro chasidim zcela jistě dostupné.²⁴³

V následujících podkapitolách je pozornost zaměřena na několik vybraných osobností židovské mystiky a jejich vliv na myšlení chasidismu.

---

²³⁴ Mezi ně může počítat například *Sefer ha-emunot* od Šem Tova ben Šem Tova. Šem Tov ben Šem Tov (c. 1380 – c. 1441) byl španělský rabín a kabalista, který se účastnil proti-maimonidovských polemik. (HARVEY, Warren Zev. Ibn Shem Tov, Shem Tov. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 9, s. 691-692.)

²³⁵ Kordoveriánská kabala je spojena se jménem Moše Cordovera, Safedem a 16. stoletím. [Více o postavě Moše Cordovera viz Kapitola 2 (poznámka 244)]. Jejím důležitým rysem je, že se v ní Moše Cordovero pokusil o systematizaci a harmonizaci všech předcházejících proudů židovské mystiky, tudíž se zde objevuje mnoho myšlenek z různých prostředí. (EDITORIAL STAFF. Kabbalah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 614-619.)

²³⁶ Více o postavě Jehudy Löwa ben Becalela (MaHaRaLa) viz Kapitola 2 (poznámka 286).

²³⁷ Renesanční kabala představuje kombinaci španělské kabaly a různých filosofických škol (od středověkého aristotelismu až po renesanční novoplatonismus). Jedním z pramenů, odkud chasidismus čerpal myšlenky renesanční kabaly, bylo dílo Moše Cordovera. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 11-12.)

²³⁸ Jak zmiňuje Moše Idel, je možné, že chasidim se mohli seznámit s učením *Chasidej Aškenaz* i skrze dílo Chajima Josefa Davida Azulaje. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 256.) Chajim Josef David Azulaj (1724-1806) byl halachistou, kabalistou a vyslancem. (SAMET, Moshe Shraga. Azulai, Hayyim Joseph David. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 2, s. 774-775.)

²³⁹ Sem řadí Moše Idel například Samsona z Ostropoleru, Natana Neta Šipira z Krakova a Arje Lejba Pryluka. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 12.)

²⁴⁰ Josef ben Šalom Aškenazi (počátek 14. století) byl španělský kabalista. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 12; HALLAMISH, Moshe. Joseph ben Shalom Ashkenazi. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 425-426.)

²⁴¹ Extatická kabala 13. a 14. století ovlivnila chasidismus jak přímo skrze své spisy, tak nepřímo skrze svůj vliv na safedskou kabalou. Jejím hlavním exponentem byl Avraham Abulafia. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 12.) Více o extatické mystice viz Úvod (poznámka 22).

²⁴² Středověká židovská náboženská filozofie představuje jeden z hlavních proudů rabínského myšlení a tvorby ve středověku. Mezi její hlavní zástupce, kteří mohli mít vliv na chasidismus, patřili kodifikátor, filosof a lékař Moše ben Maimon [zvaný též Maimonides či RaMBaM, (1135-1204)], exeget, básník a filosof Avraham ibn Ezra (1089-1164), básník, filosof a lékař Jehuda ha-Levi (c. 1075-1141) nebo státník, exeget a teolog Jicchak Abravanel (1437-1508). (Maimonides, Moses. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 381-397; SIMON, Uriel; JOSPE, Raphael. Ibn Ezra, Abraham ben Meir. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 9, s. 665-672; EDITORIAL STAFF. Judah Halevi. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 492-501; EDITORIAL STAFF. Abrabanel, Isaac ben Judah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 276-279.)

²⁴³ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 11-12.

2.3.2. Rabi Moše Cordovero (RaMaK)²⁴⁴

Kabalistickou školou, která nejvíce vytěžila z ústupu lurianismu do pozadí, byla kordoveriánská kabala. Moše Idel poznamenává, že v 19. století byla tato kabala vnímána jako alternativa ke kabale luriánské.²⁴⁵

Mezi faktory, které přispěly k dostupnosti kordoveriánské kabaly zcela nepochybně patřilo její rozšíření v tisku a skutečnost, že její studium nebylo nijak omezováno, a dále nepochybně i oblíbenost učení Moše Cordovera, někteří autoři ho dokonce nadřazovali luriánské kabale. Celé věci přispěl i fakt, že mnozí židovští učenci přijali myšlenky Moše Cordovera za své a ve více či méně pozměněné formě je ve svých dílech šířili dále. Studium kordoveriánské kabaly bylo mnohými chápáno jako povinný předstupeň studia luriánské kabaly, kterou mohl student neznalý Cordoverova učení špatně pochopit a interpretovat.²⁴⁶

Moše Cordovero²⁴⁷ ovlivnil chasidismus²⁴⁸ svými myšlenkami a svým pojmoslovím; je to právě terminologie používaná chasidim, která mnohdy prozrazuje vliv kordoveriánské kabaly.²⁴⁹ Texty kordoveriánské kabaly se dostávaly do rukou chasidim buď přímo skrze Cordoverovo dílo, prostřednictvím citací dalších kabalistů nebo díky etické literatuře *musar*,²⁵⁰ která z velké míry populární formou reflektovala

---

²⁴⁴ Moše Cordovero [zvaný též RaMaK, (1522-1570)] byl vynikajícím kabalistou. Působil v Safedu, později se stal učitelem Jicchaka Lurii. Je znám zejména díky svému dílu *Pardes rimonim*. (BEN-SHLOMO, Joseph. Cordovero, Moses ben Jacob. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 5, s. 220-221.)

²⁴⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 270.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 42-43; s. 269-270. Problematickým tématem byl například výklad některých antropomorfních náznaků. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 36; s. 266.) Tento názor se objevuje ve více dílech, jmenujme například *Amud ha-avoda* Barucha z Kosova. Baruch z Kosova (c. 1725-1795) byl kabalista a chasidský magid. [HORODEZKY, Samuel Abba. Baruch (ben Abraham) of Kosov. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 3, s. 190-191.]

²⁴⁷ Příjmení RaMaKa je uvedeno s „c“ (Cordovero) na počátku, jde o zažitou formu jeho jména; v případě kordoveriánské kabaly je však použita podoba s „k“, neboť jde o odvozený název s vlastní ustálenou podobou.

²⁴⁸ Mimo chasidismu se ve stejné době objevuje kordoveriánská podoba panteismu i u dalších učenců, což svědčí o obnově a vzestupu kordoveriánské učení v 18. století. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 17-18; IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*, s. 144-146; s. 153-154.)

²⁴⁹ Jako jeden z mnoha případů (nezmíněný v samotném textu práce) můžeme uvést jazykový vliv Moše Cordovera na imanentistický přístup v chasidských textech. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 215-216.)

²⁵⁰ Termín *musar* označuje hebrejskou etickou literaturu, která hrála významnou roli zejména ve středověku a na začátku novověku. (DAN, Joseph. Ethical literature. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 6, s. 525-531.) Tento pojem označuje i hnutí, které vzniklo v 19. století a jehož úkolem bylo vzdělávání

myšlenky tohoto učence.²⁵¹

Podle Moše Idela představoval Cordovero jednoho z hlavních exponentů a tradentů dvou typů kabalistického myšlení, a to jednak extatické kabaly vzniklé ve 13. století a poté takzvané hermetické magie, která pronikla do kabaly o dvě století později.²⁵² A ač je Moše Cordovero mnohými považován za jednoho z nejsystematičtějších kabalistů, je třeba podtrhnout spekulativnost jeho učení; často ohledně jednoho tématu čerpal z odlišných myšlenkových systémů a podával vedle sebe více vysvětlení.²⁵³

Inspirace Moše Cordovera

Mezi zdroje díla Moše Cordovera patřily nepochybně některé koncepty Avrahama Abulafii (například spojení kombinace písmen a určité formy talismanů), které se tímto způsobem dostaly až do rukou chasidim. Je známou skutečností, že Moše Cordovero v *Pardes rimonim*²⁵⁴ mnohdy kopíroval celé pasáže z Abulafiových rukopisů, a tím přispíval k rozšíření jeho myšlenek. Cordovero tak spolu s dalšími učenci tvořil jakýsi most mezi učením extatické kabaly 13. a 14. století a mezi chasidismem 18. století.²⁵⁵

Moše Cordovero, jak je zřejmé z pojmů, které ve svých dílech používá, byl inspirován i myšlenkovým proudem, který Moše Idel nazývá „magicko-talismanický

---

a vedení člověka k etickému chování podle halachy. (BEN-SASSON, Haim Hillel. Musar movement. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 14, s. 621-623.)

²⁵¹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 11. Podle Moše Idela vznikala literatura *musar* pouze na základě jednoho typu kabaly – kordoveriánské kabaly. (Tamtéž, s. 14.)

²⁵² Tamtéž, s. 25; s. 32; s. 270. O hermetické magii a jejím vlivu na judaismus viz Tamtéž, s. 65-81.

²⁵³ Tamtéž, s. 50.

²⁵⁴ *Pardes rimonim* představuje první velké systematické dílo Moše Cordovera. (BEN-SHLOMO, Joseph. Cordovero, Moses ben Jacob. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 5, s. 220-221.)

²⁵⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 59-61.

model“.²⁵⁶ Po tom, co jsme napsali výše, je zcela logické, že tím ovlivnil i chasidismus.²⁵⁷ Základní technikou tohoto modelu, která se objevuje i v chasidismu, je „stažení Božích či Božských sil dolů“,²⁵⁸ popřípadě v chasidském prostředí „stažení přítoku Boží energie a Božího světla dolů“.²⁵⁹ V chasidismu jde o často zmiňované téma; tato skutečnost zřetelně demonstruje vliv tohoto myšlení na chasidim.²⁶⁰

Vliv magicko-talismanického modelu²⁶¹ na Moše Cordovera je možný ilustrovat i následující citací jeho výroku: „... nejvyšší oblastí studia, která přesahuje dokonce

---

²⁵⁶ Tamtéž, s. 65. „the magical-talismanic model“. V pojetí Moše Idela jde o do pojmů židovského myšlení upravenou představu, že je možné přitáhnout a tím usměrnit duchovní sílu nebeských těles, a to prostřednictvím speciálních předmětů nebo rituálů, jejichž povaha souzní s potřebným tělesem. V židovském prostředí pak byla tato představa upravena a změn doznaly zejména prostředky, jakými lze kýženého výsledku dosáhnout. V kabale 15. století byl rozhodujícím prostředkem hebrejský jazyk. Celkově lze říci, že magické praktiky byly nahrazeny židovskými rituály a rituálním použitím hebrejštiny při modlitbě a studiu. Tuto změnu můžeme vidět v díle Moše Cordovera a dalších kabalistů [za všechny například filosof, kabalista a exeget Jochanan Alemanno (c. 1435 – c. 1504) či kabalista a mystický básník Šelomo Alkabec (c. 1505-1584)]. Důležitým posunem je i skutečnost, jak byly vnímány *sefirot*. Od 15. století dále totiž můžeme pozorovat tendenci myšlení, že každá ze *sefirot* má svou vlastní duchovní sílu, kterou je možné ovlivnit. Došlo tedy k posunu a duchovní síly nebeských těles se transformovaly v duchovní síly *sefirotického* stromu, což je oblast spadající do teosofické kabaly. Distinktivním pojmem objevujícím se v tomto typu mystiky je hebrejské slovo *ruchanijut* (mající své ekvivalenty v řečtině i arabštině) označující duchovní síly. V dalším vývoji si někdy tento pojem zachoval své původní magické konotace, v díle Moše Cordovera a chasidim je však od svých astrálních významů oproštěn a označuje ideální duchovní sféru; v moderní hebrejštině pak má tento pojem význam „spiritualita“. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 65-67; CASSUTO, Umberto; IDEL, Moshe. Alemanno, Jochanan ben Isaac. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 611-613; EDITORIAL STAFF. Alkabez, Solomon ben Moses ha-Levi. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 662-663.) Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 65-81.

²⁵⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 66-67.

²⁵⁸ V anglickém textu „the drawing down of divine powers“. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 68; a mnohé další.)

²⁵⁹ V anglickém textu „the drawing down of supernal influx“. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 69; a mnohé další.) V angličtině používaný termín *influx* lze do češtiny přeložit jako „přítok Boží energie či Božího světla“.

²⁶⁰ Tyto techniky byly spojovány s dalšími praktikami, které sloužily k jejich dosažení, jednou z nich bylo například i recitování písmen Božího jména a jeho odvozenin (tato písmena mohla být pojmána jako druh talismanu) nebo patřičné soustředění a kombinace písmen. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 67-70.)

²⁶¹ To, co je podle Moše Idela hlavním rozdílem mezi extatickým a magickým modelem na jedné straně a luriánskou kabalou na straně druhé, je antropocentrický důraz v extatickém a magickém modelu oproti silnému teocentrickému a mytocentrickému důrazu u luriánské kabaly. (Výše uvedené pojmy je třeba chápat v kontextu židovského myšlení.) Extatický a magický model je otevřen imanentistickému výkladu, podle kterého není Boží přítomnost ve světě následkem nějaké katastrofy (jako je tomu v luriánské kabale), ale jde o stav zamýšlený Bohem. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 85.)

i studium *Zoharu* jako nejdůležitějšího kabalistického textu, je znalost ‚duchovní síly písmen a jejich bytí a jejich vzájemné kombinace‘, protože toto poznání umožňuje kabalistovi ‚vytvářet světy‘.²⁶²

Vliv Moše Cordovera na vnímání postavy cadika v chasidismu

Základní prvky magického modelu, tak jak je představován v díle Moše Cordovera, představuje skutečnost závislosti světa na silách z vyšších úrovní existence a duchovní síla přitahovaná dolů tělem spravedlivého, jeho náboženskými skutky a jeho znalostí tajemství Tóry.²⁶³ „U Cordovera je popsáno magické universum: nejenže je spravedlivý schopný měnit pozemskou sféru; zároveň je považován za někoho, kdo řídí nebeský svět.“²⁶⁴ Zde se Cordovero a chasidské chápání povahy postavy spravedlivého (cadika) navzájem zřetelně protínají.

I v případě představy postavy spravedlivého předával Moše Cordovero nejen své vlastní myšlenky, ale také starší zdroje, odkud se inspiroval i v chápání spravedlivého jako nádoby (*keli*). Nicméně pro chasidismus a jeho vlastní pojetí cadika byl důležitý právě Moše Cordovero se svým pojetím bez ohledu na předchozí zdroje.²⁶⁵

Vliv Moše Cordovera je patrný již v samotné terminologii, která je v chasidismu používána. Cadik je zde chápán jako nádoba (*keli*) a potrubí (*cinor*), přičemž pojmy *kelim* a *cinorot* tvoří důležitou součást Cordoverovy teosofie; „cadik napodobuje zjevenou svatost (zjeveného Boha) tím, že se stává nástrojem při přenosu přítoku Boží energie a Božího světla ze *sefirotického* do pozemského světa“.²⁶⁶ Cadik představuje nádobu a potrubí, skrze které přichází do naše světa přítok Boží energie a Božího světla.²⁶⁷ V chasidismu se tak prosadilo magické chápání cadika (včetně jeho fyzického

---

²⁶² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 70. „... the highest domain of study, which transcends even the study of the Zohar, the most important text of Kabbalah, is knowledge of the ‚spiritual force of the letters and their existence and their combination with each other‘, for this knowledge enables the Kabbalist ‚to create worlds‘.“ Dva krátké Cordoverovy citáty pochází z *Pardes rimonim*. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 284.)

²⁶³ Tamtéž, s. 70.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 70. „It is a magical universe that is described by Cordovero: the Zaddiq is not only able to change the mundane realm; he is also conceived as governing the celestial world, Zeva Marom.“

²⁶⁵ Tamtéž, s. 191-192.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 192. „the Zaddiq imitates the revealed divinity by becoming instrumental in the transmission of the divine influx from the Sefirotic realm to the mundane one“.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 192.

těla) jako určité nádoby pro nadpozemskou sílu.²⁶⁸

Průraznost magického konceptu dokazuje i skutečnost, že spravedlivý je termínem *keli* popsán již v midrašické literatuře,²⁶⁹ tam je ovšem zdůrazněn význam pojmu *keli* „nástroj“ (nikoli nádoba). Postava spravedlivého tam představovala nástroj v Božích rukách. Přesto se v chasidismu prosadilo chápání pojmu *keli* ve spojitosti s postavou *cadika* ve významu „nádoba“. A tak například, když Ja'akov Josef z Polnoj²⁷⁰ cituje ze *Sefer Zohar*,²⁷¹ dezinterpretuje význam slova *keli* [jde o (v poznámce 216 zmíněnou) představu *cadika* jako nádoby pro *Šechinu*; spíše však mělo jít o nástroj *Šechiny*]. To ukazuje, jak se magické chápání postavy *cadika* a jeho role prosadilo v chasidském myšlení.²⁷²

Termín *cinor* přijal chasidismus také od Moše Cordovera, byť je velmi pravděpodobné, že ten rozvinul již existující koncept.²⁷³ *Cadik* je tak nejenom nádobou, ale i potrubím, skrze které proudí načerpaný Boží přítok k celé chasidské komunitě, a potažmo i do celého světa.²⁷⁴ Další inspirací (mimo vlivu Moše Cordovera a jeho *Pardes rimonim*) pro rozvoj této části konceptu postavy *cadika* bylo dílo Avrahama Azulaje²⁷⁵ *Chesed le-Avraham* a dílo Ješajahu Horowitzze *Šnej luchot ha-brit*.²⁷⁶

---

²⁶⁸ Tamtéž, s. 192-193. V chasidismu se dokonce objevuje myšlenka, že *cadik* je nádobou pro samotnou *Šechinu*. Jako *Šechina* bývá označovaná Boží přítomnost, v rabínské literatuře jde často o vyjádření Boží imanence ve světě. V kabalistické literatuře bývá *Šechina* často spojována s poslední ze *sefirot*, *Malchut*. (EDITORIAL STAFF. Shekhinah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 440-444; SCHOLEM, Gershom. *O mystické podobě Božství*, s. 113-159.)

²⁶⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 367. Konkrétně například *Rut Raba*, 4,9 spadající do celku *Midraš raba (Megilot)*.

²⁷⁰ Ja'akov Josef z Polnoj (zemřel c. 1782) byl významným chasidským rabínem a kazatelem a také prvním teoretikem chasidismu. Zároveň šlo o přímého žáka BeŠTa. (HALLAMISH, Moshe. Jacob Joseph ben Zevi ha-Kohen Katz of Polonnoye. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 41-42.)

²⁷¹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 192-193. Citace je z díla *Toldot Ja'akov Josef*, folio 66c.

²⁷² Tamtéž, s. 193.

²⁷³ Tamtéž, s. 199.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 198-199; s. 202.

²⁷⁵ Avraham Azulaj (c. 1570-1643) byl kabalista, který se mimo jiné zabýval *Sefer Zohar* a vztahem mezi kabalou a filosofií. (EDITORIAL STAFF. Azulai, Abraham ben Mordecai. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 2, s. 774.)

²⁷⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 201-202. Více o *Šnej luchot ha-brit* viz Kapitola 2 (poznámka 309).

Vliv Moše Cordovera na vnímání modlitby a studia Tóry v chasidismu

Corderovův koncept modlitby (mimo jiné představa, že mystické aktivity je docíleno v okamžiku, kdy duchovní síly sestoupí do slov modlitby) přispěl výrazným způsobem k formaci pohledu BeŠTa a jeho žáků. Chasidské chápání můžeme označit za pokračování toho korderoviánského.²⁷⁷ Podle BeŠTa „sestává mystická modlitba ze soustředění a vyslovení písmen slov modlitby, jako kdyby tyto zvuky byly ‚paláce‘²⁷⁸ nebo nádoby pro přítok Boží energie a Božího světla, který vstupuje do těchto zvuků a dovoluje mystikovi, aby se s ním sjednotil“.²⁷⁹

Moše Cordovero měl výrazný vliv na formaci konceptu *kavana* souvisejícího s modlitbou, byť i zde působil zčásti jako prostředník mezi staršími vlivy a chasidismem. V tomto ohledu je potřeba vyzdvihnout důležitost jeho díla *Tefila le-Moše*.²⁸⁰ Celkově lze říci, že Cordoverovo pojetí *kavana* nahradilo v chasidismu pojetí luriánské.²⁸¹ Cordoverovo myšlení se uplatnilo také při chápání písmena (a jeho fonetické podoby) a modlitby jako nádob pro přítok Boží energie a Božího světla.²⁸²

Vliv Moše Cordovera je zřejmý také v otázce chasidského vnímání konceptu *devekut*²⁸³ a jeho souvislosti se studiem Tóry.²⁸⁴ Cordovero vnímal čtení textů psané Tóry jako proměnu odehrávající se jak v člověku, tak v samotných písmenech Tóry; vzhledem ke čtenáři hraje čtení písmen Tóry zjevující roli a samotná písmena jsou pozvedávána na vyšší úroveň. Důležitost má, podobně jako v chasidismu, ústní aspekt celé záležitosti.²⁸⁵

---

²⁷⁷ Tamtéž, s. 76.

²⁷⁸ Více ke konceptu písmen jako paláců viz Kapitola 2 (poznámky 190 a 193).

²⁷⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 76. „... mystical prayer consists of concentration and the pronunciation of the letters of the words of the prayer as if these sounds were the ‚palaces‘, or containers, of the divine influx, which enters these sounds and permits the mystic to unite with it.“

²⁸⁰ Tamtéž, s. 154; s. 336.

²⁸¹ Tamtéž, s. 160.

²⁸² Tamtéž, s. 160-170. Cordovero sám chápal písmena (či jejich zvuk) jako paláce, v nichž se nachází duchovní síly. (Tamtéž, s. 162.)

²⁸³ Tamtéž, s. 86-89. Podle Moše Idela Cordoverovo pojetí *devekut* ovlivnilo i Moše Chajima Luzzatta. To se samozřejmě mohlo projevit i v rozšíření této myšlenky do právě vznikajícího chasidismu. (Tamtéž, s. 89.)

²⁸⁴ Tamtéž, s. 177-181. Stopy Cordoverova vlivu můžeme nalézt v mnoha textech významných chasidim – například ve výročí připisovaných BeŠTovi, Magidovi z Mezriče nebo u Ja‘akova Josefa z Polnoj.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 178-179. Více o důležitosti aspektu recitace viz Kapitola 2 (poznámka 192).

2.3.3. Rabi Jehuda Löw ben Becalel (MaHaRaL)²⁸⁶

Společným prvkům učení MaHaRaLa a chasidim se věnovali někteří badatelé, celkově však jde o značně neprozkoumané téma, které by si zasloužilo větší pozornost.²⁸⁷ Gershom Scholem viděl v MaHaRaLovi předchůdce chasidismu, a to zejména v jeho sklonu k popularizování kabalistických myšlenek. Podle Scholema se MaHaRaL snažil ve svých spisech (za všechny jmenuje *Gevurot Ha-Šem*) vyjádřit kabalistické myšlenky bez použití kabalistické terminologie. Rovněž uvádí, že si MaHaRaLovy spisy oblíbilo množství chasidim a že lze MaHaRaLa v určitém smyslu označit za „prvního chasidského autora“.²⁸⁸

Byron Sherwin uvádí, že MaHaRaLovy knihy sloužily, především tím jak vyjadřovaly určité skutečnosti, jako vzor pro spisy některých chasidských dynastií (například pro školu Přisucha-Kock).²⁸⁹ MaHaRaL ovšem ovlivnil chasidismus i svými myšlenkami. Podle Sherwina můžeme v dílech MaHaRaLa nalézt předznamenání chasidského konceptu *devekut* a postavy cadika. Jeho vliv na několik prvních generací chasidismu je těžko určitelný, avšak v dalším vývoji jsou stopy vlivu MaHaRaLa mnohem více zřetelné.²⁹⁰

Můžeme jmenovat hned několik chasidim, kteří byli inspirováni jeho tvorbou: Jisra'el z Kozielnice,²⁹¹ Simcha Bunem z Přisuchy²⁹² a Menachem Mendel z Kocku.²⁹³

---

²⁸⁶ Jehuda Löw ben Becalel [zvaný též pražský MaHaRaL, (c. 1525-1609)] byl významným rabínem, talmudistou a autorem mnoha děl. Důležitou část svého života strávil na Moravě a poté v Praze, kde působil jako vrchní rabín. [EDITORIAL STAFF. Judah Loew (Liwa, Loeb) ben Bezalel. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 506-509.] Na mnoha místech této diplomové práce je použit, spíše než jeho plné jméno, akronym MaHaRaL, jelikož jde o velmi zažitý pojem.

²⁸⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 11; s. 256.

²⁸⁸ SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*, s. 339.

²⁸⁹ SHERWIN, Byron L. *Mystical Theology and Social Dissent. The Life and Works of Judah Loew of Prague*. London and Toronto: Associated University Presses, 1982, s. 52. ISBN 0-8386-3028-6.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 53.

²⁹¹ Jisra'el z Kozielnice (1733-1814) byl chasidským cadikem, kazatelem a důležitou postavou chasidismu v Polsku. (ROTHKOFF, Aaron. Kozielnice, Israel ben Shabbetai Hapstein. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 12, s. 331.)

²⁹² Simcha Bunem z Přisuchy (1765-1827) byl polským chasidským cadikem, šlo o žáka Jisra'ela z Kozielnice. (BEN DOR, Yehuda. Simchah Bunem of Przysucha. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 604.)

²⁹³ Menachem Mendel z Kocku (1787-1859) byl významnou chasidskou postavou. Šlo o žáka Simchy Bunema z Přisuchy (od nich je odvozována chasidská škola Přisucha-Kock). [BEN DOR, Yehuda. Kotsk, Menahem Mendel (Morgenstern) of. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 12, s. 324-325.]

Simcha Bunem z Přisuchy dokonce považoval MaHaRaLa za svého nebeského rádce.²⁹⁴ Studium MaHaRaLových textů bylo v této škole (Přisucha-Kock), velice ceněno, MaHaRaL zde představoval váženého učence, jehož texty musí být studovány.²⁹⁵ MaHaRaLovým obdivovatelem spřízněným s výše zmíněnou rodinou byl i Avraham ze Sochačova.²⁹⁶ Mezi chasidim ovlivněné pražským MaHaRaLem patřil i Šne'ur Zalman z Ljady,²⁹⁷ který sám sebe prohlašoval za potomka MaHaRaLa, a jeho škola (CHaBaD).²⁹⁸ Vliv MaHaRaLa na chasidismus je však prozkoumán, jak jsme viděli výše, spíše z hlediska historických souvislostí, přesné vlivy MaHaRaLa na chasidismus jsou prozatím značně neprobádaným územím.

Přesto je však možné říci, že MaHaRaL sdílel s chasidim obdobné pohledy na koncept *devekut*. Podobně jako chasidim vnímal *devekut* ve dvou polohách: jako počátek náboženské zkušenosti a jako její konec; také rozlišoval dvě úrovně přimknutí k Bohu: na jedné úrovni dosažitelné pouze několika málo jedinci pomocí určitých prostředků a na další úrovni dosažitelné mnoha díky plnění *micvot*. Je pravděpodobné, že MaHaRaL některými ze svých pohledů chasidismus ovlivnil. Originalita přínosu BeŠTova pojetí *devekut* by tak nemusela být natolik velká, jak se badatelé domnívali.²⁹⁹

---

²⁹⁴ SHERWIN, Byron L. *Mystical Theology and Social Dissent. The Life and Works of Judah Loew of Prague*, s. 53.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 53-54.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 54. Avraham ze Sochačova (1839-1910) byl významný polský chasidský rabín a zet' Menachema Mendel z Kocku. (BROMBERG, Abraham Isaac. Sochaczew, Abraham ben Ze'ev Nahum Bornstein of. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 703-704.)

²⁹⁷ Šne'ur Zalman z Ljady (1745-1813) byl významným chasidským rabínem, učitelem a zakladatelem hnutí CHaBaD. [STROLL, Avrum. Shneur Zalman of (Liozna-) Lyady. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 18, s. 501-505.]

²⁹⁸ SHERWIN, Byron L. *Mystical Theology and Social Dissent. The Life and Works of Judah Loew of Prague*, s. 54; HOLUBOVÁ, Markéta. Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim – Tanja, s. 11. Šne'ur Zalman z Ljady je považován svým následovníky v hnutí CHaBaD za sedm generací vzdáleného potomka MaHaRaLa. (COWEN, Shimon. The Torah and the Worldly Sciences in the Teaching of the Maharal of Prague and Chabad Chassidism. In SEIDLER, Meir. *Rabbinic Theology and Jewish Intellectual History. The Great Rabbi Loew of Prague*. London & New York: Routledge, 2013, s. 162. ISBN 978-0-415-50360-0.)

²⁹⁹ SHERWIN, Byron L. *Mystical Theology and Social Dissent. The Life and Works of Judah Loew of Prague*, s. 130-131.

2.3.4. Rabi Menachem Azarja da Fano³⁰⁰

Dalším z židovských učenců, kteří ovlivnili chasidismus, byl Menachem Azarja da Fano, italský kabalista a znalec díla Moše Cordovera. Jeho vliv je možné spatřit například v chasidském konceptu Božího jména představujícího nejsilnější talisman. Pasáže z jeho díla byly citovány ranými chasidim³⁰¹ a ovlivnily mimo jiné i chasidské pojetí modlitby.³⁰²

Menachem Azarja da Fano mohl ovlivnit i chasidské vnímání jména BeŠTa (Ba'al Šem Tov) jako prostředku konání zázraků a činů, které byly v kabalistické literatuře připisovány Božímu jménu, a potažmo i jména spravedlivého (cadika) jako speciálního nástroje.³⁰³ V chasidismu existovalo více tradic týkajících se jmen cadikim a Božích a svatých jmen. Můžeme zmínit například tu, kde je sám cadik přeměněn na Boží jméno sestávající ze 42 písmen; skrze toto jméno pak lze konat mocné činy.³⁰⁴ Jak uvádí Moše Idel, to by napovídalo blízké spřízněnosti s učením Menachema Azarji da Fano – tedy představy toho, že jména cadikim (v tomto případě písmena BeŠTova jména) zapřičiňují sestup přítoku Boží energie a Božího světla dolů.³⁰⁵ Daná problematika je samozřejmě mnohem širší a komplexnější, ale Moše Idel zde vidí jasný vliv italského kabalisty.³⁰⁶

Nakonec lze také poukázat na skutečnost, že Menachem Azarja da Fano a jeho kompendium Cordoverova spisu *Pardes rimonim* (*Pelach ha-rimon*) ovlivnili konkrétní

---

³⁰⁰ Menachem Azarja da Fano [či z Fana, (1548-1620)] byl italským rabínem a kabalistou, který působil ve Ferrare, v Benátkách, v Reggio a v Mantově. (ROSENBLATT, Samuel. Fano, Menahem Azariah da. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 6, s. 709.) V této diplomové práci je ve jméně tohoto rabína použita originální podoba da Fano (místo českého z Fana).

³⁰¹ Jedním z nich byl například David Moše z Čerkova. (IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 74.)

³⁰² Tamtéž, s. 74. V jeho pojetí je zřetelný vliv Moše Cordovera; minimálně někteří chasidim vnímali (podobně jako Menachem Azarja da Fano) přitažení duchovní síly shora na písmena a zejména na jejich zvuk jako důležitou součást modlitby.

³⁰³ Tamtéž, s. 77. Přesvědčení o zázračné moci BeŠTova jména se zachovalo v některých příbězích, viz IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 76-77.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 77. Jde o 42 písmen podle akrostichu slov modlitby *Ana be-koach*, která se recituje během *sefirat ha-omer* („počítání omeru“) v době mezi svátky *Pesach* a *Šavu'ot*. Modlitba se skládá ze sedmi řádků, na každém z nich je šest slov; počáteční písmena všech 42 slov pak vytváří Boží jméno. (EDITORIAL STAFF. Anna be-kho'ah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 2, s. 177; BLAŽEK, Jiří; HOLUBOVÁ, Markéta. *Sidur Adir ba-marom. Modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem*, s. 93-94.)

³⁰⁵ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 77.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 77.

chasidim a jejich díla, mezi jinými například Barucha z Kosova.³⁰⁷

2.3.5. Rabi Ješajahu Horowitz (Ha-ŠeLaH Ha-Kadoš)³⁰⁸

Jedním z šířitelů a popularizátorů učení Moše Cordovera byl i Ješajahu Horowitz se svým dílem *Šnej luchot ha-brit*,³⁰⁹ které bylo jedním z médií přinášejících myšlenky kordoveriánské kabaly lidem.³¹⁰ Přes svůj příklon ke kordoveriánské kabale byl Horowitz velmi dobře obeznámen i s kabalou luriánskou, která podle něj dokonce dokázala svou předchůdkyni převýšit.³¹¹

Ješajahu Horowitz ovlivnil chasidismus jednak citacemi starších židovských mystiků a také svým vlastním pojetím kabalistických konceptů, mezi něž můžeme zařadit techniky lingvistické kabaly, koncept *cimcum*, praxi mystické modlitby a pojetí postavy cadika.

Techniky kombinování písmen a jejich zvuků se objevují již u prvních chasidim; například tradici o pěti způsobech výslovnosti písmene *alef*, která sahá až k BeŠTovi, je možné vystopovat v díle *Šnej luchot ha-brit* a v jeho inspiraci, kterou bylo Cordoverovo *Pardes rimonim*. I v *Pardes rimonim* však jde o doslovnou citaci z Abulafiova *Or ha-sechel*.³¹² Na tomto je zcela jasně vidět znovobjevování některých motivů v průběhu staletí a jejich stálá atraktivita pro mystické myšlení. Stejně tak to dokazuje dostupnost a vliv spisů Ješajahu Horowitze a Moše Cordovera.

Podobnost mezi myšlenkami chasidismu a dílem Ješajahu Horowitze je patrná zejména v několika bodech – v pojetí *cimcum*, modlitby a *kavana* a postavy cadika.

Ješajahu Horowitz prezentuje ve svém díle *Ša'ar ha-Šamajim* myšlenky o konceptu *cimcum*, které do značné míry korespondují s chasidismem a mohly se stát

---

³⁰⁷ Tamtéž, s. 270.

³⁰⁸ Ješajahu Horowitz [zvaný též Ha-ŠeLaH Ha-Kadoš podle svého díla *Šnej luchot ha-brit*, (c. 1565-1630)] byl rabínem a kabalistou, který se narodil v Praze a působil nejprve v Polsku a poté v Německu. V roce 1614 se vrátil do Prahy a v roce 1621 odešel do *Erec Jisra'el*. (BEN-SASSON, Haim Hillel. Horowitz, Isaiah ben Abraham ha-Levi. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 9, s. 534-537.)

³⁰⁹ *Šnej luchot ha-brit* (ŠeLaH) je Horowitzovým nejdůležitějším dílem. Tento spis byl poprvé vydán v Amsterdamu roku 1649, jde o práci kombinující halachu, kabalou a kázání ve snaze ukázat způsob, jak žít morální život. (BEN-SASSON, Haim Hillel. Horowitz, Isaiah ben Abraham ha-Levi. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 9, s. 535.)

³¹⁰ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 42.

³¹¹ KRASSEN, Miles. Introduction. In HOROWITZ, Isaiah. *The Generations of Adam*. Translated, edited, and with an Introduction by Miles Krassen. New York: Paulist Press, 1996, s. 5. ISBN 0-8091-3590-6.

³¹² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 58; s. 276-277.

živnou půdou pro pojetí *cimcum* v chasidismu.³¹³ Výše uvedené dílo ovlivnilo i chasidské pojetí modlitby a konceptu *kavana*.³¹⁴ *Ša'ar ha-Šamajim* se zároveň stalo významným zdrojem, skrze který přebírali chasidim myšlenky Moše Cordovera (a s nimi i Horowitzovu interpretaci) týkající se mystické modlitby.³¹⁵ Ješajahu Horowitz svým dílem inspiroval také chasidské vnímání postavy cadika jako potrubí (*cinor*). Podle Moše Idela je možné, že v této oblasti byl Horowitzem ovlivněn i BeŠT.³¹⁶

Nakonec je třeba upozornit na vliv, který měl Ješajahu Horowitz na velmi důležitou postavu chasidismu, Šne'ura Zalmana z Ljady, zakladatele lubavičské dynastie CHaBaD.³¹⁷

2.3.6. Rabi Moše Chajim Luzzatto (RaMCHaL)³¹⁸

Jméno Moše Chajima Luzzatta bývá spíše než s chasidismem spojováno s jeho oponenty zvanými *mitnagdim*,³¹⁹ kteří v rámci svého zájmu o studium etické literatury studovali a stále studují Luzzattovy spisy (zejména *Mesilat ješarim*³²⁰).³²¹ Jak však dokázal Ješajahu Tishby, RaMCHaL ovlivnil učení chasidismu hned v několika ohledech.³²²

---

³¹³ Tamtéž, s. 91.

³¹⁴ Tamtéž, s. 154; s. 336. Ješajahu Horowitz přejímal v záležitostech týkajících se modliteb a významu písmen některé názory svých předchůdců, za všechny můžeme jmenovat Moše Cordovera a, jak uvádí Moše Idel, vliv Ješajahu Horowitze na chasidskou spiritualitu byl obrovský. (Tamtéž, s. 341-342.) Celkově lze zhodnotit, že Ješajahu Horowitz se stal vděčným předavatelem Cordoverových a jiných názorů ohledně konceptu modlitby nově se rozvíjejícímu chasidismu. (Tamtéž, s. 342.)

³¹⁵ Tamtéž, s. 160; s. 166; s. 342; s. 344; s. 350.

³¹⁶ Tamtéž, s. 201-202.

³¹⁷ HOLUBOVÁ, Markéta. *Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim – Tanja*, s. 11; s. 37.

³¹⁸ Moše Chajim Luzzatto [zvaný též RaMCHaL, (1707-1746)] byl významným kabalistou, tvůrcem etické literatury, rétořem, logikem a hebrejským básníkem. Narodil se v Padově v Itálii, zde kolem sebe shromáždil skupinu podobně smýšlejících následovníků. Po nařčení z podobnosti se sabatianismem odešel do Amsterdamu a na sklonku svého života do *Erec Jisra'el*. (DAN, Joseph; HANSEL, Joelle. Luzzatto, Moses Hayyim. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 281-286.)

³¹⁹ Jako *mitnagdim* („protivníci“) bývají označováni oponenti chasidismu, kteří byli také výrazně mysticky založeni a jejichž původní centrum bylo v Litvě. Dodnes jde o v rámci judaismu aktivní skupinu. (EDITORIAL STAFF. *Mitnaggedim*. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 14, s. 371.)

³²⁰ Dílo *Mesilat ješarim* představuje zásadní RaMCHaLův příspěvek židovské etické literatuře. (DAN, Joseph; HANSEL, Joelle. Luzzatto, Moses Hayyim. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 284.)

³²¹ DAN, Joseph. Introduction. In TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. xxiii.

³²² Tamtéž, s. xxiv; TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 486-527.

Tishby doložil, že chasidismus měl přístup k některým spisům a myšlenkám RaMCHaLa, jedním dechem však dodal, že nikdy nebudeme schopni zjistit, které z Luzzattových myšlenek a děl to byly.³²³ Nicméně podobnost některých konceptů je velice zřejmá.

Hlavní okruhy RaMCHaLova vlivu bychom mohli zvážit na oblast *avoda be-gašmijut*³²⁴ (tedy služby Bohu prostřednictvím hmotného aspektu stvoření), koncept *devekut* a postavu *cadika*. V problematice *avoda be-gašmijut* a konceptu *devekut* můžeme v publikovaných i nepublikovaných Luzzattových dílech nalézt mnoho principů, které se ve velmi blízké podobě vyskytují i v chasidismu.³²⁵ V otázce konceptu *cadika* se stala inspirací chasidim nejen díla Moše Chajima Luzzatta, ale i dalšího člena jeho skupiny, Moše Davida Valle.³²⁶ Postava spravedlivého (*cadika*) oddělujícího dobro od zla (*ha-cadik ha-mevarer*), která se objevuje v centru biblického komentáře, jehož autorem je výše zmíněný RaMCHaLův kolega, má mnohé společné rysy s postavou *cadika* v chasidismu. Spravedlivý se zde projevuje jako člověk, který bojuje proti zlu a jehož úkolem je vyzvedávat polapené jiskry. Ješajahu Tishby na základě svého rozsáhlého bádání uvedl, že není pochyb o vlivu Moše Chajima Luzzatta a příslušníků jeho skupiny na utváření některých chasidských představ.³²⁷

Důležitým bodem, který musí být zmíněn, je i výskyt aramejského výroku „*Kudša berich hu orajta ve-jisra'el kola chad*“.³²⁸ Ten býval považován za citát ze *Zoharu*³²⁹ nebo za formulaci použitou BeŠTem, avšak jeho původ lze vystopovat

---

³²³ TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 527. Faktem je, že se pravděpodobně nezachovala všechna Luzzattova díla. Po jeho nařčení z příklonu k sabatianismu došlo ke spálení některých jeho rukopisů. (DAN, Joseph; HANSEL, Joelle. Luzzatto, Moses Hayyim. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 282.)

³²⁴ Pro více informací viz EDITORIAL STAFF. Hasidism. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 410-412.

³²⁵ TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 494-527.

³²⁶ Moše David Valle (1696-1777) byl italský lékař a kabalista narozený v Padově. Tvořil součást skupiny kolem Moše Chajima Luzzatta, po jeho odchodu se stal její vůdčí osobností. (SCHOLEM, Gershom. Valle, Moses David ben Samuel. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 20, s. 465.)

³²⁷ DAN, Joseph. Introduction. In TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. xxiv.

³²⁸ „Svatý, budiž veleben, Tóra a Izrael jsou jedno.“

³²⁹ Jak uvádí Ješajahu Tishby, ze *Zoharu* je tomuto výroku nejbližší pasáž ze *Zohar* III, 73a, kde se však nemluví o jednotě Hospodina, Tóry a Izraele, ale pouze o jejich propojení. (TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 454.)

k RaMCHaLovi a jeho žákům.³³⁰ V chasidismu se tento výrok objevuje u BeŠTa a v množství větším, než bylo obvyklé, také u jeho vnuka Moše Chajima Efrajima ze Sudylkova³³¹ ve spisu *Degel machane Efrajim*. Mezi žáky BeŠTa a jejich vlastními žáky se však toto sousloví objevuje pouze zřídka. Výskyt této formule není omezen pouze na první generace, lze jej doložit i později.³³² Ješajahu Tishbymu se povedlo doložit, že první výskyt tohoto sousloví lze vystopovat v komentáři³³³ Moše Chajima Luzzatta k *Idra raba*,³³⁴ kde se objevuje ve své hebrejské verzi. Tento zdroj byl dostupný jak pro chasidim, tak pro *mitnagdim*, a tak mohlo jednoduše dojít k převzetí výše zmíněného citátu.³³⁵

Jak je zřejmé z výše řečeného, Moše Chajim Luzzatto ovlivnil chasidismus ve více oblastech; bohužel však na základě současného stavu bádání nelze vyvodit rozsáhlejší závěry.

---

³³⁰ TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 454-485. Tento výrok pak lze vystopovat i v dílech *mitnagdim*. (TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 462-470.)

³³¹ Moše Chajim Efrajim ze Sudylkova (c. 1740 – c. 1800) byl chasidským kazatelem a cadikem; jde také o BeŠTova vnuka. (HALLAMISH, Moshe. Moses Hayyim Ephraim of Sudylkow. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 14, s. 557-558.)

³³² TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 454-461. V *Degel machane Efrajim* se tento výrok, jak píše Ješajahu Tishby, objevuje celkem devětkrát; toto dílo však není ve zmíněném kontextu důležité pouze četností tohoto výroku, ale i způsobem, jakým je zde použit. (TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 458-460.)

³³³ Tento komentář byl napsán roku 1731 v Itálii, tiskem pak vyšel ve Varšavě roku 1886 pod názvem *Adir ba-marom*. (TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 470.)

³³⁴ *Idra raba* představuje jednu z částí literárního korpusu *Sefer Zohar*. (HELLNER-ESHED, Melila. Zohar. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 21, s. 648.)

³³⁵ TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*, s. 470-475.

3. Překlady a komentáře textů

Do této kapitoly bylo vybráno několik úryvků chasidských textů (s jednou výjimkou textu napsaného Moše Cordoverem). Jde o texty spadající do období prvních čtyř generací chasidim, to jest materiál vzniklý na konci 18. a na počátku 19. století. Inspirací pro výběr textů se stala kniha Moše Idela,³³⁶ texty byly vybírány s ohledem na svou relevanci pro ilustrování závěrů načrtnutých v předchozí kapitole. Níže lze nalézt dva úryvky ilustrující vliv extatické a lingvistické kabaly, tři pasáže podporující domněnku o důležitosti magicko-talismanických vlivů pro chasidismus a čtyři texty podtrhující velký vliv Moše Cordovera.

Zdrojem překladu se stal originální hebrejský text. U každé ukázky se nachází nejprve samotný překlad.³³⁷ V rámci překladu jsou pro doplnění chybějících slov a tím pádem pro udržení plynulosti textu použity hranaté závorky. V poznámkách pod čarou se nachází případné vysvětlující poznámky k textu a pod překladem se vždy nalézá krátký komentář.³³⁸

Originální znění textů bylo čerpáno přímo z pramenných spisů, při nemožnosti získat originální text z pramene byl využit jeho přepis ve výše zmíněné Idelově knize;³³⁹ tato skutečnost byla uvedena v poznámce pod čarou. Všechny originální texty jsou uvedeny v příloze.

---

³³⁶ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*.

³³⁷ Základní pomůckou při překladu hebrejských textů byl Jastrowův dvoudílný slovník dostupný z www.hebrewbooks.org (JASTROW, Marcus. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. Volume I: alef-kaf. London: Luzac; New York: G. P. Putnam's Sons, 1903. xviii, 683. ISBN nevedeno; JASTROW, Marcus. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. Volume II: lamed-tav. London: Luzac; New York: G. P. Putnam's Sons, 1903. S. 685-1736. ISBN nevedeno.). Minoritní pomůckou překladu se stal web www.morfix.co.il. Problematika hebrejské gramatiky byla konzultována s Weingreenovou příručkou (WEINGREEN, Jacob. *Učebnice biblické hebrejštiny*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2003. 358 s. ISBN 80-246-0623-2.). Hlavním zdrojem pro legendu k hebrejským zkratkám byl úvod k Jastrowovu slovníku (JASTROW, Marcus. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. Volume I: alef-kaf, s. xv-xvi.), vedlejším zdrojem pak web www.abbreviations.com/acronyms/hebrew.

³³⁸ V zájmu přehlednosti se každý z textů nachází na zvláštní straně.

³³⁹ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*. Zdrojem hebrejských originálů se stal webový portál www.hebrewbooks.org.

3.1. Vlivy extatické a lingvistické kabaly

Důrazy extatické kabaly objevující se v učení BeŠTa ukazuje sbírka Jechi'ela Michela ze Zločova³⁴⁰ *Majim rabim*, kde se nachází citace následujícího BeŠTova výroku:³⁴¹

Jakmile se [člověk] přimkne³⁴² velmi [silně] a správným způsobem ke Svatosti,³⁴³ je schopen pozvednout všední věci³⁴⁴ ke Svatosti; [a to] také prostřednictvím nauky kombinace písmen³⁴⁵ známé svatému [a] Božímu³⁴⁶ BeŠTovi, necht' je jeho památka uchována pro život budoucího světa,³⁴⁷ a jeho žákům majícím Božího ducha.³⁴⁸

Spojení *chochmat cerufej ha-otijot*³⁴⁹ časté v textech připisovaných BeŠTovi jasně odkazuje na extatickou kabalou. Důraz původního Abulafiova konceptu byl posunut; v chasidismu jde o kombinaci písmen takovým způsobem, aby dokázala pozitivním způsobem změnit skutečnost. Zatímco v extatické kabale tato technika sloužila k dosažení pozměněného stavu vědomí, v chasidismu je tomu naopak – kombinace písmen je možná pouze díky předchozímu *devekut*. Ti, kdo jsou sjednoceni s Bohem, znají nauku kombinování písmen.³⁵⁰

---

³⁴⁰ Jechi'el Michel ze Zločova (c. 1731-1786) byl jedním z raných chasidských kazatelů na území Haliče. [HALLAMISH, Moshe. Jehiel Michael („Michel“) of Zloczow. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 11, s. 104-105.]

³⁴¹ *Majim rabim*. Varšava, 1899, s. 42. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.) Originální text viz Příloha 1.

³⁴² Více o konceptu *devekut* viz Kapitola 2 (poznámka 195).

³⁴³ Doslova *Keduša*. Více o pojetí *Keduša* v kabale viz Kapitola 3 (poznámka 380).

³⁴⁴ Doslova *divrej chol*; možno překládat nejen jako „věci“, ale i jako „slova“ nebo „události“.

³⁴⁵ Doslova *chochmat cerufej otijot*.

³⁴⁶ Doslova *le-ha-kadoš ha-Elohej*; možno číst i „svatému Bohu BeŠTa“.

³⁴⁷ Doslova *zichrono le-chajej ha-olam ha-ba*.

³⁴⁸ Doslova *ba'alej ruach ha-Kodeš*; doslovný překlad druhé části sousloví by zněl „duch Svatosti“. Hebrejské slovo *ba'al* má i další významy: „pán“, „vlastník“, „manžel“; to je důležité pro některé mystické představy (například Moše jako *iš Elohim*).

³⁴⁹ Více o termínu *chochmat cerufej ha-otijot* viz Kapitola 2 (poznámka 193).

³⁵⁰ Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 57.

Vliv extatické kabaly na chasidismus je zřetelný i v komentáři k Tóře *Chesed le-Avraham* Avrahama zvaného Mal'ach,³⁵¹ který píše, že:³⁵²

Dobré zjevení³⁵³ přichází prostřednictvím modliteb a kombinace písmen.³⁵⁴

Tento text je příkladem situace, kdy chasidim připisují mystické technice kombinace písmen paranormální zkušenosti. Zmínka o kombinaci písmen se zde vztahuje ke vzdělaným lidem a tvoří paralelu k Božímu tvoření, jde o jasný doklad vlivu extatické kabaly a příklonu k ní. Autor tohoto textu se tématem kombinace písmen zabýval na jiných místech svého díla komplexněji.³⁵⁵

---

³⁵¹ Avraham ben Dov [též zvaný Mal'ach, (1741-1776)] byl chasidský asketa a mudrc. (ARIELI, Nachum. Abraham ben Dov of Mezhirech. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 1, s. 298.)

³⁵² IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 421. (Originální publikaci se nepodařilo dohledat.) Přepsaný text viz Příloha 2.

³⁵³ Doslova *hitgalut*.

³⁵⁴ Doslova *ve-cerufej otijot*.

³⁵⁵ Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 57; s. 276.

3.2. Magicko-talismanické vlivy

Příkladem vlivu magicko-talismanického modelu může být jasnovidectví, tak jak je popsáno v díle *Sod Jachin u-Vo'az* Me'ira Margoliot z Ostrohu.³⁵⁶ Zde se dozvídáme BeŠTovy instrukce týkající se studia Tóry:³⁵⁷

Všechna písmena naší svaté Tóry jsou svatá, a když člověk uspěje³⁵⁸ ve [své snaze] přimknout³⁵⁹ se k písmenům při svém studiu, [které vykonává pouze] kvůli Nebesům,³⁶⁰ bude schopen vnímat³⁶¹ budoucnost.

Ve výše uvedeném textu nacházíme popis BeŠTova využití Tóry pro dosažení jasnozřivosti, celý úryvek je spojen s magickým chápáním hebrejských písmen a Božích jmen. BeŠTovo vnímání důležitosti textu Tóry pro tuto praktiku se však liší od běžného pojetí, neboť BeŠT považuje za prostředek své jasnozřivosti předvěké světlo obsažené v Tóře. Tím, že se přimknul k písmenům Tóry a přinesl do nich Boží světlo, byl schopen vidět budoucí a vzdálené věci a události.³⁶²

---

³⁵⁶ Me'ir Margoliot z Ostrohu (zemřel 1790) byl polský chasidský rabín a žák BeŠTa. (STEINSALTZ, Adin. Margoliouth, Meir of Ostraha. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 13, s. 528.)

³⁵⁷ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 419. (Originální publikaci se nepodařilo dohledat.) Přepsaný text viz Příloha 3.

³⁵⁸ Doslova *zoche*; možno překládat i jako „bude shledán vhodným“ či „získá výsadu“.

³⁵⁹ Více o konceptu *devekut* viz Kapitola 2 (poznámka 195).

³⁶⁰ Doslova *la-šem Šamajim*; významem tohoto spojení (*le-šem* či *li-šma*) je vykonávání činnosti pouze pro ni samotnou (případně pro jméno Boží) a za žádným jiným účelem.

³⁶¹ Doslova *lehavin*; možno překládat i jako „nahlížet“ či „rozumět“.

³⁶² Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 80-81. K otázce vnímání hebrejských písmen, Božích jmen a Tóry viz Kapitola 2 (poznámky 189 a 193).

Dalším příkladem magických vlivů může být pojetí konceptu *cimcum* objevující se ve spisu *Or ha-Emet* Magida z Mezriče. Zde se dočítáme:³⁶³

Svatý, budiž veleben,³⁶⁴ se³⁶⁵ jakoby³⁶⁶ stáhnul³⁶⁷ do Tóry. [To se podobá tomu, že] když voláme³⁶⁸ člověka jeho³⁶⁹ jménem, [člověk] zanechává všeho, čím se zabývá, a vrací³⁷⁰ se k tomu, kdo jej volá. [Obdobně člověk, který čte Tóru, volá Hospodina jménem,] následkem čehož je obklopen Jeho jménem; leč Svátý, budiž veleben, se jakoby stáhnul do Tóry. A Tóra je Jeho jménem, a když čteme Tóru, tehdy přitahujeme³⁷¹ Hospodina, budiž veleben, na nás, neboť On a Jeho jméno jsou zcela jedním.³⁷²

Výše uvedený text pracuje hned s několika koncepty: s *cimcum*, s představou Tóry jako Hospodinova jména a v neposlední řadě zajímavě využívá slovesa *kara* a jeho mnohovýznamovosti.³⁷³ Čtení Tóry je zde vnímáno jako způsob přitažení Boha blíže k lidem a přivození zkušenosti mystického sjednocení s Ním. Koncept *cimcum* je zde použit jako počátek naší schopnosti stáhnout Boha a Jeho energii či světlo dolů. Jde o velmi ilustrativní ukázkou přetvoření lingvistické talismanické magie na mystickou techniku.³⁷⁴

---

³⁶³ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 418. (Originální publikaci se nepodařilo dohledat.) Přepsaný text viz Příloha 4.

³⁶⁴ Doslova *Kadoš baruch hu*.

³⁶⁵ Doslova *et acmo*; možno překládat i jako „svou podstatu“ či „sebe“. Termín *ecem* zahrnuje mnoho významů, od starších („kost“, „něco pevného“) po novější ovlivněné filosofickým myšlením („podstata“).

³⁶⁶ Doslova *ki-v-jachol*; tento termín se používá mimo jiné pro antropomorfní či alegorické vyjádření skutečnosti týkající se Boha.

³⁶⁷ Více o konceptu *cimcum* viz Kapitola 2 (poznámka 142).

³⁶⁸ V textu je použito sloveso *kara*, které lze překládat „číst“, ale též „volat“ či „recitovat“.

³⁶⁹ Zájmenný sufix 3. osoby singuláru maskulina v tomto textu odkazuje na Hospodina.

³⁷⁰ Doslova *mešiv*; možno překládat i jako „obrací“.

³⁷¹ Doslova *mamšichim*; jde o tvar slovesa spojený s termínem *hamšacha*, pod kterým můžeme chápat přitahování či stahování přítoku Boží energie a Božího světla dolů [více viz Kapitola 2 (poznámka 259)]; možno překládat i jako „stahujeme“.

³⁷² Doslova *hu u-šmo achdut gamur imanu*.

³⁷³ Tento motiv se ostatně objevuje i v níže přeložených textech.

³⁷⁴ Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 92-93.

Magid z Mezriče je citován také v podobně zaměřeném textu, který nalzáme v *No'am Elimelech* Elimelecha z Lyženska,³⁷⁵ kde stojí:³⁷⁶

Neboť [Hospodin] se³⁷⁷ stáhnul³⁷⁸ do nitra³⁷⁹ písmen Tóry, kterými stvořil svět ... a cadik zabývající se³⁸⁰ se svatostí³⁸¹ Tórou kvůli ní samotné,³⁸² přitahuje³⁸³ Stvořitele, budiž veleben, dolů a [Hospodin] vystupuje³⁸⁴ vnitřkem³⁸⁵ písmen Tóry jako v okamžiku stvoření [světa] ... protože prostřednictvím čistých³⁸⁶ výroků³⁸⁷ [těch, kdo] se zabývají³⁸⁸ Tórou, [každý, kdo studuje Tóru] přitahuje³⁸⁹ Stvořitele do nitra písmen.

Blížkost konceptu *cimcum* a písmen Božího jména se objevuje již u Jisra'ela Saruga.³⁹⁰ Avšak na rozdíl od něho chasidim považovali písmena za něco, co nevzniklo až po aktu *cimcum*, ale co mu preexistovalo a stalo se příjemcem Boží vitality. To je

---

³⁷⁵ Elimelech z Lyženska (1717-1787) byl cadikem třetí generace chasidim a důležitou postavou chasidismu v Haliči. (LIEBES, Esther. Elimelech of Lyzhansk. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 6, s. 348-349.)

³⁷⁶ *No'am Elimelech*. Lvov, 1866, s. 14. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.) Originální text viz Příloha 5.

³⁷⁷ Doslova *acmo*. Viz výše (poznámka 364).

³⁷⁸ Doslova *še-cimcem*; více o konceptu *cimcum* viz Kapitola 2 (poznámka 142).

³⁷⁹ Doslova *be-toch ha-otijot*; níže přeloženo jako „do nitra“, možno překládat i jako „uvnitř“.

³⁸⁰ Doslova *ha-osek*; možno překládat i jako „studující“.

³⁸¹ Existuje obecná kabalistická představa o tom, že aby byl člověk schopen navázat společenství s Hospodinem, musí se očistit (vně i uvnitř) a zahalit se do *Keduša*, která jej chrání a umožňuje mu co nejzazší přílnutí k *Ejn Sof*. Srovnej s EDITORIAL STAFF. Kedushah. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 12, s. 50-56. Tato představa má svůj základ i ve výzvě k *imitatio Dei* v Lv 19,2. („Mluv k celé pospolitosti Izraelců a řekni jim: Buďte svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý.“ V originálním textu: „... Kedošim tihju ki Kadoš ani Ha-Šem Elohejchem.“)

³⁸² Opět se zde [viz výše (poznámka 359)] objevuje termín *li-šma*; tedy doslova „pro Její jméno“; výstižný je i překlad „pro ni samotnou“.

³⁸³ Doslova *mamšich*; termín je vysvětlen výše (poznámka 370).

³⁸⁴ Doslova *vajit'ale*.

³⁸⁵ Doslova *be-toch*; více o překladu termínu viz výše (poznámka 378).

³⁸⁶ Doslova *tehorot*; možno překládat i jako „nezkalených“.

³⁸⁷ Doslova *omrot*.

³⁸⁸ Viz výše (poznámka 379).

³⁸⁹ Doslova *himšich*.

³⁹⁰ K pojetí *cimcum* u Jisra'ela Saruga viz Kapitola 2 (poznámka 142).

patrně ze srovnání Boha a cadika, kdy cadik přináší svatost do písmen,³⁹¹ stejně jako Bůh při stvoření světa. Stejně tak je zde vidět určité přirovnání Božího sebestažení a stažení Boha cadikem. Tímto způsobem došlo k propojení kosmogonických a magických pojmů. Důležitým důrazem je skutečnost, že lidská oddanost Bohu a studiu Tóry přitahuje Boží Svatost do tohoto světa.³⁹²

---

³⁹¹ Více k pojetí písmen viz Kapitola 2 (poznámka 193).

³⁹² Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 93.

3.3. Vliv učení rabi Moše Cordovera

V přechodí kapitole byl ukázán velmi výrazný vliv Moše Cordovera na podobu mnoha konceptů chasidského učení. Cordoverova nauka ovlivnila i koncept *kavana*, jak ilustruje níže uvedený text. Ten byl převzat Avrahamem Azulajem do jeho kompendia *Chesed le-Avraham* a odtud byl poté citován jedním z chasidim, Ja'akovem Josefem z Polnoj v díle *Toldot Ja'akov Josef*.³⁹³ Za zmínku stojí také skutečnost, že daný text byl slovo od slova zkopírován i do *Ša'ar ha-Šamajim* Ješajahu Horowitze a tak mohl proniknout do chasidismu hned několika cestami.³⁹⁴ V Cordoverově *Pardes rimonim* je uvedeno:³⁹⁵

Modlitebník používající *kavanot*³⁹⁶ musí³⁹⁷ přitáhnout³⁹⁸ duchovní sílu³⁹⁹ z nejvyšších úrovní [existence] na⁴⁰⁰ písmena, která recituje, aby byl schopen povznést⁴⁰¹ ona písmena až na tu nejvyšší úroveň⁴⁰² [existence], aby urychlil svou prosbu.⁴⁰³

Moše Cordovero ve výše uvedeném textu pojmenovává, co je podle něj podstatou *kavana*. Představa hmotných zvuků písmen, které mohou být naplněny duchovním či Božím světlem, je pro Cordoverovo učení typická. Zároveň zde nacházíme Cordoverovo chápání konceptu *hamšacha* a pojem *ruchanijut* charakteristický pro jeho učení.⁴⁰⁴

---

³⁹³ Tamtéž, s. 160; s. 344-345.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 344.

³⁹⁵ *Pardes rimonim*. Korec, 1780, brána 32, kapitola 3. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.) Originální text viz Příloha 6.

³⁹⁶ Doslova *ha-mekaven*; možno překládat i jako „ten, který se soustřed'uje“.

³⁹⁷ Doslova *carich*; možno překládat i jako „potřebuje“ či „měl by“.

³⁹⁸ Doslova *lehamšich*; více viz výše (poznámka 370).

³⁹⁹ Doslova *ruchanijut*; více o tomto pojmu viz Kapitola 2 (poznámka 256).

⁴⁰⁰ Doslova *el*; možno překládat i jako „do“.

⁴⁰¹ Doslova *lehapri'ach*; kořen tohoto slova je spojen s létání či výstupem nahoru; možno překládat i jako „nechat vystoupit“.

⁴⁰² V obou případech je použit termín *madrega* (v plurálu *madregot*).

⁴⁰³ Doslova *ša'alto*; možno překládat i jako „svou žádost“.

⁴⁰⁴ Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 160.

Další inspirace v rámci konceptu *kavana* a mystické modlitby se stává zřejmou při pohledu na úryvek z díla Ja'akova Josefa z Polnoj *Toldot Ja'akov Josef*. Chasidský autor zde prezentuje Cordoverovy myšlenky jako své vlastní:⁴⁰⁵

Hle, písmena jsou pouze nádobou⁴⁰⁶ a oděvem⁴⁰⁷ a v okamžiku kdy je [člověk] vyslovuje,⁴⁰⁸ je potřeba do jejich nitra⁴⁰⁹ přitáhnout⁴¹⁰ duchovní sílu⁴¹¹ *sefirot* se světlem [náležejícím] *Ejn Sof*,⁴¹² jež je⁴¹³ oživuje.⁴¹⁴

V tomto textu nacházíme představu nádoby (*keli*) ovšem ne ve spojení s postavou *cadika*, která byla načrtnuta výše,⁴¹⁵ ale v souvislosti s písmeny. Důležitou skutečností je výskyt termínu *ruchanijut*, který jasně zrazuje vliv kordoveriánské kabaly.

---

⁴⁰⁵ *Toldot Ja'akov Josef*. Část I. Jeruzalém, 1973, s. 8. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.) Originální text viz Příloha 7.

⁴⁰⁶ Doslova *keli*; výraz může mít i význam „nástroj“; více o termínu *keli* viz Kapitola 2 (poznámka 216).

⁴⁰⁷ Doslova *levuš*.

⁴⁰⁸ Doslova *še-medaber bahem*; možno překládat i jako „když je říká“.

⁴⁰⁹ Doslova *be-tocho*; více o překladu termínu viz výše (poznámka 378).

⁴¹⁰ Doslova *lehamšich*; více viz výše (poznámka 370).

⁴¹¹ Doslova *ruchanijut*; doslova „duchovno“. Více o tomto pojmu viz Kapitola 2 (poznámka 256).

⁴¹² Více o *Ejn Sof* viz Kapitola 2 (poznámka 165).

⁴¹³ Za předmět této věty můžeme považovat písmena i *sefirot*.

⁴¹⁴ Možno překládat i jako „naplňuje“.

⁴¹⁵ Více o představě *cadika* jako nádoby viz Kapitola 2 (poznámka 211).

Vliv Moše Cordovera na chasidské pojetí studia Tóry můžeme nalézt také v díle *Likutej jekarim* ve výroku připisovaném BeŠTovi:⁴¹⁶

Rabi Jisra'el Ba'al Šem řekl: „Člověk, který čte⁴¹⁷ Tóru a vidí⁴¹⁸ světla písmen,⁴¹⁹ která jsou v Tóře, přestože náležitě⁴²⁰ nerozumí⁴²¹ smyslu⁴²² [čteného textu], čte-li s velkou láskou⁴²³ a nadšením,⁴²⁴ Hospodin, budiž veleben, s ním nebude zacházet [příliš] přísně, navzdory tomu, že je [člověk] nevyslovil⁴²⁵ [všechna], jak náleží.“⁴²⁶

V tomto textu je, v souladu s výše⁴²⁷ napsaným, kladen důraz nikoli na kontemplativní aspekt četby Tóry, ale na její hlasitou recitaci. Svým pojetím písmen, ve kterém se (byť ne explicitně) odráží chápání jejich vnímání jako *hejchalot*,⁴²⁸ se citát hlásí k učení Moše Cordovera.⁴²⁹

---

⁴¹⁶ *Likutej jekarim*. 1794, folium 1a. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.) Originální text viz Příloha 8.

⁴¹⁷ V textu je použito sloveso *kara*, které lze překládat „číst“, ale též „volat“ či „recitovat“.

⁴¹⁸ Doslova *ro'e*; možno překládat i jako „rozumí“.

⁴¹⁹ Doslova *ha-orot šel ha-otijot*.

⁴²⁰ Doslova *ke-ra'uj*; možno překládat i jako „správně“.

⁴²¹ Doslova *mevin*.

⁴²² Doslova *ha-te'amim*.

⁴²³ Doslova *be-ahava gedola*.

⁴²⁴ Doslova *hitlahavut* („nadšení“). Více o tomto termínu viz EDITORIAL STAFF. Hasidism. In *Encyclopaedia Judaica*. Volume 8, s. 409.

⁴²⁵ Doslova *omram*.

⁴²⁶ Viz výše (poznámka 419).

⁴²⁷ Více o důrazu na určité aspekty recitace viz Kapitola 2 (poznámka 192).

⁴²⁸ Více k představě písmen jako paláců viz Kapitola 2 (poznámky 190 a 193).

⁴²⁹ Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 179-180.

Překlad textů uzavírá další úryvek z díla Magida z Mezriče *Or ha-emet*, který ukazuje vliv Moše Cordovera na chasidské pojetí studia Tóry:⁴³⁰

On [Hospodin], budiž veleben, se⁴³¹ stáhnul⁴³² do Tóry. Když však [člověk] artikuluje⁴³³ slova Tóry nebo modlitbu, tak jej [Bůh] naplňuje.⁴³⁴ Proto necht' je říká vši svou silou,⁴³⁵ neboť tím se sjednotí⁴³⁶ s Ním [Hospodinem], budiž veleben, neboť všechna Jeho⁴³⁷ síla je v písmenu a On [Hospodin], budiž veleben, spočívá⁴³⁸ v písmenu.⁴³⁹

V posledním textu je kladen důraz na hlasitost recitace textu (ať již modlitebního nebo studovaného).⁴⁴⁰ Čím silnější je zvuk lidského hlasu při jeho artikulaci, tím silnější je i *devekut*. Velice zajímavou představou je pojetí Tóry a jejích písmen jako téměř hmatatelného aspektu Hospodina, Jehož paláci (*hejchalot*)⁴⁴¹ se stávají písmena recitovaného textu.⁴⁴²

---

⁴³⁰ Tamtéž, s. 406. (Originální publikaci se nepodařilo dohledat.) Přepsaný text viz Příloha 9.

⁴³¹ Doslova *et acmo*. Viz výše (poznámka 364).

⁴³² Doslova *cimcem*; více o konceptu *cimcum* viz Kapitola 2 (poznámka 142).

⁴³³ Doslova *ke-še-medaber*; možno překládat i jako „vyslovuje“.

⁴³⁴ Doslova *memale*.

⁴³⁵ Doslova *be-chol kocho*.

⁴³⁶ Doslova *ki ba-ze na'ase achdut*.

⁴³⁷ Zájmenný sufix 3. osoby singuláru maskulina zde odkazuje na Hospodina.

⁴³⁸ Doslova *šore*.

⁴³⁹ Doslova *ba-ot*; mimo to může výraz *ot* znamenat „zázrak“. Autor zde naznačuje, že to, co se děje při studiu či modlitbě, můžeme chápat jako obrovský zázrak (minimálně v chasidském porozumění).

⁴⁴⁰ Více o důrazu na hlasitost recitace viz Kapitola 2 (poznámka 192).

⁴⁴¹ Více k představě písmen jako paláců viz Kapitola 2 (poznámky 190 a 193).

⁴⁴² Srovnej s IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 180.

Závěr

Chasidismus představuje podle Moše Idela mystické hnutí, které je do velké míry diverzifikované – a to nejen kvůli známé skutečnosti, že existuje mnoho chasidských dynastií, škol a dvorců, které kladou důraz na odlišné aspekty chasidského života a které čerpají z různých zdrojů – ale také proto, že se v myšlení téměř každého autora objevuje více názorů na jednu problematiku. Tento jev však není v židovské mystice ojedinělý, objevuje se v dílech předcházejících kabalistů, včetně Moše Cordovera. V návaznosti na dílo Gershoma Scholema a v opozici k němu Moše Idel podotýká, že „chasidismus není pouze popularizací kabaly, psychologickou interpretací luriánské kabaly či souhrnným názvem pro skupiny shromažďující se kolem charismatických postav“,⁴⁴³ ale že představuje jednak pokračování předchozího především mystického myšlení a zároveň se od něj odklání.⁴⁴⁴

V předkládané diplomové práci,⁴⁴⁵ která si za svůj cíl kladla úvodní seznámení s vlivy působícími na novověký východoevropský chasidismus a poukázání na některé ne-luriánské zdroje, byly představeny a překlady z primárních zdrojů ilustrovány některé prameny a vlivy ne-luriánské kabaly, které formovaly chasidismus při jeho vzniku a postupném vývoji. Jak bylo vidět, velmi výrazný vliv měl Moše Cordovero se svou (kordoveriánskou) verzí kabaly. Cordovero předával dále nejen své vlastní myšlenky, ale z povahy jeho díla, ve kterém si kladl za cíl systematizaci židovské mystiky a kabaly, vyplývá, že se stal také důležitým tradentem starší tradice, které Moše Idel pojmenovává jako mysticko-magický či magicko-talismanický model (výrazným autorem v tomto proudu byl například Avraham Abulafia). Mimo toho však mělo na chasidismus přímý či nepřímý vliv mnoho dalších hnutí a proudů židovské mystiky a kabaly, včetně mnoha výrazných osobností (v této diplomové práci bylo věnováno místo přínosu pražského MaHaRaLa, Menachema Azarji da Fano, Ješajahu Horowitze a Moše Chajima Luzzatta). Tyto mnohé vlivy se různou měrou podílely na utváření známé podoby chasidismu; důležité je však zdůraznit skutečnost, že chasidismus a jeho

---

⁴⁴³ IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*, s. 211. „Hasidism is not merely a popularization of Kabbalah, a psychological interpretation of Lurianism, or the generic name for social groups rotating around charismatic figures.“

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 211-212.

⁴⁴⁵ Cílem této práce bylo stát se jakýmsi průhledem do světa chasidim; v žádném případě ji však nelze považovat za vyčerpávající pojednání, které pokrývá celou škálu chasidských myšlenkových konceptů, liturgické praxe, ortopraxe a tak dále. K tomuto účelu nebyla zamýšlena.

jednotlivé proudy a osobnosti představovaly a stále zastupují značně organickou a diverzifikovanou nauku, jejíž jednotlivé vlivy od sebe není možné zcela oddělit. Podobně jako v celé židovské mystice také zde docházelo k vzájemným reakcím mezi mnoha názory a myšlenkami, a právě tyto reakce daly vzniknout chasidismu, tak jak ho známe. Chasidismus je živoucím důkazem skutečnosti, že jedním z hlavních atributů judaismu a potažmo i židovské mystiky je kontinuita.

Jak již bylo naznačeno výše, předkládaná práce je jakýmsi úvodem do nastíněné problematiky, která je velice komplexní a jejíž další studium je určeno několika faktory, které ovlivňují výzkum tohoto tématu a utvářejí jeho podobu. Za všechny jmenujme velkou vnitřní diverzitu chasidismu, kdy v odborných studiích prakticky nelze hovořit o chasidismu jako o celku, ale je potřeba se v otázce vlivů omezit pouze na některé období, některou dynastii, některou školu či některou osobnost. Dalším problematickým faktorem je jednak obrovské množství pramenů, které předcházely chasidismu a mohly ho utvářet (navíc mnohdy ani nemuselo jít o zapsané materiály, ale o orálně tradovanou látku), na jedné straně a na straně druhé mnoho chasidských spisů, z nichž pravděpodobně nejsou všechny dostupné a z nichž se mnoho nachází stále pouze v rukopisech.

Pro svědomité bádání je proto dobré si uvědomit výše nastíněné souvislosti a obtíže a svůj výzkum blíže zaměřit. Látka zpracovaná v této práci by mohla být využita pro další výzkum a rozbor jednoho konkrétního chasidského díla, postavy či školy a vlivů, které je utvářely. To jsou cesty, kterými by se odborné zabývání se tímto tématem mohlo dále ubírat a ke kterým tato diplomová práce připravila cestu.

Seznam použité literatury

Prameny:

Bahir. Přeložil a komentář napsal Aryeh Kaplan. Praha: Malvern, 2007. 275 s. ISBN 978-80-86702-30-8.

Berešit raba. (Dostupné elektronicky na www.ateret4u.com.)

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona včetně deuterokanonických knih. Český ekumenický překlad. 6. přepracované vydání. Praha: Česká biblická společnost, 1995. 1007, 283 s. ISBN 80-85810-08-5.

Biblia hebraica stuttgartensia. Fünfte, verbesserte Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 978-3-438-05222-3.

BLAŽEK, Jiří; HOLUBOVÁ, Markéta. *Sidur Adir ba-marom. Modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem*. Druhé, doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Bergman Tomáš, 2009. 724 s. ISBN 978-80-904207-1-7.

KAPLAN, Aryeh. *Sefer jecira. Kniha stvoření v teorii a praxi*. Praha: Volvox Globator, 1998. 410 s. ISBN 80-7207-101-7.

Likutej jekarim. 1794. 86 s. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.)

Majim rabim. Varšava, 1899. 151 s. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.)

No'am Elimelech. Lvov, 1866. 144 s. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.)

Pardes rimonim. Korec, 1780. 380 s. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.)

Rut raba. (Dostupné elektronicky na www.ateret4u.com.)

Sefer ha-Zohar. (Dostupné elektronicky v aplikaci *U-ve-lechtecha ba-derech* z www.itunes.apple.com.)

Šemot raba. (Dostupné elektronicky na www.ateret4u.com.)

Toldot Ja'akov Josef. Část I. Jeruzalém, 1973. 436 s. (Dostupné z www.hebrewbooks.org.)

Sekundární literatura:

BERGMAN, Hugo. Martin Buber and Mysticism. In SCHILPP, Paul Arthur; FRIEDMAN, Maurice. *The Philosophy of Martin Buber*. La Salle: Open Court, 1991, s. 297-308. ISBN 0-8126-9152-0.

BROWN, Benjamin. Hasidism without Romanticism: Mendel Piekarcz's Path in the Study of Hasidism. In DYNNER, Glenn; POLONSKY, Antony; WODZIŃSKIS, Marcin. *Jews in the Kingdom of Poland, 1815–1918*. Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2014, s. 449-458. ISBN 978-1-906764-21-0.

BUBER, Martin. *Chasidská vyprávění*. Druhé, revidované vydání. Praha: Kalich, 2002. 604 s. ISBN 80-7017-709-8.

- BUBER, Martin. *Já a ty*. Praha: Kalich, 2005. 164 s. ISBN 80-7017-020-4.
- BUBER, Martin. My Way to Hasidism. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 499-510. ISBN 0-8147-3470-7.
- BUBER, Martin. Replies to My Critics. On Hasidism. In SCHILPP, Paul Arthur; FRIEDMAN, Maurice. *The Philosophy of Martin Buber*. La Salle: Open Court, 1991, s. 731-740. ISBN 0-8126-9152-0.
- BUBER, Martin. *Úvahy o chasidismu*. Praha: Vyšehrad, 2015. 112 s. ISBN 978-80-7429-480-8.
- COWEN, Shimon. The Torah and the Worldly Sciences in the Teaching of the Maharal of Prague and Chabad Chassidism. In SEIDLER, Meir. *Rabbinic Theology and Jewish Intellectual History. The Great Rabbi Loew of Prague*. London & New York: Routledge, 2013, s. 162-175. ISBN 978-0-415-50360-0.
- DAN, Joseph. *Heart and the Fountain: An Anthology of Jewish Mystical Experiences*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 337 s. ISBN 9780195343908.
- DAN, Joseph. Introduction. In TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008, s. xi-xxv. ISBN 978-1-874774-09-9.
- DAN, Joseph. *Kabbalah: A Very Short Introduction*. 2007. Oxford: Oxford University Press, 144 s. ISBN 978-0-19-532705-2.
- DAN, Joseph. Scholem's View of Jewish Messianism. *Modern Judaism*, vol. 12, no. 2 (May, 1992), s. 117-128. ISSN 1086-3273.
- DINUR, Benzion. The Origins of Hasidism and Its Social and Messianic Foundations. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 86-208. ISBN 0-8147-3470-7.
- DUBNOW, Simon. The Beginnings: The Baal Shem Tov (Besht) and the Center in Podolia. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 25-57. ISBN 0-8147-3470-7.
- ELIOR, Rachel. Between Yesh and Ayin: the Doctrine of the Zaddik in the Works of Jacob Isaac, the Seer of Lublin. In RAPOPORT-ALBERT, Ada. *Jewish History. Essays in Honor of Chimen Abramsky*. London: Peter Halban, 1988, s. 393-455. ISBN 9781870015196.
- ELIOR, Rachel. HaBaD: The Contemplative Ascent to God. In GREEN, Arthur. *Jewish Spirituality: From the Sixteenth-Century Revival to the Present*. New York: Crossroad, 1987, s. 157-205. ISBN 9780824507633.
- ELIOR, Rachel. *Paradoxical Ascent to God: The Kabbalistic Theosophy of Habad Hasidism*. New York: State University of New York Press, 1992. 304 s. ISBN 9781438401980.
- GARB, Jonathan. *Chosen Will Become Herds: Studies in Twentieth-Century Kabbalah*. Yale: Yale University Press, 2009. 230 s. ISBN 9780300155044.

- GARB, Jonathan. *Shamanic Trance in Modern Kabbalah*. Chicago: University Of Chicago Press, 2011. 288 s. ISBN 9780226282077.
- GREEN, Arthur. *Tormented Master: A Life of Rabbi Nahman of Bratslav*. Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 1979. viii, 395 s. ISBN 0-8173-6907-4.
- HOLUBOVÁ, Markéta. *Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim – Tanja*. Brno: L. Marek, 2007. 256 s. ISBN 978-80-86263-97-7.
- HOŠEK, Pavel. Martin Buber a chasidismus. In BUBER, Martin. *Úvahy o chasidismu*. Praha: Vyšehrad, 2015, s. 89-108. ISBN 978-80-7429-480-8.
- HUSS, Boaz. Ask No Questions: Gershom Scholem and the Study of Contemporary Jewish Mysticism. *Modern Judaism*, vol. 25, no. 2 (May, 2005), s. 141-158. ISSN 1086-3273.
- HUSS, Boaz. The Sacred is the Profane, Spirituality is not Religion. *Method & Theory in the Study of Religion*, vol. 27, no. 2 (2015), s. 97-103. ISSN 1570-0682.
- HUSS, Boaz. The Theologies Of Kabbalah Research. *Modern Judaism*, vol. 34, no. 1 (2014), s. 3-26. ISSN 1086-3273.
- IDEL, Moshe. „One from a Town, Two from a Clan“ – The Diffusion of Lurianic Kabbala and Sabbateanism: A Re-Examination. *Jewish History*, vol. 7, no. 2 (Fall, 1993), s. 79-104. ISSN 1572-8579.
- IDEL, Moshe. Defining Kabbalah: The Kabbalah of the Divine Names. In HERRERA, Robert A. *Mystics of the Book: Themes, Topics & Typology*. New York: Peter Lang, 1993, s. 97-122. ISBN 9780820420073.
- IDEL, Moshe. *Hasidism: between Ecstasy and Magic*. New York: State University of New York Press, 1995. x, 438 s. ISBN 0-7914-1734-4.
- IDEL, Moshe. Hermeneutics in Hasidism. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 9, no. 25 (Spring, 2010), s. 3-16. ISSN 1583-0039.
- IDEL, Moshe. *Messianic Mystics*. New Haven & London: Yale University Press, 1998. x, 451 s. ISBN 0-300-06840-9.
- IDEL, Moshe. On Talismanic Language in Jewish Mysticism. *Diogenes*, vol. 43, no. 170 (June, 1995), s. 23-41. ISSN 1467-7695.
- IDEL, Moshe. On the Language of Ecstatic Experiences. In Jewish Mysticism. In RIEDL, M.; SCHABERT, T. *Religions – The Religious Experience*. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann, 2008, s. 43-84. ISBN 978-3-8260-3538-8.
- IDEL, Moshe. *Studies in Ecstatic Kabbalah*. Albany: State University of New York Press, 1988. xi, 178 s. ISBN 0-88706-605-4.
- IDEL, Moshe. The Tsadik and His Soul's Sparks: From Kabbalah to Hasidism. *The Jewish Quarterly Review*, vol. 103, no. 2 (Spring, 2013), s. 196–240. ISSN 1553-0604.
- IDEL, Moše. *Kabala: nové pohledy*. Praha: Vyšehrad, 2004. 448 s. ISBN 80-7021-663-8.

- JACOBS, Louis. Aspects of Scholem's Study of Hasidism. *Modern Judaism*, vol. 5, no. 1 (February, 1985), s. 95-104. ISSN 1086-3273.
- JACOBS, Louis. Hasidic Prayer. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 330-398. ISBN 0-8147-3470-7.
- JONAS, Hans. Myth and Mysticism. *Journal of Religion*, vol. 49 (1969), s. 328-329. ISSN neuvedeno.
- KAPLAN, Aryeh. *Meditation and Kabbalah*. Boston: Weiser Books, 1985. 355 s. ISBN 0-87728-616-7.
- KRASSEN, Miles. Introduction. In HOROWITZ, Isaiah. *The Generations of Adam*. New York: Paulist Press, 1996, s. 1-33. ISBN 0-8091-3590-6.
- LANGER, Jiří. *Devět bran: chasidů tajemství*. Praha: Sefer, 1996. 343 s. ISBN 80-85924-11-0.
- LYČKA, Milan. Duše v judaismu. In CHLUP, Radek. *Pojetí duše v náboženských tradicích světa*. Praha: DharmaGaia, 2007, s. 147-175. ISBN 978-80-86685-82-3.
- MAGID, Shaul. *Hasidism Incarnate: Hasidism, Christianity, and the Construction of Modern Judaism*. Stanford: Stanford University Press, 2014. 288 s. ISBN 9780804791304.
- MAGID, Shaul. Hasidism. Mystical and Nonmystical Approaches to Interpreting Scripture. In GREENSPAHN, Frederick E. *Jewish Mysticism and Kabbalah: New Insights and Scholarship*. New York & London: New York University Press, 2011, s. 139-158. ISBN 978-0-8147-3286-1.
- MAGID, Shaul. Mysticism, History, and a "New" Kabbalah: Gershom Scholem and the Contemporary Scene. *The Jewish Quarterly Review*, vol. 101, no. 4 (Fall, 2011), s. 511-525. ISSN 1553-0604.
- OPPENHEIM, Michael. The Meaning of Hasidut: Martin Buber and Gershom Scholem. *Journal of the American Academy of Religion*, vol. 49, no. 3 (September, 1981), s. 409-423. ISSN 1477-4585.
- Příběhy rabi Nachmana*. Praha: Argo, 2005. 282 s. ISBN 80-7203-679-3.
- RAPOPORT-ALBERT, Ada. God and Zaddik as the Two Focal Points of Hasidic Worship. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 299-329. ISBN 0-8147-3470-7.
- SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Druhé, upravené vydání. Praha: Agite/Fra, 2009. 212 s. ISBN 978-80-86603-91-9.
- SHATIL, Sharron. The Kabbalah of R. Israel Sarug: A Lurianic-Cordoverian Encounter. *The Review of Rabbinic Judaism*, vol. 14 (2011), s. 158-187. ISSN 1568-4857.
- SHERWIN, Byron L. *Mystical Theology and Social Dissent. The Life and Works of Judah Loew of Prague*. London and Toronto: Associated University Presses, 1982. 253 s. ISBN

0-8386-3028-6.

SCHATZ-UFFENHEIMER, Rivkah. Man's Relation to God and World in Buber's Rendering of the Hasidic Teaching. In SCHILPP, Paul Arthur; FRIEDMAN, Maurice. *The Philosophy of Martin Buber*. La Salle: Open Court, 1991, s. 403-434. ISBN 0-8126-9152-0.

SCHOLEM, Gershom. *Davidova hvězda*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1995. 126 s. ISBN 80-85844-07-9.

SCHOLEM, Gershom. Devekut, or Communion with God. In HUNDERT, Gershon David. *Essential Papers on Hasidism: Origins to Present*. New York & London: New York University Press, 1991, s. 275-298. ISBN 0-8147-3470-7.

SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: Penguin Books, 1978. 494 s. ISBN neuvedeno.

SCHOLEM, Gershom. *Major Trends in Jewish Mysticism*. New York: Schocken Books, 1995. xxxi, 460 s. ISBN 0-8052-1042-3.

SCHOLEM, Gershom. *O mystické podobě Božství*. Praha: Malvern, 2011. 303 s. ISBN 978-80-86702-97-1.

SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Sevi: The Mystical Messiah*. Princeton: Princeton University Press, 1973. xxvii, 1000 s. ISBN 0-691-01809-X.

SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books, 1971. viii, 376 s. ISBN 0-8052-0362-1.

TISHBY, Isaiah. *Messianic Mysticism. Moses Hayim Luzzatto and the Padua School*. Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2008. xxv, 578 s. ISBN 978-1-874774-09-9.

WOLFSON, Elliot R. *Circle in the Square: Studies in the Use of Gender in Kabbalistic Symbolism*. New York: State University of New York Press, 1995. 280 s. ISBN 9781438424378.

WOLFSON, Elliot R. Walking as a Sacred Duty: Theological Transformation of Social Reality in Early Hasidism. In RAPOPORT-ALBERT, Ada. *Hasidism Reappraised*. London: The Littman Library of Jewish Civilization, 1997, s. 180-207. ISBN 978-1-874774-35-8.

Slovníky, příručky a encyklopedie:

Encyclopaedia Judaica. Volume 1. Aa-Alp. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 730 s. ISBN 978-0-02-865929-9.

Encyclopaedia Judaica. Volume 2. Alr-Az. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 775 s. ISBN 978-0-02-865930-5.

Encyclopaedia Judaica. Volume 3. Ba-Blo. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 784 s. ISBN 978-0-02-

865931-2.

Encyclopaedia Judaica. Volume 4. Blu-Cof. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 783 s. ISBN 978-0-02-865932-9.

Encyclopaedia Judaica. Volume 5. Coh-Doz. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 772 s. ISBN 978-0-02-865933-6.

Encyclopaedia Judaica. Volume 6. Dr-Feu. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 776 s. ISBN 978-0-02-865934-3.

Encyclopaedia Judaica. Volume 7. Fey-Gor. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 784 s. ISBN 978-0-02-865935-0.

Encyclopaedia Judaica. Volume 8. Gos-Hep. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 813 s. ISBN 978-0-02-865936-7.

Encyclopaedia Judaica. Volume 9. Her-Int. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 837 s. ISBN 978-0-02-865937-4.

Encyclopaedia Judaica. Volume 10. Inz-Iz. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 830 s. ISBN 978-0-02-865938-1.

Encyclopaedia Judaica. Volume 11. Ja-Kas. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 829 s. ISBN 978-0-02-865939-8.

Encyclopaedia Judaica. Volume 12. Kat-Lie. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 819 s. ISBN 978-0-02-865940-4.

Encyclopaedia Judaica. Volume 13. Lif-Mek. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 799 s. ISBN 978-0-02-865941-1.

Encyclopaedia Judaica. Volume 14. Mel-Nas. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 790 s. ISBN 978-0-02-865942-8.

Encyclopaedia Judaica. Volume 15. Nat-Per. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 798 s. ISBN 978-0-02-865943-5.

Encyclopaedia Judaica. Volume 16. Pes-Qu. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 776 s. ISBN 978-

0-02-865944-2.

Encyclopaedia Judaica. Volume 17. Ra-Sam. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 779 s. ISBN 978-0-02-865945-9.

Encyclopaedia Judaica. Volume 18. San-Sol. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 781 s. ISBN 978-0-02-865946-6.

Encyclopaedia Judaica. Volume 19. Som-Tn. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 750 s. ISBN 978-0-02-865947-3.

Encyclopaedia Judaica. Volume 20. To-Wei. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 753 s. ISBN 978-0-02-865948-0.

Encyclopaedia Judaica. Volume 21. Wel-Zy. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 697 s. ISBN 978-0-02-865949-7.

Encyclopaedia Judaica. Volume 22. Thematic Outline and Index. Second edition. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House, 2007. 915 s. ISBN 978-0-02-865950-3.

JASTROW, Marcus. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. Volume I: alef-kaf. London: Luzac; New York: G. P. Putnam's Sons, 1903. xviii, 683. ISBN neuvodeno.

JASTROW, Marcus. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. Volume II: lamed-tav. London: Luzac; New York: G. P. Putnam's Sons, 1903. S. 685-1736. ISBN neuvodeno.

NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 2009. 285 s. ISBN 80-900895-3-4.

WEINGREEN, Jacob. *Učebnice biblické hebrejštiny*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2003. 358 s. ISBN 80-246-0623-2.

Internetové zdroje:

pluto.huji.ac.il/~mselio

www.abbreviations.com/acronyms/hebrew

www.aleph.org

www.bgu.ac.il/~bhuss

www.hebrewbooks.org

www.josephdan.com

www.kabbalah.com

www.morfix.co.il

www.religion.ucsb.edu/faculty/wolfson

www.shaulmagid.net

Seznam příloh – Přílohy

Příloha 1:

כיון שהוא דבוק הרבה היטב בקדושה יכול להעלות דברי חול לקדושה ג"כ ע"י חכמת צירופי אותיות הנודעת להקדוש האלהי הבעש"ט זלה"ה ולתלמידיו בעלי רוח"ק.

Příloha 2:

אך ההתגלות הטוב בא על ידי תפילות וצרופי אותיות.

Příloha 3:

שאותיות תורתנו הקדושה הם כלם קדושים וכשאדם זוכה להתדבק עם אותיות בלומדו לשם שמים שיוכל להבין עתידות.

Příloha 4:

הקב"ה צמצם כביכול א"ע בהתורה וכשקורין לאדם בשמו מניח כל עסקין ומשיב לזה שקורא אותו מחמת שהוא אסור בשמו כך כביכול הקב"ה צמצם את עצמו בתורה והתורה היא שמו וכשקורין בתורה אז ממשיכים את השי"ת אלינו כי הוא ושמו אחדות גמור עמנו.

Příloha 5:

שצמצם עצמו בתוך האותיות התורה שבהם ברא העולם ... והצדיק העוסק בתור' לשמה בקדושה הוא ממשיך את הבורא ב"ה ויתעל' בתוך האותיות של התור' כמו בשעת הבריא' ... שע"י אמרות הטהורות שעסקו בתור' המשיך את הבורא אל תוך האותיות.

Příloha 6:

צריך המכוין להמשיך רוחניות מהמדרגות העליונות אל האותיות שהוא מזכיר כדי שיוכל להפריח האותיות ההם עד המדרגה העליונה ההיא למהר שאלתו.

Příloha 7:

הנה האותיות הם רק כלי ולבוש וצריך להמשיך בתוכו של האותיות בעת שמדבר בהם רוחניות הספירות עם אור א"ס המהי' אותן.

Příloha 8:

ריב"ש אמר אדם שהוא קורא בתור' ורואה האורות של האותיות שבתורה אע"פ שאין מבין הטעמים כראוי כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבת אין השי"ת מדקדק עמו אף שאין אומרם כראוי.

Příloha 9:

הוא ית' צמצם את עצמו בתורה מימלא כשמדבר ד"ת או תפילה ידבר בכל כחו כי בזה נעשה אחדות עמו ית' דכל כחו הוא באות והוא ית' שורה באות.

Summary

The diploma thesis “The Influence of Non-Lurianic Kabbalah on East-European Hasidism of Modern Age” deals with the impact of non-Lurianic kabbalah on the origin and development of East-European Hasidism. The aim of this diploma thesis is to introduce the complex topic of the sources forming Hasidism and to show their diversity.

The introduction points out some of the issues connected with this topic. It includes the introduction of some basic terms and concepts of the kabbalah study together with the methodological notes.

The first chapter consists of short survey aimed on the academic research of Hasidism including the contribution of the most important figures in this particular field of research. The emphasis is placed on the work of Martin Buber, Gershom Scholem and especially of Moshe Idel. The first chapter also contains short profiles of another important scholars of the 20th and 21st century.

The second chapter is focused on defining and demonstrating of Lurianic and non-Lurianic influences and some of their most important concepts emerging in Hasidism. It is followed by illustrating of these influences on the example of five particular Jewish scholars (Moshe Cordovero, Judah Loew ben Bezalel, Menahem Azariah da Fano, Isaiah Horowitz, and Moshe Hayyim Luzzatto).

The third chapter includes the translation of chosen texts related to the topic of the previous chapter, and their commentary. These texts are divided into three sections covering the major areas of non-Lurianic sources of Hasidism, i.e. influence of ecstatic and linguistic kabbalah, influence of talismanic magic, and influence of Moshe Cordovero.

The conclusion sums up ideas formulated in the second and third chapter. It is clearly obvious that there were non-Lurianic influences impacting the origin and development of East-European Hasidism as is shown in this diploma thesis. Nevertheless detailed examination of these influences has its limitations and difficulties, however these can be bypassed by focusing on limited part of Hasidism. The study of Hasidism is therefore very promising field of research in Jewish studies and can offer many useful insights.